

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ 'ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ.,

ΕΤΟΣ Ζ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1944

ΑΡΙΘ. 40.

Τ Ο Θ Ε Μ Α

Δέν ἀνηγουχοῦμεν μήπως γίνῃ δεκτὸν μὲ ἀδιαφορίαν τὸ θέμα εἰς τὸ ὁποῖον τὸ τεῦχος αὐτὸ εἶναι ἀφιερωμένον. Παγκόσμιον, πανανθρώπινον εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον πού περιβάλλει κάθε ζήτημα πού ἀφορᾷ εἰς τὴν γυναῖκα. Καὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὡς πρὸς αὐτὴν θὰ διατυπώσῃ δισταγμοὺς καὶ ἀμφιβολίας καὶ ἐπιφυλάξεις, ἐναγωνίους ἐπιφυλάξεις, ἐκεῖνος πού βλέπει, πῶς ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις, μέσα εἰς τῶν χιλιετιῶν τὸ πέρασμα, ἀντιμετώπισε τὴν γυναῖκα καὶ τὰ προβλήματα τῆς.

*

Δέν ἔλειψε τὸ ἐνδιαφέρον ἄλλο ἔλειψεν ἡ γαλήνη. Φανταζόμεθα τὴν γυναῖκα ὡς τὸ σύμβολον τῆς ἁρμονίας, τῆς ἀπαλῆς, γαληνευμένης ζωῆς. Καὶ ὅμως κάθε τι πού ἀφορᾷ εἰς αὐτὴν, ἡ ἀνθρωπότης (ἄνδρες καὶ γυναῖκες) τὸ ἀντιμετώπισε μὲ ταραχὴν, καὶ ποτὲ ἡ συζήτησις γύρω ἀπὸ τὴν γυναῖκα δέν εἶχε τὸν γαληνευμένον, τὸν ψύχραμον, τὸν ἀπροκατάληπτον, τὸν σοβαρὸν ἐκεῖνον χαρακτῆρα πού χρειάζεται διὰ τὴν εὐρεθὴν ἢ ἀλήθειαν. Ἴσως-ἴσως μάλιστα ἐλησημονήθη ὅτι σκοπὸς τῆς συζητήσεως ἦτο ἡ ἀνεύρεσις τῆς ἀληθείας καὶ ὄχι ἡ συζήτησις καθ' ἑαυτήν!

Μὲ πάθος τὸ συνεζήτησεν ἡ ἀνθρωπότης τὸ θέμα αὐτὸ τὸ τόσον ζωτικὸν πού φέρει τὸν τίτλον «γυναῖκα». Τὸ τυφλὸν «ἐγὼ» τοῦ ἀνδρός, τοῦ ἀνδρός τὸν ὁποῖον ἡ δύναμις τοῦ Πνεύματος δέν εἶχεν ἀναδιβάσει εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἀνωτερότητος, τὴν ὑπερτέραν ἀπὸ τὴν ὕλικὴν σωματικὴν ὑπεροχὴν, αἱ «σκοπιμότητες» τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς ἰσχυρῶν, οἱ πολιτικοὶ διαξιφισμοὶ κατόπιν, αἱ ἐκκεντρικότητες καὶ αἱ ἀσύδοτοι ἀσυναρτησίαι ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς δῆθεν φιλοσοφίας καὶ τῆς ξεπεσμένης τέχνης, τὸ ξέσπασμα παθῶν κατωτέρων, αἱ ὑστερικοί κραυγαὶ ἀπὸ ἐδῶ, αἱ εἰρωνεῖαι καὶ οἱ θορυβώδεις ἀνευλαβεῖς καγχασιμοὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ὅλα αὐτὰ ἐγέμιζαν τὴν ἀτμόσφαιραν ἀπὸ τῆς παραφόρου ταραχῆς τοὺς ἐκνευριστικοὺς ἤχους καὶ δέν ἄφιναν νὰ ἀκουσθῇ «ὡς φωνὴ αὔρας λεπτῆς» ἡ φωνὴ τῆς ἀληθείας, ἡ φωνὴ τοῦ ἐρευνητοῦ, πού μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ σεβασμὸν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸ θέμα του θὰ ἐμελέτα τὰ προβλήματα πού ἔχουν τὴν γυναῖκα ὡς κέντρον.

*

Καὶ εἶναι τόσον πολλὰ τὰ προβλήματα αὐτά! Διότι εἶναι τόσον μεγάλο καὶ πολυσχιδὲς τὸ μέρος πού διαδραματίζει ἡ γυ-

ναῖκα εἰς τὴν ζωὴν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος! Καὶ εἶναι τόσον ποικίλη ἢ ἀξία τῆς συμβολῆς τῆς γυναίκας εἰς τὴν ὅλην μας κοινωνικὴν ζωὴν! Εἰς τὸν γνωστὸν διάλογον τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου μετὰ τὴν Κασσιανὴν (διὰ γυναικὸς ἐρρήτη τὰ φαῦλα—ναί... ἀλλὰ καὶ ἐκ γυναικὸς πηγάζει τὰ κρείττονα) καὶ οἱ δύο συζητῆται εἶχαν δίκαιον. Ὅτι μέγιστον κακὸν εἶδεν ἡ ἀνθρωπότης, μέσα του ἔχει ὡς κύριον (ἀν ὄχι ἀποκλειστικόν) παράγοντα τὴν γυναῖκα. Καὶ εἰς ὅ,τι μέγιστον καλὸν ἔχομεν ἴδει, πάλιν τὴν γυναῖκα θὰ ἀνεύρομεν ὡς πρωταγωνίστριαν. Πραγματικότης ἡ ὁποία μαρτυρεῖ περὶ τῆς καταληκτικῆς δυναμικότητος τῆς γυναικὸς, ἡ ὁποία ὅμως, ὄχι χωρὶς λόγον βεβαίως, ὀνομάζεται τὸ ἀσθενέστερον φύλον!

Ἡ παντοδυναμία τοῦ ἀσθενεστεροῦ φύλου! Ἡ ἀντίφασις, ἡ ἀντινομία αὐτῆ ἔδωκε τὸν δραματικὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς γυναικὸς μέσα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς. Εἰς αὐτὴν ὀφείλονται, κατὰ φυσιολογικὴν ἴσος ἀναγκαιότητα, καὶ αἱ ἀκρότητες ποὺ ἐχαρακτηρίσαν πάντοτε τὰ μονομερῆ ἑξουσιαστικά αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς τάσεως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γυναῖκα. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται καὶ ἡ ἄλλη ἐκείνη ἀκρότης ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ἐμφάνισιν τῆς γυναικὸς, εἴτε εἰς τοῦ ἀγίου, εἴτε εἰς τοῦ σατανικοῦ τὴν σφαῖραν. Ἐντεῦθεν, κατὰ μέγα μέρος, καὶ ἡ ταραχὴ, περὶ τῆς ὁποίας ἐκάμαμεν λόγον.

Ἄλλ' ἂν ὅλη αὐτὴ ἡ ταραχὴ ἔχῃ ὡς βάσιν τῆς κατὰ τὸ φυσιολογικόν, ἐξείνου ποῦ δὲν εἶναι καθόλου φυσιολογικὸν ἀλλ' εἶναι ἀπλούστατα ἐγκλημα, εἶναι ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἀρνησις καὶ πάλιν παρενέθη διὰ τὴν δόσιν ὅσον τὸ δυνατόν τραγικότερον μορφήν εἰς αὐτὴν τὴν πραγματικότητα. Διότι, εἰδικῶς διὰ τὴν γυναῖκα, ἡ ἀρνησις, ἡ ὕλιστικὴ, ὀρθολογιστικὴ, μοντεριστικὴ, ἡ πολυώνυμος ἀρνησις ὑπῆρξεν ὁ θάνατος κατὰ ἐλπίδος ὅτι ἡ γυναῖκα θὰ βρῆ τὸν δρόμον τῆς. Ἡ γυναῖκα μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῆς ὁποίας θὰ μῆ ὁ ὕλισμός, ἡ ἀρνησις τῆς πνευματικῆς ὑπάρξεως, ἡ ἀπάρνησις τοῦ δεσμοῦ πρὸς τὸ ὑπερανθρώπινον, ἡ γυναῖκα αὐτὴ πεθαίνει πλέον ὡς ἄνθρωπος. Τυφλόν, ἀβουλόν παίγιον τῶν ρευ-

μάτων τῆς ζωῆς εἰς τὴν ὁποίαν νομίζει ὅτι κάμνει τὴν μεγαλοπρεπῆ εἰσοδὸν τῆς, καταντᾷ παρ' ὅλους τοὺς ποταμοὺς τοῦ οὐέσι ποῦ θὰ κληθῶν, ἰδίως διὰ τὴν κυρίαν τοῦ σαλονιοῦ, νὰ ἀντιταστήσῃ τοὺς ποταμοὺς τοῦ ζῶντος πνεύματος, ἕνα πιθηκοειδῆς ἀνδράποδον τοῦ κατωτέρου ἀνδρικοῦ ἐγωϊσμοῦ εἰς τὴν νεότητα, ἕνα ἀπόρριμα εἰς τὴν ὑπερόμοιον ἡλικίαν, μία τραγικὴ ἀποτυχία εἰς τὴν ὅλην ζωὴν. Εἰς τὸν ἄνδρα ἢ ἀρνησις, τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τῶν διαφόρων «ὀρθολογισμῶν», ἀφίνει ἀκόμη κάποιαν ἐπίφασιν ζωῆς. Ὡς πρὸς τὴν γυναῖκα ἡ ἀρνησις εἶναι εὐλιχνεστερά. Τῆς ἐπιθέτει χωρὶς ἀναβολὰς καὶ συγκαλύπτει, τοῦ πνευματικοῦ θανάτου τὴν φοβερὰν σφραγίδα! Ὁ ὕλιστής, ὁ ἀρνητής γενικώτερον ἄνδρας, προκαλεῖ συζητήσεις, ἀποδοκμασίας, καταδίκην. Ἡ γυναῖκα τοῦ ὕλισμοῦ, τῆς ἀρνήσεως, προκαλεῖ τὴν περιφρόνησιν, τὴν χλεύην, τὴν ἐκμετάλλευσιν ἐκείνων, ἀκριβῶς, ποῦ ἔχει ὡς ὁμόφρονες καὶ διδασκάλους τῆς!

*

Ἄλλὰ διατί νὰ μᾶς ἀτασχολῆ τόσον ἡ γυναῖκα τῆς ἀρνήσεως, καθ' ἣν στιγμὴν προβάλλει ἐμπρὸς μας, φῶς γεμάτη, ἡ γυναῖκα τοῦ Πνεύματος, τῆς ζωῆς; Αἰσθάνεται, πράγματι, ἡ στήλη αὐτῆ ὀλοκληρωτικὴν ἀδυναμίαν διὰ τὴν ὑμνήσῃ ὅπως πρόει τὴν γυναῖκα-φορέα τοῦ Πνεύματος, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει, κατὰ ἄνθρωπον, τὸ φῶς τῆς ἡ ἀνθρωπότης. Ὅχι ὕμνον ἐπάξιον, ἀλλ' οὔτε ξηρὰν ἀπαρίθμησιν ἡμπορεῖ ἡ στήλη αὐτῆ νὰ προσφέρῃ, νὰ ἀναφέρῃ ἀπλῶς τὸ τί ὀφείλομεν εἰς τὴν γυναῖκα, εἰς τὴν φωτεινὴν γυναῖκα τοῦ Πνεύματος καὶ πόσον χρεώστα εἴμεθα, ἡ ἀνθρωπότης ὀλοκληρῶς, ἀπέναντί τῆς.

Καὶ δὲν ἐννοῦμεν ἐδῶ μόνον τὰς γυναῖκας ἐκείνας τὰς ὁποίας ἤδη ἡ ἀνθρωπότης, ἡ βλέπουσα ἀνθρωπότης, ἔχει περιβάλει μετὰ τῆς δόξης τὸν δίκαιον φωτοστέφανον. Βεβαίως αὐτὰς ἐννοοῦμεν κατὰ πρῶτον λόγον, τὰς ἡρώιδας τοῦ Πνεύματος, τὰς νικητριάς, ἐκείνας ἰδίως ποῦ μετὰ τὸ τίμον αἵμα των ἔγραψαν τῆς ἀληθινῆς Ἀναγενήσεως τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἱστορίαν. Ἀκόμη τὰς ἄλλας ἐκείνας ἡ-

ρωϊδας πού με ολοκληρωτικὴν ἀφιέρωσιν εἰς τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ φωτισμοῦ τὸ ἔργον, ἀπαρνοῦνται τοῦ κόσμου τούτου τὴν χαρὰν, διὰ νὰ μεταδώσουν τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον. Ἀλλὰ, παραπλεύρως εἰς αὐτὰς, βλέπομεν ὅλας ἐκεῖνας τὰς ἀτομικῶς ἀφανεῖς καὶ ἀγνώστους στρατιώτιδας τοῦ καλοῦ ἀγῶνος, πού ἠγωνίσθησαν καὶ ἀγωνίζονται μέσα εἰς τὸ σπῆτι, μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν (καὶ ποῖαν κοινωνίαν!) ὡς τῆς Ἀληθείας μάρτυρες, ὡς τοῦ φωτός, τῆς ζωῆς, τῆς θείας καὶ ἀκαταλύτου χαρᾶς ἀγωγοί. Ἀφανῆς ὁ ἀγὼν των, καταφάνερα τὰ ἀποτελέσματά του. Ἡ πίστις των, ἡ αὐτοθυσιά των, ἡ ἀρετὴ των, ἡ σύνεσις, ἡ πολιμήχανος ἀγάπη των, ἡ καταπληκτικὴ καρτερία καὶ ὑπομονὴ των ἐδημιούργησαν τὸ περιβάλλον, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐξεστράφη ὁ, τὴν εὐγενικὸν ἔχει ἡ ἀνθρωπότης. Μέσα εἰς τὴν γυναῖκα-σύζυγον, μέσα εἰς τὴν γυναῖκα-μητέρα, μέσα εἰς τὴν γυναῖκα-ἀδελφήν, ἡ πίστις, ἡ νικήσασα τὸν κόσμον ὑπερνήκισε (διότι ἐχρησιάσθη νὰ ὑπερνήκισῃ) καὶ τὴν ὠμὴν βιαιότητα, καὶ τὴν ἀποκτηνωτικὴν ὕλοκρατίαν, καὶ τὴν μορᾶν δοκησιοσοφίαν τῆς ἡμιαθείας.

Ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἱστορίας μας. Ἀλλὰ πόσον μέρος ἀπὸ τὴν θαυμαστὴν συμβολὴν τοῦ μεγάλου ἀνδρός προέρχεται ἀπὸ τὴν γυναῖκα πού τὸν ἐξέθρεψε, πού τὸν ἐπροφύλαξε, πού ἐθυσίασε τὴν ὕψειαν τῆς, τὴν χαρὰν τῆς, τὴν ζωὴν τῆς ἰσως δι' αὐτόν, πού τὸν παρώτρυνε, τὸν ἐνεθάρρυνε, τὸν ἐτόνωσε, τὸν ὠνειδίσειεν ἰσως εἰς στιγμὰς ἀδυναμίας, τὸν ἔσπρωξε πρὸς τὰ ἔμπροσθ; Ὡς μητέρα, ὡς σύζυγος, ὡς ἀδελφὴ ἢ γυναῖκα παρέχει τὴν ὑπόστασίν τῆς, τὴν ὁποῖαν θαυμάζομεν εἰς τὴν μορφήν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαχε τῆς δημοσιότητος ὁ κῆρυξ.

Φωτισμένοι ἀπὸ τὸ φῶς πού σκορπίζει γύρω τῆς ἡ ἐμφάνισις τῆς γυναίκας αὐτῆς, ἠμποροῦμεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὰ τόσα προβλήματα, τὰ δύσκολα προβλήματα, πού στρέφονται γύρω ἀπὸ τὴν γυναῖκα. Καὶ ἀκριβῶς εἰς μίαν πρῶτην μελέτην τῶν προβλημάτων αὐτῶν εἶναι ἀφιεροσμένον τὸ παρὸν τεῦχος. Λέγομεν «πρῶτη» μελέτην,

διότι δὲν μᾶς διαφεύγει τὸ μέγεθος τοῦ ἐγχειρήματος, ὅταν μάλιστα ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ τεῦχος τοῦτο φέρει μοιραίως τὰ ἴχνη τῶν πολεμικῶν καιρῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἐκδίδεται. Ἀλλὰ ἐλπίζομεν ὅτι τὸ τεῦχος αὐτὸ θὰ ἀποτελῆ μίαν πρῶτην ἀπαρχὴν ἀντικεμενικῆς, εἰλικρινοῦς, ἐρεῦνης τῶν προβλημάτων αὐτῶν, ἐρεῦνης πού γίνεται μετὰ τὴν γαλήνην καὶ τὴν πληρότητα καὶ τὴν ολοκληρωσιν πού δίδει ἡ ἐνατένισις τῆς Ἀληθείας. Γραμμένον κατὰ μέρη μέρος ἀπὸ γυναίκας, τὸ περιεχόμενον τοῦ τεύχους αὐτοῦ εἶναι συγχρόνως μία φωνή, φωνὴ ἀγάπης καὶ φωνὴ ἀδελφικῆς προτροπῆς πρὸς τὴν γυναῖκα πού ζητεῖ τὸν δρόμον τῆς....

*

Εἰς τὴν γυναῖκα εἶναι λοιπὸν ἀφιεροσμένον τὸ τεῦχος αὐτό. Τὴν ἡρώϊδα καὶ τὴν ὀδηγόν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκοδόμον τοῦ ἀρμονικοῦ πολιτισμοῦ μας βίου, τὴν ἀνεκτίμητον ἐκείνην ἐργάτιδα τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τοὺς σημερινούς μάλιστα καιρούς, τὴν οἰκοδόμοισαν πού ἐνέπνευσε τὸν Schiller εἰς τὸ γνωστὸν τραγοῦδι τῆς καμπάνας, ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ τὸν σοφὸν Παροισιαστὴν εἰς τὸν ἀθάνατον ὕμνον πρὸς τὴν ἀνδρείαν γυναῖκα.

Ἀλλὰ πρὸ παντός ἀφιερῶται τὸ τεῦχος αὐτὸ εἰς τὴν σεβαστὴν, τὴν ἱερὰν ἐκείνην ὑπαρξίν πού λέγεται μητέρα. Ὅχι μόνον τῶν ἡρώων καὶ τῶν ἁγίων τὴν μητέρα, ἀλλὰ καὶ τὴν μητέρα πού ἐξέθρεψε τὸν γνωστὸν μέσον τύπον, καὶ τὴν μητέρα ἀκόμη πού δὲν ἠβλογήθη νὰ ἴδῃ τῶν δακρύων καὶ τοῦ ζωντανοῦ τῆς παραδείγματος τὴν καρποφορίαν, ἀλλὰ διεπέρασε τὴν ψυχὴν τῆς ἢ ρομφαία ἢ φοβερὰ τοῦ ἠθικοῦ ξεπεσμοῦ τοῦ παιδιοῦ τῆς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀποτυχημένην, ὅπως ἡ ἰδία νομίζει, ἀλλὰ εἰς τὴν πραγματικὴν μεγάλην καὶ εὐεργετικὴν μητέρα, ὅπως καὶ εἰς κάθε μητέρα.

Ἀπὸ τὴν Μητέρα τοῦ Θεανθρώπου μέχρι τῆς ἀσίμου, ἀγνώστου, ἀφανοῦς ἀλλὰ γεμάτης ἀπὸ τὸ ζωοποιῶν Πνεῦμα μητέρας «ἐνὸς τούτου τῶν ἐλαχίστων», εἰς τὴν χριστιανὴν μητέρα, ὡς εἶναι τὸ παρὸν τεῦχος λιτὸν μὲν καὶ ταπεινὸν ἀλλὰ εὐλαβικὸν καὶ δι' αὐτὸ εὐπρόσδεκτον ἀφιέρωμα!

REMBRANDT

ΜΗΤΕΡΑ

Ἐκ τῆς συλλογῆς: Der Bilderkreis, ἔκδοσις Herder, Freiburg

ΜΑΝΑ ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ !

Ἀφιερώνεται στη Χριστιανή Μητέρα

Θέ μου, νά κάμω σέ Σένα θερμή προσευχή γιά τή Μάνα!
Θέ μου, ἡ ἀγάπη Σου ὡς εἶν' πιό βαθειά πιό γλυκειά γιά τή Μάνα!
Μέσα της κάμε ν' ἀπλώνεται πάντα ἡ δική Σου γαλήνη,
καί στίς πληγές τῆς καρδιάς της ἡ χάρι Σου βάλαμο ὡς γίνῃ.

Μάνα γλυκύτατη, Μάνα οὐρανόστατη, ἀτίμητη Μάνα!
δέν σέ θαμπώνουν ἀπάτες ἐσένα κι' ὀνειράτα πλάνα.
Πάνω στό χρέος ἀκοίμητη ἐσύ, νύχτα-μέρα σκυμμένη,
τ' ἀπειρο ἀκοῦς μέσ' στά χάη μιά-μιά τίς στιγμές νά σημαίνῃ.
Τόσο ἡ ψυχὴ σου εἶν' ἀπλή, πού μιλά μέ τ' ἀμίλητα πλάσματα,
κι' οὔτε γελιέσαι ποτέ μ' ὅσα φτιάνει τὸ φέμα φαντάσματα.

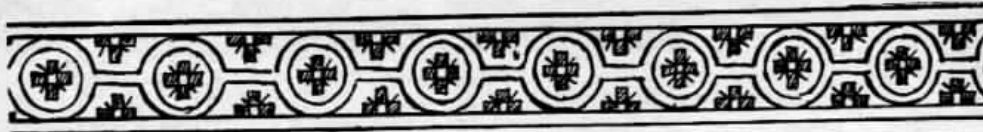
Μάνα, ἡ στοργή σου μεγάλη κι' ἀπέραντη, ὅσο κι' ἡ πλάσι!
Ποῖος θά μπορέσῃ ὡς βαθειά τήν καρδιά σου ποτέ νά διαβάσῃ;
Μάνα, ἡ στοργή σου πασίχαρη σάν τίς ἀχτιδες τοῦ ἡλίου,
μέσ' στή χαρὰ τοῦ χρυσοῦ προσκαλεῖ μαγικοῦ σου βασιλείου.
Πῶς μέ βελούδινα δάχτυλ' ἀγγίζεις τοὺς πόνους μας καί τοὺς γλυκαίνεις!
Μάνα γλυκύτατη, ὅλα τὰ βάσανα σὺ τ' ἀπαλαίνεις!

Πάνω ἀπ' τὸ λίκνο μας σκύδοντας ἀγγελε—ὦ τῆ χαρὰ σου!
τὰ μεταξένια σου ἀπλώνεις φτερά, τὰ μεγάλα φτερά σου.
"ὦ, τὸ γλυκό, τρυφερό σου, μανοῦλα, κι' ἐλόθερμο φίλημα,
στοῦ βρεφικοῦ μας ὀνείρου τ' ἀθῶο κι' ἀπλό παραμίλημα!
"ὦ, πῶς πονᾷς ὅταν βλέπεις ἐμᾶς στό κρεβάτι τοῦ πόνου,
καί στοὺς δικούς μας κινδύνους, καλή, πόσα φέδια σέ ζώνουν!

Πόσες φορές σου τρυπᾶμε, φτωγή, τήν καρδιά μέ μαχαίρι,
καί πόσες ἄλλες σηκώσαμε ἀπάνω σου βέβηλο χέρι!
Πόσες φορές σ' ἀνεβάσαμε ἀπάνω σέ ξύλον ὀδύνης,
δίχως ἐσύ καί μιὰ λέξι πικρὴ παραπόνου ν' ἀφήνῃς!
Κι' ὦ, πόσες ἄλλες φορές στοῦ φριχτοῦ Γολγοθᾶ μας τὰ σκότη,
μόνη σου κλαῖς, σ' ἓνα θρηνο βουβό, τῆ χαμιμένη μας νιότη!

"Ὅλα μᾶς τᾶμαθες, Μάνα γλυκύτατη, ἀτίμητη Μάνα,
καί μέ τῆς Πίστης μας τ' ἅγιο μᾶς ἔθρεψες κι' ἀφθαρτο μάννα.
"Ἐνα κοιμάτι χρυσάφι μᾶς ἔκρυψες μέσα βαθειά μας,
νά μπουμπουκιάσουν οἱ ἀνθοὶ λαχταρᾶς τοῦ καλοῦ στήν καρδιά μας.
Μάνα! πού βρήκες τήν τόση στοργή, τήν ἀγάπη τήν τόση;
Μέσ' στήν ψυχὴ σου ἀπ' τὸ χέρι τοῦ Πλάστη μας ἔχει φυτρώσει!

Μάνα, πού πῆρες ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματ' ἀνώτερο θρόνο,
ἄφθαρτη μένει κι' ἀνέγγιχτ' ἡ δόξα σου μέσα στό χρόνο.
Μέσ' στήν ἀγάλη σου, ὦ θαῦμα!, κρατᾶς τὸ Θεό μας, Μητέρα,
κι' εἶσαι ἀπ' τῆ γῆ κι' ἀπ' τοὺς κόσμους τῶν ἀστριῶν ἐσύ Πλατυτέρα!

Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ ΔΙΑ ΤΗΝ ΓΥΝΑΙΚΑ

“Όταν ο άνθρωπος έπιστρέφει κάποτε, ή μάλλον όταν ανάνηψη από την μέθην της άποστασίας, θά μωρρέση τότε νά έκτιμήση και τοϋτο τὸ μεγάλο γεγονός. “Ότι τὸ πανάργαιον ἐκεῖνο βιβλίον πού εἰσχωρεῖ εἰς τὰ βάθη τῶν αἰῶνων, εἰς τὰ χρόνια τῆς δημιουργίας, καί εἶναι γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα Ἁγία Γραφή, ὁμιλεῖ καί διὰ τὸ θεῖον τοϋτο δημιουργημα πού λέγεται ἄνθρωπος εϋθὺς ἀπὸ τὴν πρώτην του σελίδα.

«Κατ’ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν». Αὐτὴν τὴν φράσιν χρησιμοποιεῖ ἡ Γραφή, διὰ νά ἐξάρη τὴν ὑψίστην ἀξίαν τοῦ δημιουργήματος αὐτοῦ, ἀντὶ τῆς φράσεως «καλά λῖαν» μὲ τὴν ὁποῖαν ἐχαρακτήρισε τὰ ἄλλα δημιουργήματα. Καί προσθέτει ἀμέσως καί ἐν συνεχείᾳ ἄρσεν καί θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς» (1), διὰ νά γίνῃ φανερόν ὅτι αὐτὸ τὸ εἶπε ὄχι μόνον διὰ τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ καί διὰ τὴν γυναῖκα. Καί ἀφοῦ εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, ἄρα εἶναι τὸ μόνον καί εἰς τὴν πλήρη ἔννοιαν τῆς λέξεως ἀριστούργημα.

Τί ἄλλο θά ἐχρειάζετο νά πῆ ἡ Ἁγία Γραφή διὰ νά δηλώσῃ τὴν θέσιν πού ἐπίτηεν ἡ γυναῖκα μέσα εἰς τὴν Δημιουργίαν;

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΧΑΣΜΑ

Καί ὁμοῦς ἡ Γραφή δὲν μένει ἔως ἐδῶ. “Ἐχει νά πῆ καί τόσα ἄλλα δι’ αὐτὴν, ἀκόμη καί διὰ τὴν γυναῖκα τὴν μετὰ τὴν πτώσιν. Ἀπὸ ἐδῶ τώρα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς πτώσεως, ἔνα μεγάλο χάσμα χωρίζει τοὺς λαοὺς εἰς τὰς ἀντιλήψεις των διὰ τὴν γυναῖκα. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος στέκεται ὁ εἰδωλολατρικὸς κόσμος καί ἀπὸ τὸ ἄλλο οἱ λαοὶ πού πιστεύουν εἰς τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινὸν καί ἔχουν ὡς βασικὸν νόμον τῆς ζωῆς των τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Ὁ κόσμος ὁ εἰδωλολατρικὸς, ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἀρχαί-ἱστορίας ἔως τῶν σημερινῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, θεωρεῖ τὴν γυναῖκα κτήμα τοῦ ἀνδρός, καί ἀκόμη παρακάτω, ἀφοῦ ἡ γυναῖκα δὲν ἔχει στήν καρδίᾳ του τὴν θέσιν πού ἔχουν τὰ ἄμωχα κτήματά του. Τὴν θεωρεῖ παιγνίδι τῶν ἀνδρικών ὀρέξεων καί θυμα τοῦ ἀνδρικοῦ δεσποτισμοῦ. Ἐνὸς δεσποτισμοῦ πού διαμορφώνει ἔθιμα φοβερά,

ὅπως εἶναι τὸ ἔθιμον λαῶν τῆς ἀπῶ Ἀνατολῆς πού ὑποχρεώνει τὴν γυναῖκα νά ἐνταφιάζεται ζωντανὴ μαζὺ μὲ τὸν ἀποθανόντα σύζυγόν της. Ἐνὸς δεσποτισμοῦ πού δημιουργεῖ μεταξὺ καί αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καί Ρωμαίων τὴν ἐσχάτην ἐκείνην καί ἐκφυλὸν πρὸς τὴν γυναῖκα καταφρόνησιν πού περιγράφει ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν του (2). Ἐνὸς δεσποτισμοῦ πού δὲν ἀφίνει καί φιλοσόφους τῆς ἀξίας τοῦ Πλάτωνος καί Ἀριστοτέλους νά συλλάθουν κάποιας ἀνωτέρας διὰ τὴν γυναῖκα ἰδέας (3).

Ὁ Ὅμηρος θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Τηλεμάχου μίαν ἐπιπλήξιν πρὸς τὴν μητέρα του πού δείχνει πού περιγράφει ὁ ἀπόστολος τῆς βασιλείσης: Σὺ πήγαινε στὸ σπίτι καί κύταξε τὴ δουλειά σου, τ’ ἀδράχτι καί τὸν ἀργαλειό σου, ἡ δὲ φροντίδα διὰ τὰ ἔργα τὰ πολιτικά, γιὰ δημηγορίες καί στρατιωτικά, ἀνήκει στοὺς ἀνδρας (4). Καί ὁμοῦς, δέκα περίπου αἰῶνας ἐνωρίτερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ἡ Γραφή παρουσιάζει τὴν Σάρραν παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ἀθραάμ μὲ θέσιν τόσον ἀξιοζήλευτον, ὥστε ἔπειτα ὁ ἀπόστολος Πέτρος νά προβάλλ-

(2) 1. 24-27.

(3) Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι τὴν γυναῖκα τὴν ἔχονεν διὰ τὴν καιδοποιαν «καὶ τῶν ἐνδον φύλακο πιατήν». Ὅτι «τὸ ἐλεύθερον τοῦ δούλου ἄρχει καὶ τὸ ἄρσεν τοῦ θήλεος». Τὴν δὲ δουλείαν τὴν θεωρεῖ θεμελιωμένη ἐπὶ τῶν φυσικῶν νόμων καὶ τοὺς δούλους «φύσει δούλους». Φθάνει δὲ μέγχις ἐξομοίωσης τῶν δούλων πρὸς τὰ κατοικίδια ζῶα (Πολιτ. Α. β. 8. 13). Ὅμοιαν περίπου στάσιν ἀπέναντι τῆς δούλης τηρεῖ καί ὁ Πλάτων. Ὁραία δούλη πού ἐξέρει ὅλα τὰ οἰκογενειακά ἐκτιμᾶται εἰς τὴν Πλάδα ἀντὶ πέντε βοδιῶν! Καί πάλιν πολλά, ἀφοῦ ὁ μὲν Ξενοφῶν διατιμᾷ τὴν δούλην εἰς δύο μνάς ἢ καὶ μισὴν μνά (δηλ. 50 ὀντικὰς δραχμάς. Ἀπομνημον. Β’ 5, 2), ὁ δὲ Ἐδριπίδης θεωρεῖ τὴν γυναῖκα «πάντων ὄσ’ ἐστ’ ἔμψυχα καὶ γνώμη ἔχει ἀθλιώτατον φυτῶν» (Μήδεια 230) καὶ ὁ Ἰσπανός θεωρεῖ «ἡδίστην ἡμέραν», ὅταν κανεῖς τὴν γυναῖκα «ἐκφέρῃ τεθηγκυῖαν»!

(4) Ὀδύσ. Α’ 556-560 καὶ Φ. 350-353.

(1) Γεν. 1. 27.

λη τὴν Σάρραν ὡς ὑπόδειγμα καὶ εἰς τὰς Χριστιανὰς γυναῖκας⁽⁵⁾. Καὶ εἰς ἐποχὴν ὄπου, μεταξύ τῶν ἐθνικῶν, ἡ γυναῖκα, εἰς ὥρας πολέμων, ἰσούρετο ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ διάφορα ἀμυχα λάφυρα τοῦ νικητοῦ, εἰς τὴν Γραφὴν χαρακτηρίζεται ὡς ἰδιαίτερα συμφορὰ ὁ φόνος καὶ ἡ αἰχμαλωσία γυναικῶν τοῦ λαοῦ.⁽⁶⁾ Κλαίουσι καὶ θρηνοῦν μεγάλοι προφῆται, ὅσων τὸν Ἑλισαίου καὶ τὸν Ἰερεμίαν, διότι ὁ ἐχθρὸς ἐφόνευσε ἐγκύους μητέρας, ἢ διότι ἐταπείνωσε γυναῖκας καὶ ἔσυρεν αἰχμαλώτους παρθένους⁽⁷⁾.

Ἐάν εἰς ἀποχὰς διανοητικῆς ἀκαταστασίας καὶ ἀποστασίας, ὅπως ἡ ἐποχὴ μας καὶ οἱ τελευταῖοι αἰῶνες, αἱ ἀντιλήψεις διὰ τὴν γυναῖκα σφάνουν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον καὶ δημιουργοῦν μίαν γυναικοκρατίαν καὶ γυναικολατρείαν, ἡ Γραφή μένει πάλιν τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ μέτρου ὁ ρυθμιστὴς, τῆς ἀληθείας ὁ ἐρμηνευτὴς. Δὲν δυσκολεύεται νὰ παρουσιάσῃ τὰ πράγματα ὅπως ἔχουν, ἀρα δὲ καὶ τὰς γυναικείας ἀδυναμίας. Βεβαιώνει λοιπὸν—εἰς πείσμα τοῦ φεμινισμοῦ—ὅτι ἡ γυναῖκα εἶναι τὸ «ἀσθενέστερον σκεῦος»⁽⁸⁾ ὅτι εἶναι ἐπιτηδεῖα νὰ ἐξαπατᾷ καὶ νὰ σασηνεύῃ «ἀνδρῶν τιμίας ψυχὰς»⁽⁹⁾, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξαπατᾷται καὶ νὰ αἰχμαλωτεύεται εἰς τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀμαρτίαν⁽¹⁰⁾ ὅτι ὅταν ἀποθάλῃ τὴν εὐσέθειαν, ποῦ ἔχει αὐτὴ φυσικωτέραν, καὶ ἐξωκεῖλη πρὸς τὴν φαυλότητα, μεταβάλλει τὴν ζωὴν τῆς εἰς «ὁδοὺς ἄβυθου» ποῦ κρημνίζουσι «εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ θανάτου»⁽¹¹⁾. Ὅπως, ἀντιθέτως, ἡ Γραφή διὰ τὴν γυναῖκα τὴν πιστὴν καὶ εὐσεβῆ λέγει κάτι ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ πολὺ τιμητικὸν ἐγκώμιόν τῆς, ὅτι «δόξα ἀνδρός ἐστίν»⁽¹²⁾. Ἐξαίρει δὲ ἡ Γραφή τὰς ἀρετὰς ποῦ διαμορφώνει ἢ τοιαύτη γυναῖκα, τὸν πλοῦτον τῶν φιλοanthρώπων συναισθημάτων τῆς, τὴν φιλοξενίαν, τὴν στοργὴν, τὴν ἀφοσίωσιν⁽¹³⁾.

Εἰς τὴν ΔΗΜΟΣΙΑΝ ΖΩΗΝ

Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον, εἰς ἐποχὰς ποῦ μεταξύ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς ἀρχαιότητος, καὶ αὐτῶν τῶν σχετικῶς πολιτισμένων, ἡ γυναῖκα χρησιμοποιεῖται διὰ λατρείαν ἀτιμωτικήν, ἢ μένει κλεισμένη εἰς τὸν γυναικῶντιν, ἀντιθέτως λαμβάνει ἰδιαίτεραν θέσιν εἰς τὴν δημοσίαν ζωὴν τοῦ ἔθνους

(5) Α' Πέτρ. 3. 5, 6. (6) Δευτερ. 32. 25.
 (7) Α' Βασίλ. 8. 12. Θρηνοὶ Ἰερεμ. 2. 21 καὶ 5. 11.
 (8) Α' Πέτρ. 3. 7.
 (9) Παροιμ. 6. 26 καὶ Ἐκκλ. 7. 26.
 (10) Α' Τιμοθ. 5. 15 καὶ Β' 3. 6, Β' Κορινθ. 11. 3.
 (11) Παροιμ. 7. 27. (12) Α' Κορινθ. 11. 7.
 (13) Ἦσ. 49. 15. Θρηνοὶ Ἰερεμ. 4. 10, Α' Τιμ. 2. 9, 10 καὶ 5. 10.

ποῦ διέπεται ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Δέκα καὶ δεκαπέντε αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ, ὄχι ἀπλῶς συμμετέχει, ἀλλ' εἰς ὠρισμένας περιστάσεις παίρνει προέχον μέρος εἰς τὸν δημόσιον βίον, εἰς τὴν λατρείαν ἢ εἰς μεγάλας ἐθνικὰς ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις. Ἡ μὲν ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσέως Μαριάμ, μετὰ τὴν θαυμαστὴν διάθασιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ὑπὸ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ἀναπέμπει ἰδιαίτερον δοξολογίαν ἐπὶ κεφαλῆς ὄλων τῶν γυναικῶν, μὲ χοροὺς καὶ ὄργανα ἀπὸ τὰ ὅποια ἀντηχεῖ ἡ ἐμπνευσμένη ψῆδὴ τοῦ ποιητοῦ ἀδελφοῦ τῆς: «ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, ἵππον καὶ ἀναθάτην ἔρριψε εἰς θάλασσαν». Ἡ δὲ κόρη τοῦ Ἰεφθέ, «ἐν τυμπάνοις καὶ χοροῖς» ὑποδέχεται τὸν ἐκ τῆς νίκης ἐπιστρέφοντα ἀρχοντα τοῦ Ἰσραὴλ πατέρα τῆς⁽¹⁴⁾. Μὲ σπάνιον μουσικὸν τάλαντον εἶναι προικισμένη ἡ οἰκογένεια τῶν 17 τέκνων τοῦ Αἰμάν, τὸν ὅποιον ὁ Δαβὶδ διώρισεν ἀρχιμουσικὸν εἰς τὸν ναόν. Ἐξ αὐτῶν τρεῖς εἶναι θυγατέρες. Καὶ «πάντες ὁσοὶ—λέγει ἡ Γραφή—μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν ὤμωδούντες ἐν οἴκῳ Θεοῦ, ἐν κυμβάλοις καὶ ἐν νάβλαις καὶ ἐν κινύραϊς»⁽¹⁵⁾. Ὁ δὲ Δαβὶδ, ὁ ἐστεμμένος καὶ θεόπνευστος αὐτὸς ποιητὴς, ἐμπρὸς εἰς τὸ ποιητικὸν μεγαλεῖον τοῦ ὁποῖου βλέπουσιν μικρὸν τὸν σύγχρονόν του Ὁμηρον καὶ τὸν μεταγενέστερόν του Πίνδαρον νεώτεροι κορυφαῖοι εἰς τὰ γράμματα⁽¹⁶⁾, καλεῖ διὰ τῶν ψαλμῶν του καὶ νεάνιδας νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ὑμνολογίαν τοῦ Θεοῦ⁽¹⁷⁾. Καὶ ὅταν ὁ Δαβὶδ ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν θαυμαστὴν νίκην κατὰ τοῦ Γολιάθ καὶ τῶν Φιλισταίων, γυναῖκας ἀπὸ ἑλίας τὰς πόλεις «ἐξῆλθον χορεύουσαι» εἰς ὑπάντησιν του καὶ σημειώνει ἡ Γραφή μὲ κάποια ἔμφασιν ὅτι «ἔξ ἤρχον αἱ γυναῖκες»⁽¹⁸⁾. Ἐχει βέβαια καὶ ὁ νεώτερος κόσμος νὰ παρουσιάσῃ γυναῖκας μὲ ἀξιόλογον ἐθνικὴν δράσιν—τύπου Ἰωάννας δ' Ἄρκ

(14) Ἐξὸδ. 15. 20, 21. Κριτοὶ 11. 34.
 (15) Α' Παρ. 25. 5, 6.
 (16) Ὁ Λαμαρτίνος, ὡς ἐν παραδ. φθάνει μέλει τοῦ νὰ πῇ ὅτι μετὰ τὴν ἀνάγκασιν ἐνὸς ψαλμοῦ τοῦ Δαβὶδ δὲν μορεῖ νὰ διαβάσῃ Ὁμηρον ἢ Πίνδαρον. Διότι ἡ λήθησις τούτων «δὲν ἀσχολεῖται παρὰ μὲ τὸ κρασί, τὸν ἔρωτα, τὰς αἰματογυσίας», ὅπως καὶ ἡ σημερινὴ τῶν νεοειδωλολατρικῶν κοινωνιῶν. Ἐνῶ «ὁ προσητάνωξ αἰοῖδος—λέγει ὁ Λαμαρτίνος—συνομιλεῖ μὲ τὸν Δημοσιργόν του ὡς φίλον, κατανοεῖ καὶ δοξολογεῖ τὰ θαυμάσια του, ἀποθαυμάζει τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης του». Ἀνάλογα λέγουσι καὶ οἱ Δάντης, Σαίξπηρ, Καρλάι, Χάινε, Βάκων, Λόκε κλπ.
 (17) Ψαλμ. 67. 26 καὶ 148. 12.
 (18) Α' Βασίλ. 18. 6, 7.

εἰς τὴν Γαλλίαν, Σατυλισσῶν καὶ Λακαρινάς Μπουμπουλίνας εἰς τὴν ἰδικὴν μας ἐπανάστασιν τοῦ 1821—ἀλλὰ ἡ Ἁγία Γραφή διεμόρφωσε καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν θαυμασιῶν τῶν αἰῶνων ἔθνικὰς ἥρωϊδας. Καὶ ταῦτα εἰς καιροὺς ὅπου εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τὸ μεγαλύτερον μέρος καὶ αὐτῶν τῶν ἀνδρῶν ἦσαν δοῦλοι χωρὶς καμμίαν πρωτοβουλίαν ἢ συνειδήσιν κἄν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀξιοσπουδαίας τοῦ ἀρμόζει εἰς τὸν ἄνθρωπον. Μεταξὺ τῶν ἔθνικῶν τούτων ἠρωιδῶν ποῦ διεμόρφωσεν ἡ Γραφή ἐξαιρετικὴν θέσιν κατέχουσιν τρεῖς. Ἡ Δεσώρρα, ἡ Ἰουδιθ, ἡ Ἐσθήρ.

Ἡ μὲν πρώτη, «γυνὴ προφήτις», ἀλλὰ καὶ ποιήτρια ἐμπνευσμένη, ἡ ὁποία ὑψώθη «εἰς κριτὴν» δηλαδὴ ἀρχηγὸν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, εὗρηκε τὸν λαὸν τοῦτον ἐξηχρηωμένον διὰ τὴν ἀποστασίαν τοῦ ἀπὸ τὸν Θεόν, δοῦλον δὲ τοῦ Χανααίτου βασιλέως Ἰαβεὶν, ὁ ὁποῖος διὰ τὸ στρατηγὸῦ Σισάρα «ἐβλίψε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ κράτος»⁽¹⁹⁾. Καὶ ὅμως ἡ γυναῖκα αὕτη, μὲ τὴν θαυμαστὴν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν της, κατῶρθωσε νὰ δημιουργήσῃ στρατόν, νὰ τονώσῃ τὸν δειλὸν στρατηγὸν Βαράκ, νὰ ἀναλάβῃ ἑπεὶτα αὐτὴ τὴν ἀρχιστρατηγίαν, νὰ νικήσῃ τὸν τρομερὸν Σισάραν μὲ τὰ «ἐννακόσια ἄρματα σιδηρᾶ», νὰ τὸν φονεύσῃ, καὶ οὕτω νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ ἔθνος της. Ἡ δὲ Ἰουδιθ, χήρα εὐσεβὴς καὶ μὲ μεγάλην ὑπόληψιν διὰ τὴν ἀρετὴν της, εἶχε τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἐμπνευσιν, ὅταν κατὰ τῆς πατρίδος της ἐπέδραμεν ὁ Ἀσούριος ἀρχιστρατῆγος Ὀλοφέρνης μὲ πολυάριθμον στρατόν, νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ λήθημα ἐκπληκτικόν. Κατῶρθωσε δηλαδὴ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ στρατοπέδον τοῦ ἀρχιστρατῆγου, νὰ τὸν ἀποκεφαλίσῃ καὶ ἔτσι νὰ ἐπιτύχῃ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος της. Ὁ «ἱερεὺς ὁ μέγας καὶ ἡ γερουσία τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ» τὸσον ἐκπλήσσονται διὰ τὸ κατῶρθωμα, ὥστε «ὁμοθυμαδὸν εἶπαν πρὸς αὐτήν: σὺ ὑψώμα Ἰσραὴλ, σὺ γαυρίαμα μέγα τοῦ Ἰσραὴλ, σὺ καύχημα μέγα τοῦ γένους ἡμῶν». Καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν «τὸν συντρίβοντα πολέμου», ὅτι «ἤθέτησεν αὐτοὺς ἐν χειρὶ θηλείας»⁽²⁰⁾.

Τέλος ἡ Ἐσθήρ, ἡ ὁποία ἀνεθιβάσθη καὶ εἰς τὸν θρόνον τὸν περσικόν, εἰς ἐποχὴν ποῦ τὸ κράτος τοῦτο ἐκυριάρχει ὅλη τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐπεχείρησε νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἐπέτυχε σπουδαῖον διὰ τὸ ἔθνος τῆς γεγονός. Ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ Ξέρξου Ἀμάν ἔπεισε τὸν βασιλέα νὰ ἐκδώσῃ διάταγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ ὁμοεθνεῖς τῆς ἠπείρου νὰ ἀφανισθοῦν «ἐν ἡμέρᾳ μιᾶς πάντες σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις

ὀλόρριζα... ἄνευ παντὸς οἴκτου καὶ φειδοῦς»⁽²¹⁾. Τότε «Ἐσθήρ ἡ βασίλισσα κατέφυγεν ἐπὶ τὸν Κύριον ἐν ἀγῶνι θανάτου κατελιημμένη» καὶ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ της. Καὶ ἔτσι εἰς ἐποχὴν ποῦ ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄνδρες στρατηγικῆς ἰκανότητος τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους ἔσωσαν τὴν πατρίδα των καὶ τὴν ὅλην Εὐρώπην ἀπὸ τοῦς Πέρσας, γυναῖκα ἡ Ἐσθήρ, μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην ἐκείνην ποῦ τῆς ἐνέπνευε νὰ λέγῃ πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὸ βασιλικόν της στέμμα: «Σὺ οἶδας ὅτι ββαδύσομαι τὸ σημεῖον τῆς ὑπερηφανείας μου ὃ ἔστιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου»⁽²²⁾, ἔσωσε τὸ ἔθνος της. Καὶ τὸ κατῶρθωμα αὐτό, καθὼς καὶ τῆς Ἰουδιθ ἐνέπνευσαν μεγάλους δραματικούς νὰ γράψουσιν κλασικὰ δράματα⁽²³⁾.

Ἡρωϊκὸν ἐπίσης πνεῦμα θυσίας καὶ μαρτυρίου ἐνεπνεύσθη καὶ ἡ μητέρα ἐκείνη ἡ «θαυμαστὴ καὶ μνηστὴ ἀγαθῆς ἀξίας»—ὅπως λέγει ἡ Γραφή—ἡ μητέρα τῶν ἑπτὰ Μασκαθαίων. Διότι αὐτὴ ἐνεπότισε τὰ παιδιὰ της, ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἀκόμῃ ἡλικίαν, μὲ ἥρωϊκὴν πίστιν ὥστε νὰ εἶναι «ἐτοιμοὶ ἀποθνήσκειν ἢ παραβαίνειν τοὺς πατρίους νόμους». Καὶ αὐτὴ τὰ ἐνεθάρρυνε νὰ ὑποστοῦν τὸ μαρτύριον, διὰ νὰ μὴ ἀρνηθοῦν τὴν πίστιν των, εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ὅπως διέτασεν ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀντίοχος. Καὶ ἐνῶ ἀπέθαναν καὶ τὰ ἑπτὰ μὲ φρικτὰ βασανιστήρια ἐμπρὸς στα μάτια της, αὐτὴ «εὐψύχως ἔφερε διὰ τὰς ἐπὶ Κύριον ἑλπίδας» καὶ τέλος «ἐσχάτη τῶν υἱῶν ἡ μήτηρ ἐτελεύτησεν»⁽²⁴⁾.

Διὰ νὰ φανερωθῇ ἀκόμῃ καλύτερα ἡ θέσις ποῦ ἐδόθη ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν εἰς τὴν γυναῖκα μέσα εἰς τὸν δημόσιον βίον, προσθέτομεν ὅτι καὶ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀνεδέλιχθησαν καὶ «προφήτιδες», αἱ ὁποῖα μὲ τὰς μεγάλας ἀληθείας ποῦ ἐξηγήθειαν ἐχρημάτισαν πνευματικὰ ὀδηγήτρια. Ἀναφέρομεν μόνον τὰς μεγαλύτερας, Μαριάμ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μωϋσέως, τὴν Δεσβῶραν⁽²⁵⁾, τὴν Ἄνναν τὴν μητέρα τοῦ προφήτου Σαμουὴλ⁽²⁶⁾, τὴν Ἐλισάβετ τὴν μητέρα τοῦ Προδρόμου⁽²⁷⁾, εἰς τοὺς ἀποστολικούς δὲ χρόνους τὰς τέσσα-

(19) Κριταὶ 4. 1-4.

(22) Αὐτόθ. 4. 17.

(23) Εἶναι γνωστὰ τὰ τοῦ Racine, τοῦ Grillparzer, τοῦ Fr. Hebbell. Παρὰ Π. 1. Μπραταϊάτου «ἡ γυνὴ ἐν τῇ Βίβλῳ», σελ. 48.

(24) Β' Μακ. 7. 20 καὶ 41.

(25) Ὁδὴ Δεβῶρρας ἐν Κριταῖς 5. 2-31.

(26) Τῆς Ἄννης ἡ εὐχαριστήριος ὀδὴ χρησιμοποιεῖται τὸσον συχνὰ καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μας εἰς τὴν ὑμνολογίαν της καὶ ἀρχίζει μὲ τὰς λέξεις «ἐστερωώθη ἡ καρδία μου ἐν Κυρίῳ» (Α' Βασ. 2. 1-10).

(27) Λουκ. 1. 6 καὶ 41-45.

(19) Κριταὶ 4. 1-4.

(20) Ἰουδιθ 15. 9 καὶ 16. 2, 5.

ρας θυγατέρας Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ⁽²⁸⁾. Ὑπάρχουν δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δὲν ἀναφέρονται, διότι ὅπως βεβαιώνει ὁ ἀπόστολος Πέτρος, ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς τὸ Πνεῦμα ἀνέδειξε προφήτας ἀδιακρίτως «υἱοὺς καὶ θυγατέρας»⁽²⁹⁾.

Γενικώτερον, τὸ πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ μάλιστα τῆς Καινῆς Διαθήκης ἔχει ἐτοιμάσει διὰ τὴν γυναῖκα ἀποστολὴν μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν ὑψηλὴν, ὥστε ὄχι μόνον νὰ μὴ συνεργῆ εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ τὴν φθοράν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχη σπουδαίαν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν. Ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὰς γυναῖκας «τάς ἐπαγγελματιόμασας θεοσεβείαν» στολισμὸν «δι' ἔργων ἀγαθῶν». Ἀναμφιβόλως εἶναι ὑπερβολικὸς ὁ ἰσχυρισμὸς συγχρόνου μας ξένου συγγραφέως ὅτι ἡ γυναῖκα ἀποτελεῖ τὴν σπονδυλικὴν στήλην τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ πάντως ἡ Γραφή τῆς δίδει σπουδαίαν θέσιν, ἀκόμη καὶ διακονίας ἀξιολόγουσας μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἕαν εἶναι «ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρομένη, εἰ ἐπεκιντρόφωσεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησεν»⁽³⁰⁾. Δηλαδὴ τὴν θέλει δημιουργικὸν κοινωνικὸν παράγοντα.

Εἰς τὸν γάμον καὶ τὴν οἰκογενεῖαν

Ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ κοινωνία ὁμοιάζουν μὲ τὸ δένδρον. Τὸ δένδρον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ρίζαν του. Ἀσάθης ρίζα δὲν ἐγγυᾶται πολλὴν ζωὴν καὶ καρποφορίαν εἰς τὸ δένδρον. Ἀκόμη περισσώτερον ρίζα βλαμμένη, ἀκουληκισμένη, δηλητηριασμένη. Ὁ ἴδιος φυσικὸς νόμος ἰσχύει διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν κοινωνίαν. Ρίζα τῆς οἰκογενείας καὶ γενικώτερον τῆς κοινωνίας εἶναι ὁ σύζυγος καὶ περισσώτερον ἡ γυναῖκα. Ἀπὸ τὴν θέσιν καὶ τὴν ποιοτικὴν ἀξίαν τῆς γυναῖκας, τῆς συζύγου, τῆς μητέρας ἐξαρτᾶται ἡ ἀκμὴ ἢ ἡ κοινωνικὴ ἐξαχρείωσις καὶ ἡ κατάρπησις τῶν λαῶν. Αὐτὸ εἶναι διδάγμα τῆς ἱστορίας βεβαίον. Εἶναι τῆς ἐποχῆς μας κράζουσα πραγματικότης⁽³¹⁾. Ὁ δὲ νεώτερος πολιτισμὸς εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ἀντέγραψε τὸσον πιστὰ τὸν πολιτικὸν τῆς εἰδωλολατρικῆς παρακμῆς, χωρὶς νὰ ἔχη τίποτε ἀπὸ τὰ δικαιολογητικὰ ἐκεῖνου.

Ἡ Ἁγία Γραφή ὅμως παρουσιάζει καὶ ἐδῶ τὴν βουλήν τοῦ Δημιουργοῦ, ἀπὸ τὴν πρώτην ὥραν τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώ-

που, νὰ ὀρίξῃ διὰ τὴν γυναῖκα, διὰ τὴν σύζυγον, θέσιν συντρόφου, βοηθοῦ τοῦ ἀνδρός, ἀγαπητοῦ συμπληρώματός του, διότι εἶναι «ὁσοῦν ἐκ τῶν ὁστέων του καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς του» νὰ τὴν συνδέῃ μὲ τὸν ἄνδρα μὲ τὴν πλέον στενὴν συγγένειαν, ἀφοῦ δι' αὐτὴν «καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα»⁽³²⁾. Καὶ μὲ τὰ λόγια αὐτὰ νὰ θεοπίξῃ τὴν μονογαμίαν, τὸν ἰσόβιον καὶ ἀδιάσπαστον σύνδεσμον τοῦ ἑνὸς ἀνδρός πρὸς τὴν μίαν γυναῖκα⁽³³⁾. Καὶ ἔγιναν μὲν πρὸς καιρὸν ἀνεκτὰ ἡ πολυγαμία καὶ τὸ διαζύγιον, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν, «πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν» τῶν Ἰουδαίων, ὅπως ἐβεβαίωσεν ὁ Χριστὸς, ἐνῶ «ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτὰς ὁ Θεός». Καὶ ἐπομένως νόμος αἰώνιος εἶναι αὐτός: «ὁ Θεὸς συνέξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω»⁽³⁴⁾. Καὶ τὸ «μυστήριον τὸ μέγα, — ὅπως θεωρεῖ ἡ Καινὴ Διαθήκη τὸν γάμον — ἢ μονογαμικὴ σχέσις ποῦ εἰκονίζει τὴν ἔνωσιν Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας⁽³⁵⁾, ἔνωσιν ἐκτεινωμένην εἰς τοὺς ἄπεραντους αἰῶνας, ἀπαιτεῖ νὰ μὴ βεθληῶνται τὸ μυστήριον μὲ πολυγαμίαν, διάλυσιν, ἐναλλαγὴν προσώπων. Ὅλα δὲ αὐτὰ δίδουν τὸσον σπουδαίαν θέσιν κυρίας εἰς τὴν γυναῖκα.

Ἀλλὰ διὰ τὸν ἴδιον λόγον, διὰ νὰ εἶναι τὸ βάθος καὶ ἡ ποιότης τῆς ρίζης ἐξασφαλισμένα, ἔπρεπε νὰ ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τὴν μυστηριώδη αὐτὴν μεταξύ τῶν συζύγων σχέσιν ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀναρχία. Ἐάν εἰς τὴν νεκρὰν κτίσιν ὁ Θεὸς ἔθεσε τὴν τάξιν καὶ ἄρμονίαν, πῶς ἦτο δυνατὸν εἰς τὴν ζωντανήν, εἰς τὴν δημιουργικὴν συζυγίαν ποῦ γίνεται μὲ τὸν γάμον, νὰ μὴ ὀρίσῃ τάξιν καὶ ἄρμονίαν; Νομοθετεῖ λοιπὸν τὴν σχέσιν τῆς συζύγου σχέσιν σεβασμοῦ καὶ ὑποταγῆς πρὸς τὸν ἄνδρα: «Αἱ γυναῖκες, λέγει, τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε». Ἡ ὑποταγὴ δηλαδὴ αὕτη δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν δουλικὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο καταδικασμένη ἡ ἐξωχριστιανικὴ γυναῖκα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐλευθέραν καὶ ἐγκάρδιον καὶ παραγωγικὴν ὑπακοὴν εἰς τὸν Κύριον. Ἐπὶ πλέον ὤρισε: «Οἱ ἄνδρες ἀγαπάτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς»⁽³⁶⁾.

Ἐπομένως, ἔαν ἡ γυναῖκα διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἄρμονίαν ὀφείλει νὰ σέβεται καὶ νὰ ὑπακούῃ τὸν ἄνδρα, κατ' ἀναλογίαν καὶ αὐτὸς ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα μὲ τὴν ἐλευθέραν καὶ ξένην πρὸς με-

(28) Πράξ. 21. 9.

(29) Αὐτ. 2. 17.

(30) Α' Τιμ. 5. 10.

(31) Αἱ «Ἀκτίνες» καὶ εἰς τὰ τελευταῖα φύλλα καὶ ἄλλοτε ἠσχολήθησαν ἰδιαιτέρως μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο τοῦ συγχρόνου γάμου.

(32) Γεν. 2. 18, 23, 24.

(33) Περβλ. καὶ Ρωμ. 7. 1-3.

(34) Μάρκ. 10. 4-9.

(35) Ἐφεσ. 5. 32.

(36) Αὐτ. 22, 25.

ωσιν ἢ ψυχρότητα, πρὸς ἐγωϊσμούς καὶ βαναυσότητα ἀγάπην, μὲ τὴν τρυφεράν καὶ ἔτοιμον εἰς πᾶσαν θυσίαν ἀγάπην, μὲ τὴν ὅποιαν ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν. Πολὺ δὲ ὀρθά ἐπεὶ ἕνας νεώτερος συγγραφεὺς⁽³⁷⁾, ὅτι ἐὰν συγκεντρώσῃς εἰς ἕνα τὰ ἐπιχειρήματα ἰδίων τῶν ρητόρων, δὲν θά πελοῖς τοὺς συζύγους νὰ ἀναπτύξουν τὸσπν ἀμοιβαίαν ἀγάπην, ὅσπν μὲ τὰ ἀνωτέρω λόγια ὁ Παῦλος. Καὶ θά μπορούσε νὰ προστεθῇ ἀκόμη, ὅτι μόνον τὴν περιφρόνησιν θά ἐπροκαλοῦσαν τὰ ἀντιφυσιολογικὰ κηρύγματα τοῦ φεμινισμοῦ, ἐὰν γυναῖκες καὶ ἄνδρες ἤθελαν νὰ ἐννοήσουν ποῖαν ἀτομικὴν εὐτυχίαν καὶ ποῖον θαυμαστόν κοινωνικὸν καθίδρυμα εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ κάθε ζεύγος πού θά ἐθεμελίωνε τὸν γάμον του ἐπάνω εἰς τοιαῦτα θεμέλια χριστιανικῆς ὑπακοῆς καὶ ἀγάπης. Τί δὲν μηχανεύεται ἡ γυναῖκα διὰ νὰ κρατήσῃ τὸν ἄνδρα κοντά της, σύζυγόν της ἀποκλειστικόν; Καὶ ὅμως δὲν ξεῦρει ὅτι τὸ μυστικὸν τοῦ κατορθώματος αὐτοῦ ὑπάρχει εἰς τὰ λόγια αὐτὰ τῆς Γραφῆς: «Αἱ γυναῖκες ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα καὶ εἰ τινες ἀπειθοῦσι τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς ἀνευ λόγου κερδηθήσονται»⁽³⁸⁾.

Ἄλλ' ἐκεῖνο τὸ γεγονός πού ἀποκαλύπτει ἡ Γραφή καὶ θά ἐπρεπε νὰ ἐκτιμᾶται ἀπὸ τὴν γυναῖκα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο κτήμᾶ της εἶναι ἡ ἰσοτιμία πρὸς τὸν ἄνδρα εἰς τὰ αἰώνια προνόμια. Καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ ἠθικά, τὰ πνευματικὰ προνόμια. Ὅτι δηλαδὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν παρουσιάζει προσωπικότητα ἴσπν πρὸς τὸν ἄνδρα. Ὅτι ὁ Θεὸς δίδει ἐντολὴν εἰς τὰ παιδιά νὰ τιμοῦν πατέρα καὶ μητέρα χωρὶς διάκρισιν ὑπεροχῆς⁽³⁹⁾. Ὅτι εἰς τὸ ἔργον τῆς λυτρώσεως ἔχει τὴν αὐτὴν θέσιν μὲ τὸν ἄνδρα: «Ὁὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θῆλυ, πάντες γὰρ εἰς ἕσπε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Ὅτι τὸ ὕψιστον προνόμιον τῆς θείας υἰοθεσίας εἶναι κοινὸν διὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα: «Ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσοσθε μοι εἰς υἱούς καὶ θυγατέρας, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ»⁽⁴⁰⁾. Εἰς πολλὰς δὲ περιστάσεις—πρὸ παντός εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἀρετῆς—ἐπαινεῖται καὶ ὡς ἀνωτέρα ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Ἡ χήρα, ὡς ἐν παραδείγματι, πού μὲ τὸ δὶλεπτον «τῆς ὑστερήσεως» της ἐπέρασε τὰ μεγάλα ποσὰ τῶν πλουσιῶν⁽⁴¹⁾. Ἡ χήρα τῶν Σαρεπτῶν τῆς Σιδωνίας, ἢ ὅποια εἰς ἐποχὴν λιμοῦ ἐμοιράσθη τὸ ὀλίγον ἀλεύρι της μὲ τὸν ἀγνωστὸν της προφήτην Ἠλίαν, ἀποφασισμένη ἔπει-

τα νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν πείναν⁽⁴²⁾. Ἡ Ἐλληνίς, ἢ Συροφοίνισσα, τῆς ὁποίας ὁ Χριστὸς ἀνεκήρυξε «μεγάλην τὴν πίστιν».

Μεγάλῃ δὲ εἶναι ἡ ἀξία πού δίδει ἡ Γραφή εἰς τὴν μητέρα, τὴν «φίλανδρον καὶ φιλότεκνον» μητέρα. Θεωρεῖ τὸσπν ἱερὰν τὴν διακονίαν εἰς τὴν μητρότητα, ὥστε ἀπὸ αὐτὴν ἐξαρτᾶ τὴν σωτηρίαν καὶ αἰώνιαν ἀποκατάστασιν τῆς συζύγου: «σωθήσεται διὰ τῆς τεκνογονίας, λέγει, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγιασμῷ»⁽⁴³⁾. Βλέπει εἰς τὴν «τεκνοτροφήσασαν» μητέρα τὸν συνεχιστὴν τοῦ θεοῦ ἔργου τῆς δημιουργίας. Καὶ παρουσιάζει ὡς ἰδιαίτεραν διὰ τὴν οἰκογένειαν ἐλογίαν τὴν μητέρα πού γεμίζει τὸ σπίτι, σὰν κληματαρία πλουσίως καρποφοροῦσα καὶ παρατάσσει γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι παιδιά σὰν νεόφυτα ἐλαίων⁽⁴⁴⁾. Καὶ ὅταν ἡ ἐνάρετος μητέρα συνδυάζῃ μὲ τὴν ἄλλην ἀρετὴν της καὶ τὸ προσὸν νὰ εἶναι «οἰκουρός», γίνεται δῶρον Θεοῦ καὶ στέφανος εἰς τὸν ἄνδρα της⁽⁴⁵⁾. Ὀλόκληρον τὸ 31ον κεφάλαιον τῶν Παροιμιῶν εἶναι ἕνας ἐμπνευσμένος ὕμνος πρὸς τὴν τοιαύτην μητέρα, πού ὄλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τὰ ἔχει ντυμένα ἀπὸ τὰ χέρια της καὶ χάρις εἰς αὐτὴν «περίβλεπτος γίνεται ὁ ἀνὴρ αὐτῆς», ὅταν κάρηται μεταξὺ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ τόπου. Εἶναι ἡ νοικοκυρά πού ἐπαγρυπνεῖ εἰς τὴν διακυβέρνησιν τοῦ σπιτιοῦ καὶ δὲν τρώγει ψωμί ὀκνηρίας, πού ἀνοίγει τὸ στόμα «σοφῶς καὶ νομοθέσμως», πού ἀδιαφορεῖ πρὸς τὰς «ψευδεῖς ἀρεσκείας καὶ τὸ μάταιον κάλλος», πού μακάρηζεται ἀπὸ τὰ παιδιά της καὶ ἐπαινεῖται ἀπὸ τὸν ἄνδρα της. Πρὸ παντός ἡ νοικοκυρά πού μοιράζει εἰς ἔργα φιλανθρωπίας καὶ στεφανώνει τὴν ζωὴν της μὲ τὸν «φῶβον Κυρίου».

Ποῖός λοιπὸν θά εὕρῃ γυναῖκα ἐνάρετον; Ἐρωτᾶ ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τῶν Παροιμιῶν. Αὐτὸς πού θά τὴν εὕρῃ, ἐσημείωσε πρώτης γραμμῆς ἐπιτυχίαν, διότι εἶναι ἀξία περιφρονησεως κάθε μεγάλῃ προίκα ἐμπρὸς εἰς αὐτὴν: «τιμιωτέρα ἐστὶ λίθων πολυτελῶν ἡ τοιαύτη!» Καὶ τὸσπν ἀξίας, ὥστε ἡ Ἁγία Γραφή δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ ἐξείκονη μὲ τοιαύτην γυναῖκα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ⁽⁴⁶⁾!

(42) Γ' Βασ. 17. 8 κ. ἐ. Λουκᾶ 4. 25, 26. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰδικώτερον ἡ χήρα εἶναι τὸ πρόσωπον τῆς ἰδιαίτερας προνοίας καὶ προστασίας τοῦ Θεοῦ. Ἰδιαίτερος δὲ ἀσθηροὶ οἱ ἔλεγχοι πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας χήρας καὶ ὀρφανὰ. Καὶ περισσώτερον ὁ τοῦ Χριστοῦ: «οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὀκροῦνταί, ὅτι καταθεῖτε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προσάειτε μακρὰ προσευχόμενοι» (Ματθ. 23. 13).

(43) Α' Τιμοθ. 2. 15. (44) Ψαλμ. 127. 3, 4.

(45) Παροιμ. 12. 4 καὶ 18. 22.

(46) Ψαλμ. 44. 14. Γαλ. 4. 26, 27. Ἀποκ. 12. 1.

(37) Ὁ Bugenhagen.

(38) Α' Πέτρ. 3. 1. (39) Ἐξῆδ. 20. 12.

(40) Γαλᾶτ. 3. 28. Β' Κορινθ. 6. 18.

(41) Μάρκ. 12. 41-44.

Η ΑΝΘΕΝΤΙΚΗ ΚΡΙΣΙΣ

Τόσα εἶπαν καὶ ἔγραψαν διὰ τὴν γυναῖκα ἀνά τοὺς αἰῶνας σοφοὶ καὶ ἀσοφοί. Τόσον ἀντιφατικὰ καὶ ἀκατάστατοι ἠκούσθησαν γινῶμαι. Καὶ τὸ περίφημον «γυναικεῖον ζήτημα» ἔπεριμενε τὴν λύσιν τοῦ ἐπὶ αἰῶνας μακροῦς, ἕως οὗτο ἦλθεν ὁ μόνος ποῦ μπορούσε νὰ δώσῃ λύσιν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ πρόβλημα, καὶ νὰ τὴν δώσῃ ὀριστικῆν. Ὁ Θεάνθρωπος.

Ἦρχισε τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος καὶ τὴν γυναικεῖαν ἐξύψωσιν μετ' αὐτὴν τὴν γέννησιν τοῦ, γέννησιν «ἐκ γυναικός». Ἡ γέννησις αὐτὴ μεταθέτῃ διὰ μιᾶς τὴν γυναῖκα ἀπὸ πᾶσιν τόσον βαθεῖαν εἰς ὕψος ἰδανικόν. Μία μεγάλη φυσιογνωμία ἀπὸ τὸ γυναικεῖον φύλον, ἡ παρθένος Μαρία, διὰ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἔγινεν «ἡ εὐλογημένη ἐν γυναιξί», ἡ «μακαρία» καὶ «ὑπὸ πᾶσιν τῶν γενεῶν» μακαριζομένη γυναῖκα⁽⁴⁷⁾, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν «πηγάζει τὰ κρείττονα»⁽⁴⁸⁾.

Ἐπειτα ἡ ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ πρὸς τὴν γυναῖκα, τόσον πρὸς τὴν ἔγγαμον, ὅσον καὶ πρὸς τὴν ἀγαμῖον καὶ τὴν χήραν, τόσον πρὸς τὴν τῆς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, ὅσον καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ λαοῦ, τόσον πρὸς τὴν εὐλαβῆ, ὅσον καὶ τὴν ἀμαρτωλῆν, τόσον πρὸς τὴν ὁμοεθνή, ὅσον καὶ τὴν ἀλλόφυλον, εἶναι ἄλλη ἔμπρακτος κρίσις καὶ ἀπόφασις διὰ τὸ γυναικεῖον ζήτημα. Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὴν γυναῖκα ὡς προσωπικότητα, ὅπως καὶ τὸν ἄνδρα. Δι' αὐτὸ δὲν τὴν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ὅταν πρόκειται νὰ διδαχθῇ καὶ αὐτὴ καὶ φωτισθῇ ἀπὸ τὴν ἀλήθειάν του. Ἐάν οἱ Ραββῖνοι, ἀλλὰ καὶ ἕνας Σακράτης ἀκόμη, δὲν τὴν ἀξιώνουν νὰ ἀκούσῃ ὑψηλὴν διδασκαλίαν, ὁ Χριστός, τούναντιον, ἀποκαλύπτει ὑψίστας ἀληθείας καὶ εἰς μίαν μόνην γυναῖκα, εἰς τὴν Μάρθαν τὰ περιἀναστάσεως, εἰς τὴν ἀλλογενῆ Σαμαρείτιδα τὰ περι πνευματικῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ. Διαμορφῶναι τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο δίπτυχον τῆς γυναικεῖας ἀρετῆς, τῆς θεωρητικῆς καὶ τῆς πρακτικῆς, εἰς τὸ πρόσωπον τῶν δύο ἀδελφῶν Μάρθας καὶ Μαρίας⁽⁴⁹⁾. Δέχεται τὴν στοργικὴν διακονίαν τῶν γυναικῶν ποῦ ὠνομάσθησαν κατόπιν «μυροφόροι», ἀλλὰ καὶ ἐμπνέει τόλμην καὶ ἀνδρείαν ποῦ ἀπέδειξε καὶ αὐτὰς καὶ τόσας, ἔπειτα, ἄλλας γυναῖκας ἡρωικωτέ-

ρας πολλῶν ἀνδρῶν ἡρώων. Ἐάν ἡ ἀγάπη, ὅπως ὁ Χριστὸς τὴν ἐδίδαξε καὶ τὴν παρουσίασε εἰς τὸ πρόσωπόν του εἶναι ἐντολή «καينῆ», ὁμοίως καὶ ἡ κρίσις τοῦ διὰ τὴν γυναῖκα ἴδου πράγματι καὶ ὀριστικῶς τὸ πρόβλημα.

Ἀφοῦ τῆς ἔδωκε τὴν πρέπουσαν θέσιν εἰς τὴν οικογένειαν, τὴν ἀποκατέστησε εἰς θέσιν οὐσιαστικῶς ἰσοτίμων πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν ἑκκλησίαν. Ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὰ μέσα τῆς χάριτος, τὰ μυστήρια, εἶναι κοινὰ, ἡ ἱεραποστολικὴ ἐνέργεια ἐπίσης. Ὅταν ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ αἱ ἄλλαι «μυροφόροι» στέλλωνται εὐαγγελιστρίας πρὸς τοὺς εὐαγγελιστὰς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως ὅταν ἡ Πρίσκιλλα ἀξιώνεται νὰ ὀνομάζεται «συνεργός» τοῦ Παύλου καὶ ἀξία εὐχαριστιῶν ἀπὸ «πάσας τὰς ἐκκλησίας τῶν ἐθνῶν», διὰ τὴν ἐνθουσιώδη ἱεραποστολικὴν τῆς δράσιν ὅταν διὰ τὴν Φοῖβην ὁ Παῦλος παραγγέλλῃ εἰς τοὺς Ρωμαίους νὰ τὴν δεχθοῦν «ἀξίως τῶν ἁγίων», διότι, λέγει, «προσάτις πολλῶν ἐγενήθη καὶ αὐτοῦ ἔμοῦ» ὅταν τὸν αἰτῶν ποῦ ἀναφέρονται ὀνομαστὶ διότι «πολλὰ ἔκοπίασαν ἐν Κυρίῳ» καὶ «ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθησαν» μαζί με τὸν Παῦλον, μνημονεύονται μετ' αὐτὴν ἰσοτίμιαν πρὸς ἄνδρα ἱεραποστόλους τῆς ἐποχῆς⁽⁵⁰⁾, ἔχει πλέον ἀναριθμητὰ ἡ γυναῖκα εἰς ὕψηλὰ καὶ ἐξόχως τιμητικὰς ὑπηρεσίας. Ποία δὲ ἄλλη περισσότερον κοινωφελὴς καὶ ἀναγεννητικὴ εἰς τὴν κοινωνίαν δράσις θὰ τὴν ὕψων παραπάνω ἀπὸ ἐκεῖνην ποῦ ἔδειξεν ὁ Χριστιανισμὸς διὰ τῆς Ταθιά; Εἶναι ἡ «μαθητρία ἢ πλήρης ἀγαθῶν ἔργων καὶ ἐλεημοσυνῶν», ποῦ εἶχε μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν γυναικῶν ἀντίγραφα εἰς μυρία ἐκδόσεις.

Ἦρχισε νὰ ἀναγνωρίζεται καὶ ἀπὸ κορυφαίους κοινωνιολόγους, ὅπως ὁ Spann, ὅτι ὁ ἅγιος εἶναι ὁ μεγαλύτερος κοινωνικὸς παράγων. Ἡ ἀλήθεια τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἡ δύναμις τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ ἐμόρφωσε μυριάδας ἁγίας γυναικας ποῦ πολλάς μεν θυσίας προσέφεραν διὰ τὰ κάμουν εὐεργετικὴν εἰς τὴν κοινωνίαν τὴν ζωὴν των, τὴν ἐπεσφράγισαν δὲ συχνὰ καὶ μετ' αὐτὴν τὴν θυσίαν, μετ' αὐτὰ των. Καὶ δι' αὐτὸ δικαίως ἐπῆραν ἴσην μετ' αὐτὸν θέσιν εἰς τὸ πάνθειον τῶν ἁγίων τῆς ἑκκλησίας. Ἐάν ποτε αἱ κοινωνία θελήσουν νὰ εἰδρουν τὸν δρόμον τοῦ λυτρωμοῦ, θὰ τὸν ἐπιτύχουν χωρὶς αὐτὸν τὸν παράγοντα, τὴν ἁγίαν γυναῖκα;

ΕΠΙΡΗΝΕΤΟΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙ

(47) Γαλ. 4. 4. Λουκᾶ 1. 28, 42, 45, 48.

(48) Ἀπάντησις τῆς Εἰκασίας (Κασσιανῆς) εἰς τὸν αὐτοχόρατον Θεόφιλον. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία Ἑλλ. Ἐθνους. ἔκδ. Ε' τόμος Γ'. μέρος β' (1924) σελ. 243.

(49) Λουκᾶ 10. 39-42. Ἰωάν. 11. 20-27.

(50) Ἰδὲ Ρωμ. 16. 1 x. ἑ. Α' Κορινθ. 16. 19. Φίλιπ. 4. 2, 3 κλπ.

ΓΥΝΑΙΚΑ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, ΔΙΚΑΙΟΝ

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

1. Πώς ρυθμίζει ο νόμος την θέσιν της γυναικός μέσα εις την οικογένειαν; Τό θέμα είναι βεβαίως εξαιρετικῶς ενδιαφέρον καὶ διὰ τὴν κοινωνικὴν του σοβαρότητα, ἀλλὰ καὶ διότι ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιότεραν ἀπομὴν ἑνὸς μεγάλου ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίζει τὸ δίκαιον. Τὸ δίκαιον ρυθμίζει τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλὰ οἱ ἄνθρωποι διαίρουνται εἰς δύο φύλα. Θὰ προσαρμοσθῇ τὸ δίκαιον πρὸς τὴν διαφορὰν αὐτὴν τῶν φύλων, ἢ θὰ ὁμιλῇ περὶ ἀνθρώπων, ἀδιαφοροῦν ἂν αὐτοὶ εἶναι ἄνδρες ἢ γυναῖκες;

Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἐμφανίζεται μὲ ἰδιαίτεραν μορφήν, προκειμένου νὰ ρυθμισθῇ ἡ συμβίωσις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός εἰς τὸν γάμον. Ἐδῶ ἡ διαφορὰ ἀκριβῶς τῶν φύλων δημιουργεῖ τὸ ὕλικόν μὲ τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖται τὸ δίκαιον. Ἐπομένως τὸ ζήτημα πῶς ὁ νόμος θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν διαφορὰν τῶν φύλων εὐρίσκεται ἔδῶ εἰς τὸ ἐπίκεντρον του.

Φυσικὰ δύο λύσεις εἶναι νοηταί. Ἡ μία λύσις εἶναι νὰ ξεκινήσῃ τὸ δίκαιον ἀπὸ τὴν διαφορὰν αὐτὴν τῶν φύλων καὶ νὰ διαφοροποιήσῃ ἀντιστοίχως τὴν ρύθμισιν τῆς ἐγγάμου συμβίωσις. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διαφοροποιήσις αὐτὴ θὰ εἶχεν ὡς βᾶσιν τῆς τὴν φυσιολογικὴν διαφορὰν τῶν δύο φύλων καὶ ἐπειδὴ πάλιν φαίνεται ἀναμφισβήτητος ἡ φυσιολογικὴ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνδρὸς ἐπάνω εἰς τὴν γυναῖκα, δι' αὐτὸ καὶ ἡ διάκρισις εἰς τὸ δίκαιον θὰ ἦτο ἀντιστοίχος. Θὰ εἶχαμεν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τὸν ἄνδρα—κέντρον τῶν οικογενειακῶν δικαιωμάτων τὰ ὁποῖα θὰ τοῦ ἀσφαλίσῃ τὸ δίκαιον καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὴν γυναῖκα, ἢ ὅποια θὰ ὑπάρχῃ χάριν τοῦ ἀνδρὸς διὰ νὰ ὑπηρετῇ εἰς αὐτὸν καὶ νὰ τοῦ δώσῃ ἀπογόνους, νὰ τοῦ συνεχίσῃ τὴν γενεάν.

Πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι μία τέτοια ρύθμισις τῆς οικογενείας ἔχει τρία στοιχεῖα τὰ ὁποῖα τὴν καθιστοῦν ἐπιθυμητὴν, εἰς τὸς ἄνδρας τοῦλάχιστον. Ἐχει τὴν ἀπλότητα—ἡ οικογένεια ὅπου δικαιώματα ἔχει μόνον ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο συζύγους δὲν παρουσιάζει προβλήματα δικαίου—ἔ-

χει τὴν συνέπειαν εἰς μίαν βασικὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος συμφέρεται βεβαίως εἰς τὸν ἄνδρα—νομοθέτην συμφώνως πρὸς τὸ γνωστόν «ἄνδρες ἦσαν οἱ νομοθετοῦντες καὶ κατὰ γυναικῶν ἢ νομοθεσία». Δὲν παρεξενεῦει λοιπὸν ὅτι εἰς τὰ πρωτόγονα δίκαια αὐτὴν τὴν ρύθμισιν εὐρίσκομεν κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ τοῦτο ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τοὺς πολυποικίλους ἄλλους παράγοντας πού συντελοῦν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς οικογενείας καὶ πού εἶναι θέμα τῶσαν πολλῶν συζητήσεων καὶ θεωριῶν, μὲ τὸσον ὀλίγα ἀσφαλῆ συμπεράσματα. Ἄκόμα εἶναι φυσικόν ὅτι μία τοιαύτη τάσις ταιριάζει μὲ τὴν νοστορπιαν φιλοσοφίαν, ὅπως ὁ Schopenhauer ὁ ὁποῖος ζητεῖ ἀπὸ τοὺς Ὀπτεντότους ὑποδείγματα γιὰ τὴν ρύθμισιν τῆς θέσεως τῆς γυναικός εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν κοινωνίαν, συμφώνως μὲ τὴν ἀντίληψίν του περὶ τοῦ ἐλλεινοῦ αὐτοῦ πλάσματος (οὔτε τὴν ὁμορφίαν δὲν τοῦ ἀναγνωρίζει), πού λέγεται γυναῖκα.

Ὅπως ὅποτε, ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖνοι πού δυσκολεύονται νὰ ἱκανοποιηθοῦν μὲ μίαν τοιαύτην ρύθμισιν. Ἐτοί ἐρχόμεθα κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἄλλην—ἄς τὴν ὀνομάσωμεν δευτέραν—λύσιν τοῦ βασικοῦ μας ζητήματος. Τὸ δίκαιον θὰ ρυθμίσῃ τὴν ἔγγαμον συμβίωσιν χωρὶς νὰ λάθῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν δύο φύλων. Εἰς τὴν παρατήρησιν, μὰ πῶς δὲν θὰ τὴν λάθῃ τὴν διαφορὰν αὐτὴν ὑπ' ὄψιν ἀφοῦ εἶναι φυσιολογικὴ, βιολογικὴ, δυναμικὴ πραγματικότης, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς στηρίζεται ὁ γάμος, ἡ ἀπάντησις δὲν θὰ ἦτο καὶ τῶσον δύσκολος, ὅσον θὰ ἐνόμιζε κανεὶς. Ἡ ἀπάντησις θὰ ἦτο ὅτι ἴσα-ἴσα διότι ὑπάρχει αὐτὴ ἡ διαφορὰ εἰς τὰ πράγματα, διαφορὰ πού δημιουργεῖ ἀδικίαν (δημιουργεῖ τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, δηλαδὴ τὴν ἀδικίαν εἰς τὴν ἰσχυρότερην τῆς μορφῆν) δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον θὰ πρέπει τὸ δίκαιον νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἰσορροπίαν καί, ὡς ἀντίθετον, νὰ ρυθμίσῃ τὴν ἔγγαμον συμβίωσιν χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ φύλου. Ὅπως ὑπάρχουν πλοῦστοι καὶ πτωχοὶ, ὄργανοι καὶ ἀσθενεῖς ἰσχυροὶ καὶ ὄργανοι καχεκτικοὶ εἰς τὴν κοινωνίαν μας καὶ ὁμοῦς ὁ νόμος εἶναι ὁ ἴδιος δι' ὅλους, ἔτσι

καί εἰς τὴν μικρὰν κοινωνίαν, τὴν οἰκογένειαν, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὁ νόμος ὁ ἴδιος καὶ διὰ τοὺς δύο συζύγους, μολοντί ὁ ἕνας εἶναι ἄνδρας καὶ ὁ ἄλλος γυναίκα.

Μία τέτοια λύσις ἔχει πρῶτον ἐπιχειρημά της τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴν, τὴν ἀποτροφὴν ποῦ μᾶς ἐμπνέει τὸ ἀντιθετὸν σύστημα ποῦ εἶδαμε παρὰπάνω. Ἀλλὰ δὲν ἀντέχει εἰς πολλὴν ἔρευναν. Τὸ δίκαιον ἔχει χρέος νὰ λάθῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν διαφορὰν τῶν φύλων, τοῦλάχιστον διὰ νὰ προλάβῃ τὰς ἀδικίας ποῦ γίνονται ἐξ αἰτίας τῆς διαφορᾶς αὐτῆς. Ἄν δὲν τὸ κῆρ αὐτὸ δὲν εἶναι δίκαιον, δὲν εἶναι ρυθμιστὴς, εἶναι συμπερογὸς εἰς ἕνα ἔγκλημα, τὴν ἐκμετάλλεισιν τῆς φυσιολογικῆς ὠμῆς ὑπεροχῆς. Ὡστε τὸ δίκαιον πρέπει νὰ λάθῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν διαφορὰν τῶν φύλων τοῦλάχιστον ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ προλάβῃ τὴν κατὰχρησιν τῆς πλεονεκτικῆς θέσεως τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τὸν ἄλλον, τοῦ ἀνδρὸς ἐναντίον τῆς γυναίκας. Ἡ τάσις λοιπὸν τοῦ νὰ ρυθμίσῃ τὸ δίκαιον τὴν οἰκογένειαν, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν διαφορὰν τῶν φύλων, ἐνῶ φαίνεται τάσις «φαιμιστικῆς», ἐν τούτοις εἰς τὸ ἀποτέλεσμα ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀνεμπόδιστον καταταράχην τῆς γυναικὸς ἀπὸ μέρους τοῦ ἀνδρὸς!...

Δὲν εἶναι λοιπὸν εὐκόλως ἐγχείρημα διὰ τὸν νομοθέτην ἢ ρύθμισιν τῆς οἰκογενειακῆς συμβιώσεως ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς. Καὶ ὅμως ἡ ἀνάγκη τιαυτῆς ρυθμίσεως προβάλλει ἐπιτακτικῆ. Τί κάμνει τὸ δίκαιον διὰ νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς δυσκολίας ποῦ τοῦ παρουσιάζονται;

Ἄς ρίξωμεν ἕνα βλέμμα εἰς τὸ θετικὸν δίκαιον. Καί, χάριν ἀπλουστεύσεως τῆς προσπαθείας μας, ἄς ἀνατρέξωμεν εἰς τὸν νέον μας Ἀστικὸν Κώδικα διὰ νὰ ἴδωμε πῶς ἀντιμετωπίζει αὐτὸς τὸ θέμα μας.

Εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα

II. Δὲν γνωρίζω πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἔχουν πάρει εἰς τὰ χέρια των τὸν Ἀστικὸν Κώδικα. Θὰ ἤξιζε ὅμως νὰ μὴ τοὺς εἶναι ἐντελὸς ἄγνωστος. Εἶναι τώρα ἀκόμη ἐκτός ἐφαρμογῆς, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μᾶς ἐνοχλεῖ, διότι πάντως ὁ Ἀστικὸς Κώδιξ μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα τοῦ πῶς καὶ σήμερον ρυθμίζει τὸ δίκαιον τὴν οἰκογενειακὴν σχέσιν τῶν συζύγων, ἐπομένως τὴν θέσιν τῆς γυναικὸς μέσα εἰς τὸν γάμον. Ἄς ἀνοίξωμεν λοιπὸν τὸν Κώδικά μας εἰς τὸ «τέταρτον βιβλίον» ποῦ περιλαμβάνει τὸ οἰκογενειακὸν δίκαιον. Τὸ «βιβλίον» αὐτὸ περιέχει δέκα ὀκτώ «κεφάλαια» μὲ 364 ἄρθρα. Ἀπὸ τὰ δέκα ὀκτώ αὐτὰ κεφάλαια μᾶς ἐνδιαφέρουν κυρίως τὰ κεφάλαια τέταρτον (προσωπικαὶ σχέσεις μεταξύ τῶν

συζύγων), πέμπτον (περιουσιακαὶ σχέσεις τῶν συζύγων ἐν γένει), ἕκτον (προῖξ), ἑβδομον (διαζύγιον) καὶ ἐνδέκατον (σχέσεις γονέων καὶ τέκνων αὐτῶν, πατρικὴ ἔξουσια). Ἐν ὄλῳ 114 ἄρθρα. Ὅχι ὀλίγον ὕλικόν. Ἄς ἴδωμεν τί βοήθειαν παρέχει τὸ ὕλικόν αὐτό, διὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος ποῦ μᾶς ἀπασχολεῖ.

Εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ προικός παρατηρεῖται μία προσπάθεια, πρὸς ἰσορροπημένην ρύθμισιν τῆς θέσεως τῶν δύο φύλων εἰς τὸν γάμον. Ὁ ἄνδρας φέρει τὰ βάρη τοῦ γάμου. Ἡ γυναίκα εἰσφέρει τὴν προίκα της, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν βαρῶν αὐτῶν. Τὴν προίκα αὐτὴν τὴν διαχειρίζεται ὁ ἄνδρας. Καὶ ὁ νόμος μεριμνᾷ ὥστε ἕνα λυθῇ ὁ γάμος νὰ πάρῃ ἢ γυναικα τὴν προίκα της πίσω σάαν. Μολοντί ὅμως ἡ ρύθμισις αὐτὴ ἔχει προορισμὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον τὴν περιουσιακὴν κατάστασιν τῆς γυναικὸς, δὲν ἐνδιαφέρει δυστυχῶς κάθε ἐγγαμιον γυναίκα. Εἶναι γνωστὸν τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα ποῦ γεννᾶται ἀπὸ τὴν διάκρισιν εἰς γυναικᾶς ποῦ ἔχουν προίκα καὶ εἰς «ἀπρόικους» καὶ πρὸ παντός ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὅποιαν ἀσκέει εἰς τὸν ἄνδρα ἢ διάκρισις αὐτὴ κατὰ τὴν ἐκλόγησιν τῆς συζύγου του. Δι' αὐτὸ πολλοὶ θὰ ἤθελαν νὰ μὴ ὑπῆρχε καθόλου τὸ κεφάλαιον περὶ προικός εἰς τὸ σημερινὸν Δίκαιόν μας. Ὁ θεσμὸς τῆς προικός ποῦ συντελεῖ εἰς τὸ νὰ μὴ μπορῇ κοινεὶς εὐκόλα νὰ διακρίνῃ τὸν γάμον ἀπὸ τὴν ἐμπορικὴν ἐπιχείρησιν καὶ νὰ διερωτᾶται διατὶ αἱ περὶ γάμου διατάξεις εὐρίσκονται εἰς τὸν ἀστικὸν καὶ ὄχι εἰς τὸν ἐμπορικὸν κώδικα, δὲν ἔμπορεῖ λοιπὸν νὰ χρησιμοποιοῦν ὡς πρότυπον ρυθμίσεως τῆς οἰκογενειακῆς συμβιώσεως.

Εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ διαζυγίου κάμνον ἰδιαίτερον ἐντύπωσιν τρεῖς λέξεις, αἱ ὅποια ἐπαναλαμβάνονται ὀκτὼ φορές. Εἶναι αἱ λέξεις «ἐκότερος τῶν συζύγων». Ἐκότερος τῶν συζύγων δύναται νὰ ζητήσῃ τὸ διαζύγιον διὰ τοῦτον καὶ δι' ἐκείνον τὸν λόγον. Αὐτὸς ὁ πρόπος τῆς ἐκφράσεως, ὁ ὅποιος ὑπάρχει ἄλλως τε εἰς τὸ δίκαιον ποῦ ἰσχύει περὶ διαζυγίου ἀπὸ τὸν νόμον 2228 τοῦ 1920, εἶναι πολὺ σηματικὸς, διότι καθιερώνει τὴν ταυτοτητα λόγων διαζυγίου καὶ ὡς πρὸς τὰ δύο φύλα. Ἐδῶ ὁ νομοθέτης ἀκολουθεῖ τὴν δευτέραν ἀπὸ τὰς λύσεις ποῦ εἶδαμε εἰς τὴν ἀρχὴν. Ρυθμίζει τὸ θέμα του (λόγοι διαζυγίου) χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν διαφορὰν τῶν φύλων. Τὸ Α, τὸ Β, τὸ Γ γεγονὸς ἀποτελοῦν λόγον διαζυγίου, ἀνεξαρτήτως ἂν τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀφορᾷ εἰς τὸν ἄνδρα ἢ τὴν γυναίκα (1).

(1) Μάλιστα εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα ἔχει φύγει μία ἀνισότης ἢ ὁποία εἶχε παρεμφερῆ-

Ἐδῶ λοιπὸν ἔχομεν ρυθμισμὸν μὲ βάσιν τὴν δευτέραν λύσιν τοῦ βασικοῦ προβλήματος ποῦ ἀνεφέραμεν εἰς τὴν ἀρχήν, τὴν ἀδιαφορίαν ὡς πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν φύλων. Τὸ διαζύγιον ὅμως εἶναι διαζύγιον, δὲν εἶναι οἰκογενειακὴ συμβίωσις, ἴσα-ἴσα εἶναι ὁ θάνατός της. Καὶ ἡμεῖς ἐδῶ ζητοῦμεν ὄχι πῶς διαλύεται, ἀλλὰ πῶς ρυθμίζεται διατηρουμένη ἡ οἰκογενειακὴ συμβίωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Δὲν ἀφορᾷ ἐπομένως εἰς τὸ θέμα μας τὸ διαζύγιον καὶ δὲν ἱκανοποιεῖ ἐκείνους τοὺς ἢ τὰς συζύγους ποῦ ἐνδιαφέρονται ὄχι πῶς θὰ γικρεμισθῆ, ἀλλὰ πῶς θὰ κυβερνηθῆ τὸ σπιτικό τους.

Ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ ἐνδέκατον κεφάλαιον. Σχέσεις γονέων καὶ τέκνων. Ποίος ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς τὰ παιδιά; «Οἱ γονεῖς του», θὰ ἔλεγε κανεὶς. Καὶ ὅμως ὁ νόμος δίδει ἄλλην ἀπάντησιν. Τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν ἔχει ὁ πατέρας. Ἐχομεν ἄλλως τε «πατρικὴν ἐξουσίαν» καὶ ὄχι ἐξουσίαν τῶν γονέων. Μόνον ἀναπληρωματικῶς ἐνεργεῖ ἡ μητέρα, ὡς ἀναπληρωτῆς τοῦ πατρὸς, ὅταν δὲν δύναται αὐτὸς νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἐξουσίαν του.

Ἐδῶ λοιπὸν ἔχομεν τὸ ἀντίθετον σύστημα, ἀπὸ τὸ ἀκολουθοῦμεν εἰς τὰ περὶ διαζυγίου. Ἐχομεν τὸ δίκαιον τὸ ὁποῖον τόσον πολὺ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν διαφορὰν τῶν φύλων, ὥστε μόνον εἰς τὸν ἄνδρα ἀναθέτει τὴν ἐξουσίαν τοῦ γονέως, ἐνῶ τὴν γυναίκα τὴν ἀποκλείει κατ' ἀρχὴν ἀπὸ αὐτὴν. Φαίνεται λοιπὸν νὰ ἐνθυμίζῃ, μῖα τοιαύτη διάταξις, (ἡ ὁποία σημειωτέον ὅπως ἔχει διατυπωθῆ ἀποτελεῖ πρόσοδον, ἀπέναντι τοῦ δικαίου ποῦ ἰσχύει σήμερα) τὸ σύστημα ποῦ μόνον τὸν ἄνδρα θεωρεῖ ὡς ἄνθρωπον μὲ πλήρη τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως. Βεβαίως δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ νόημα τῆς διατάξεως. Ὅπως ὅποτε ὅμως ἐδῶ ἡ ἀνισότης τῶν φύλων εἶναι καταφάνεση(?).

II «ΚΕΦΑΛΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ».

III. Ἄλλ' ἕως τῶρα ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι περιπλοκὸν τὸ θέμα μας χωρὶς νὰ κατορθώσωμεν ἀκόμη νὰ εἰσελθῶμεν εἰς αὐτό. Διότι τὸ θέμα μας δὲν εἶναι οὔτε ἡ προίξ, οὔτε τὸ διαζύγιον, ἀκόμη οὔτε ἡ πατρικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς οἰκογενειακῆς συμβιώσεως τοῦ ἀνδρὸς μὲ τὴν γυναίκα εἰς τὸν γάμον. Ἰσως μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὸ τελευταῖον αὐτὸ τὰ δύο κεφάλαια τοῦ κώδικος ποῦ ὁμιλοῦν περὶ

τῶν σχέσεων τῶν συζύγων. Τὸ τέταρτον καὶ τὸ πέμπτον.

Ὡς πρὸς τὰς περιουσιακὰς σχέσεις τῶν συζύγων μᾶς κάμνουν ἐντύπωσιν δύο ἄρθρα: 1397: «Ὁ γάμος οὐδέμιν ἐπάγει μεταβολὴν εἰς τὴν περιουσιακὴν αὐτοτέλειαν τῶν συζύγων», 1398: «Ὁ ἀνὴρ φέρει τὰ βάρη τοῦ γάμου». Τὰ ἄρθρα αὐτά, ποῦ ἀποδίδουν ἄλλως τε τὸ δίκαιον ποῦ ἰσχύει καὶ σήμερον, φαίνονται ὡσὰν νὰ ἀντιπροσωπεύουν δύο ἀντίθετα συστήματα. Εἰς τὸ πρῶτον ὁ νομοθέτης ἀγνοεῖ τὴν συμβίωσιν καὶ τὴν διαφορὰν τῶν φύλων καὶ ἀφίνει κάθε σύζυγον μὲ τὴν περιουσίαν του, ὡς ἂν δὲν ὑπῆρχεν ὁ γάμος. Εἰς τὴν δευτέραν ἐπανέρχεται εἰς τὸ σύστημα τοῦ νὰ βλέπῃ μόνον εἰς τὸν ἄνδρα τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον εἶναι φορεὺς τῶν δικαιωμάτων καὶ ὀφειλῶν ἐκ τοῦ γάμου καὶ τὸν ὀφειλῶν ἀποκλειστικῶς αὐτόν(?), ἀλλὰ ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὰ ἀναγόνται εἰς τὴν χρηματικὴν—νὰ ποῦμε—πλευρὰν τῆς συμβιώσεως καὶ ὄχι εἰς τὴν ὄλην συμβίωσιν, ἡ ὁποία μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ ὡς πρὸς τὴν ὁποῖαν ἔχομεν νὰ μάθωμεν πῶς τὴν ρυθμίζει τὸ δίκαιον.

Καὶ ἔτσι ἐρχόμεθα εἰς τὸ τέταρτον κεφάλαιον τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὰς «προσωπικὰς σχέσεις τῶν συζύγων». Ἐκεῖ βλέπομεν τὴν διάταξιν ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ θεμέλιον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου βασιζέται ἡ ρύθμισις τῆς συζυγικῆς συμβιώσεως ὑπὸ τοῦ δικαίου. Ἡ διάταξις αὐτὴ εἶναι τοῦ ἀρθροῦ 1387: «Ὁ ἀνὴρ εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας καὶ ἀποφασίζει περὶ παντός, ὅτι ἀφορᾷ τὸν συζυγικὸν βίον, ἐνὸς ἢ ἀποφασίς αὐτοῦ δὲν παρίσταται ὡς καταχρησις δικαιώματος».

ΔΙΑ ΤΗΣ ΕΙΣ ΑΤΟΠΟΝ ΑΙΙΑΓΩΓΗΣ

IV. Δὲν χρειάζεται μεγάλη μελέτη διὰ νὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ διάταξις αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ ὄλη ρύθμισις τῆς οἰκογενειακῆς συμβιώσεως. Ἡ διάταξις αὐτὴ ὅμως τε ἀποτελεῖ τὸ δίκαιον τὸ ὁποῖον ἰσχύει καὶ τῶρα. Βλέπομεν ὅτι ἐδῶ (δηλαδὴ εἰς τὸ σπουδαιότερον θέμα) τὸ δίκαιον λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν διαφορὰν τῶν φύλων καὶ τὴν λαμβάνει διὰ νὰ καθιερώσῃ μίαν ἀνισότητα, ἀφοῦ τὸν ἄνδρα θέτει ὡς κεφαλὴν τῆς οἰκογενείας. Εἶναι ὅμως ἡ ρύθμισις αὐτὴ ὀρθή; Ἀποτελεῖ «ὀρθὸν δίκαιον»;

Τὸ ζήτημα ἀπασχόλησε πολὺ τοὺς συν-

σει εἰς τὸν νόμον 2298 ὡς πρὸς τὴν περίπτωσιν τῆς μοιχείας τοῦ ἀνδρὸς.

(2) Πρέπει, ἐν τοῦτοις, νὰ παρατηρηθῆ ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει συγκερασμὸν εἰς τὸν Κώδικα, π. χ. ἀρθ. 1194, 1197, 1502 ἐδ. 2 κλπ.

(3) Ὁ Ὑποστεικὸς Κώδιξ εἰσαγεῖ καὶ μίαν ἐξαίρεσιν, ὅταν ὁ ἀνδρὸς δὲν δύναται νὰ ἐπαρκεῖ εἰς τὰ βάρη τοῦ γάμου, ὁπότε «ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ συνεισφέρῃ εἰς αὐτὰ κατὰ λόγον τῆς ἰδίας της περιουσίας ἢ ἐν γένει τῶν πόρων αὐτῆς» ἀρθ. 1399.

τάκτας του σχεδίου του Κώδικος. Είναι δὲ ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσαι αἱ συζητήσεις πού ἔγιναν εἰς τὴν ἀναθεωρητικὴν ἐπιτροπὴν. Τὰ σχετικὰ στενογραφημένα πρακτικὰ, ἔχουν δημοσιευθῆ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ μελετηθῶν. Τὸ συμπέρασμα τῆς συζητήσεως ἦτο κατ' ἀρχὴν (ὑπάρχει διαφορά, ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ εἶναι αὐτὴ) ἐκεῖνο πού βλέπομεν εἰς τὸ δίκαιον τὸ ὁποῖον ἰσχύει σήμερον καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ εἰς τὴν διάταξιν τὴν ὁποῖαν ἀνεφέραμεν. Ὁ ἀνὴρ εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας καὶ ἀποφασίζει περὶ παντός, ὅτι ἀφορᾷ τὸν συζυγικὸν βίον («ἔχει τὴν ἀρχουσαν γινώμην περὶ πάσης ὑποθέσεως ἀφορῶσης τὸν συζυγικὸν βίον») ἔλεγε τὸ σχέδιον τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς) καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου εἶναι συμφωνοὶ καὶ ὅλοι οἱ νεώτεροι εὐρωπαϊκοὶ κώδικες. Πῶς αὐτὴ ἡ λύσις, αὐτὴ ἡ ὁμοφωνία;

Διὰ τῆς εἰς ἀποπὸν ἀπαγωγῆς. "Αν δὲν ἐδίδετο αὐτὴ ἡ λύσις εἰς τὸ ζήτημα, δύο ἄλλαι ἀπέμεινον. Ἡ μία νὰ εἶναι κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας ἡ γυναίκα. Ἡ ἄλλη ἡ λύσις τῆς ἰσότητος. Οἱ σύζυγοι εἶναι ἀπλοῦστατα ἴσοι μεταξύ των.

Ἡ πρώτη λύσις, τοῦ νὰ εἶναι ἡ γυναίκα ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας, δὲν συζητεῖται κἀν εἰς δίκαια εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀνεξαρτήτως τοῦ τί ἀπὸ τὰ βῆθη τῆς ἰστορίας προβάλλει, καὶ πάλιν ὡς ἀνεξακρίβωτος μᾶλλον εἰκασία καὶ ἐπὶ μεμονωμένων περιπτώσεων. Ἡ δευτέρα λύσις τοῦναντίον εὐρην ὑποστηρικτὰς καὶ εἰς τὴν χώραν μας καὶ ἀλλαγῶν. Ἀλλὰ ἡ λύσις αὐτὴ δὲν ἐπικράτησε⁽⁴⁾ προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀδυσώπητον ἐρώτησιν τί θὰ γίνῃ ἐν περιπτώσει διαφωρίας εἰς τὰ χίλια διὰ ζητήματα πού ἐμφανίζει ὁ καθημερινὸς βίος. «Ἰσχυρότερός ἐστιν ὁ καλλῶνας», ἔλεγε τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον εἰς παρομοίαν περίπτωσιν προκειμένου περὶ ἑταιρίας, δηλαδὴ ἐν διαφωρία δὲν γίνεται τίποτε. Ἀλλὰ ἡμπορεῖ ἔδῶ νὰ γίνῃ τὸ ἴδιον; Εἶναι νοητὸν ὅτι ὁ οἰκογενειακὸς βίος θὰ σταματᾷ ἐφ' ὅσον ὑφίσταται διαφωρία; Οὔτε ὑπεστηρίχθη κἀν κατὰ τέτοιον. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε ἡ ἀρχὴ τῆς πλειονοψηφίας ἡμποροῦσε ἐδῶ νὰ ἐφαρμοσθῇ, ἀφοῦ ἔχομεν δύο μόνον πρόσωπα, ἓνα παρέμεινε τὸ ὁποῖον καὶ μετὰ θερμῆς ὑπεστηρίχθη: εἰς κάθε περίπτωσιν διαφωρίας μεταξύ τῶν συζύγων νὰ καταφεύγουν οὔτοι εἰς τὸν δικαστὴν (τὸν εἰρηνοδίκην) ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιλύῃ τὴν διαφωρίαν. Τί θὰ σπουδάσῃ τὸ παιδί; Θὰ μᾶς τὸ πῆ ὁ εἰρηνοδίκης. Νὰ πᾶμε ἐφέτος ἐξοχὴν ἢ ὄχι; Τὸ ζήτημα θὰ τὸ λύσῃ ὁ εἰρηνο-

δίκης. Νὰ νοικιάσωμε τοῦτο τὸ σπίτι ἢ ἐκεῖνο; Θὰ μᾶς τὸ εἰπῇ ὁ εἰρηνοδίκης. Νὰ μάθῃ ἢ κόρῃ μοδιστα; Θὰ ἀποφασίσῃ ὁ εἰρηνοδίκης. Νὰ πάρωμε αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν ὑπηρετρίαν, νὰ ἀγοράσωμεν αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν ἐφημερίδα, νὰ προσκαλέσωμεν σήμερον τὸν κύριον Α εἰς τὸ τραπέζι; Νὰ φαίμε σήμερον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ φαγητόν; "Ολα αὐτὰ θὰ τὰ ἀποφασίσῃ ὁ εἰρηνοδίκης ὅταν οἱ σύζυγοι δὲν συμφωνοῦν.

Δὲν εἶναι περιεργον ὅτι δὲν ἔγινε δεκτὴ τοιαύτη λύσις. Φαντάζεσθε οἰκογένειαν καὶ τὴν ποιότητα τῆς οἰκογενειακῆς συμβιώσεως ὅπου διὰ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ χίλια ζητήματα τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, μὲ τὰς ἀναποτρέπτους σχεδὸν διαφωρίας, οἱ σύζυγοι θὰ κατέφευγον εἰς τὸν δικαστὴν. Καὶ φαντάζεσθε τὸ δικαστήριον ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπειρομαγέθης οὐρὰ συζύγων περιμένουν διὰ νὰ λυθῶν ἀπὸ τὸν δικαστὴν αἱ διαφωρία μεταξύ των ἐπὶ τῶν μυρίων ζητημάτων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Καὶ φαντάζεσθε τί ἄνθρωπος, τί Σολομῶν, τί ὑπερφυσικὸν μᾶλλον οὐ, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκεῖνος ὁ εἰρηνοδίκης ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο κοινὸς δῶλον τῶν Ἀθηναίων οἰκογενειαρχῆς! Καὶ φαντάζεσθε καεῖς τί εἶδους οἰκογενειακῆς συμβιώσεως θὰ ὑπάρχῃ ὑστερα ἀπὸ τοὺς περιπάτους αὐτοὺς εἰς τὸ δικαστήριον καὶ τί ζῆλον θὰ ἐπιδεικνύουν εἰς τὸ πολύμοχθον ἔργον των οἱ οἰκογενειαρχαὶ οἱ ὁποῖοι θὰ αἰσθάνωνται τὴν γυναικίαν των, τὰ παιδιά των, τὴν κουζίνα των, τὸ σπίτι των, τὴν κοινωνικὴν των ἐμφάνισιν καὶ ἀξιοπρέπειαν νὰ κυθερῶνται ἀπὸ τὸν εἰρηνοδίκην καὶ τὸν δικαστικὸν κλητῆρα!

Η ΑΛΛΗ ΠΛΕΥΡΑ

V. Καὶ ὅμως! Ἐλάτε τώρα εἰς τὴν λύσιν πού ἀπέμεινεν. Ὁ ἀνὴρ εἶναι κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας. Καὶ ποῖος ἀνὴρ; Ὁ καλὸς γάγαθος ἄνθρωπος; Δὲν λέγει αὐτὸ ὁ νόμος. Λέγει «ὁ ἀνὴρ» χωρὶς καμμίαν διάκρισιν. Οὔτε ἡμποροῦσε, ἄλλως τε, νὰ κάμῃ διάκρισιν. Ἐπομένως καὶ ὁ ἐγωιστὴς ἐκείνος ἀνδρας πού ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὁ ἀλκοολικὸς καὶ ὁ τοξικομανὴς καὶ ὁ ἐγκληματικὸς τύπος, ὁ ὁποῖος μόλις ἐβγήκε ἀπὸ τὰς φυλακάς, ἴσως ὄχι διὰ πρώτην φοράν! Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀποτρόπαιος ἐκεῖνος «ἀριστοκράτης» ὁ ὁποῖος κατορθώνει νὰ τὰ ἔχῃ καλὰ μὲ τὸν ποινικὸν νόμον, ἐνῶ συγχρόνως εἶναι τὸ βδέλυγμα τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς, καὶ ὁ βλάξ ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῖου ἢ βλακεία ἐφευῖται τὸν νομικὸν ἔλεγχον χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶναι καταστρεπτικὴ διὰ τὴν οἰκογένειαν. Ὁ ἀνδρας ὁ οὐτιδανός, ὁ ἔλλεινός ἐκβιαστής, ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει οὔτε ἰερὸν οὔτε ὄσον ἐπάνω του, θὰ εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας

(4) Εἰς τὴν ἀναθεωρητικὴν ἐπιτροπὴν ἔλαβεν τρεῖς ψήφους ἐκ τῶν δέκα ὀκτώ.

καί θά ἐπιβάλλῃ (καί πῶς θά τὴν ἐπιβάλλῃ!) τὴν θέλησίν του εἰς μίαν γυναίκα, ἢ ὅποια ἴσως νὰ εἶναι (καί πολλάκις εἶναι) ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα του ἀπὸ κάθε ἄποψιν. Τὴν γυναίκα ἢ ὅποια ἐνδεχομένως ἐργάζεται εἰς τὴν πόλιν ἢ εἰς τὸ χωράφι διὰ νὰ συντηρῇ ἕνα ἄχθος ἀρούρης, πού μεθοκοπᾷ τὸν ἰδρώτα καί τὸ αἷμά της. Δὲν θά διατάσῃ δὲ ὁ «θεομπαίχτης» αὐτὸς νὰ ἐπικαλῆται διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐγκληματικῆς του συμπεριφορᾶς καί τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καί νὰ ἐπικαλῆται ὅσα ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει περὶ τοῦ πιστοῦ, περὶ τοῦ «ἀγίου» ἀνδρός ὅτι εἶναι ἢ κεφαλὴ τῆς γυναίκος... καθὼς καί ὁ «Χριστὸς κεφαλὴ ἐστὶ τῆς ἐκκλησίας»!!

Δὲν εἶναι φανταστικὰ αὐτὰ! Ἔχουν ληφθῆ ἕκ τοῦ φυσικοῦ. Εἶναι πραγματικότης. Λυπηρὰ πραγματικότης, ἀλλὰ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει νὰ τὴν λάθωμεν ὑπ' ὄψιν περισσότερον. Οὔτε ἄλλως τε εἶναι καμμία σπανία ἐξαιρέσεις αὐτό. Δὲν ξέρω ἂν εἶναι κἂν ἐξαιρέσεις, ἀλλὰ πάντως τείνει ὀλονέν πρὸς τὸν κανόνα, μάλιστα μὲ τὴν ὀλονέν προϊοῦσαν ἠθικὴν καί πνευματικὴν ἀποψιλῶσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀκριβῶς ὅσον ἀρχίζομεν καί ἐισπράττομεν τὰς πρακτικὰς συνεπειὰς τοῦ ὀλισμοῦ ὁ ὅποιος μὲ τὸσον ἔκφρον πείσμα εἶχε προπαγονδισθῆ εἰς τὰς περασμένας γενεάς, θά ἀρχίσῃ νὰ ὀμῶν ἢ ὀλικῆ, ἢ κτηνώδης ὑπεροχῆ τοῦ ἀνδρός ὑπὸ τὴν ἐπίνευσιν τοῦ νομοθέτου, ὀμιλοῦντος περὶ κεφαλῆς τῆς οἰκογενείας. Καί ἐν τῷ μεταξύ ὁ νομοθέτης (τί ἄλλο νὰ κάμῃ;) θά νομίζῃ ὅτι παρηγορεῖ τὴν γυναίκα μὲ τὸ νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ «κατὰχρησιν δικαιοῦματος» καί νὰ προσφέρῃ (τί ἄλλο νὰ προσφέρῃ;) πάλιν τὸν δικαστὴν καί τὸ διαζύγιον, χωρὶς φυσικὰ νὰ διδῇ εἰς τὴν γυναίκα πού βλέπει γκρεμισμένην τὴν οἰκογενειακὴν της ὑπόστασιν, τὸ νέο σπιτικό μὲ τὸ ὅποιον θά συνεχίσῃ τὸν ἄγωνα τῆς ζωῆς, ὕστερα ἀπὸ τὸ πρῶτο ναυάγιον!

ΤΙ ΝΑ ΓΙΝῃ;

VI. Καί λοιπόν, τί θέλετε νὰ γίνῃ; Τί μπορεῖ νὰ γίνῃ; Τί μπορεῖ νὰ κάμῃ τὸ δίκαιον διὰ νὰ ρυθμίσῃ τὸ θέμα αὐτό, τὸ ζωτικώτατον πάντων διὰ τὴν πολιτισμένην συμβίωσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ καμμία ἀπὸ τὰς νοητὰς λύσεις δὲν ἱκανοποιεῖ; Τίποτε ἀπολύτως! Τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ καί καμμία ἀπὸ τὰς λύσεις πού προσφέρει ἢ θά ἠμποροῦσε νὰ προσφέρῃ ὁ Κῶδιξ δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ. Καί δὲν δύναται διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι αἱ λύσεις αὐταὶ εἶναι λύσεις τοῦ Κῶδικος, ἐνῶ διὰ νὰ ὑπάρχῃ οἰκογενειακὴ συμβίωσις πρέπει νὰ μὴ ὑπάρχῃ εἰς αὐτὴν ὁ Κῶδιξ. Ἀλλοίμονον εἰς τὸ σπιτικό ὅπου

οἱ σύζυγοι ἐρωτοῦν τὸν Κῶδικα (καί τοὺς δικηγόρους των) διὰ νὰ ρυθμίσουν τὰς μεταξὺ των ἰσχύσεις. Διὰ τὸ καράβι αὐτὸ πού λέγεται οἰκογένεια, καράβι ὅσον ὀλίγα θαλασσοδερούμενον, ὁ Κῶδιξ δὲν εἶναι πλοίαρχος, εἶναι τὸ πού ναυαγιαρέτης. Ὁ Κῶδιξ, ὅταν ἐπιβάλλῃ ὑποχρεώσεις, ἔχει ὡς κύρωσιν τὸ πολὺ τὸ διαζύγιον, δηλαδὴ τὴν καταστροφὴν, δηλαδὴ ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ζητοῦμεν νὰ ἀποφύγωμεν!

Νὰ κατηγορήσωμεν τὸν Κῶδικα; Νὰ ἀποκηρύξωμεν τοὺς νόμους, τὸ δίκαιον καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν οἰκογένειαν; Κάθε ἄλλο! Ἰσα-ἴσα πρέπει νὰ ἐργασθῇ τὸ δίκαιον ἀκόμη περισσότερον πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν αὐτῆν. Πρέπει ὅμως νὰ λεχθῇ ἢ ἀλήθεια, διότι τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν τὴν ἔχομεν λησμονήσει, εἰδικοί καί μὴ εἰδικοί, τὴν ἔχουν πρὸ παντὸς λησμονήσει πολλοί, καλοπροαίρετοι ἀναμιφθάλως, μεταρρυθμιστὰί οἱ ὅποιοι ὅμως κάμνουν λάθος εἰς τὴν κατεῦθυνσιν τὴν ὅποιαν ἔχουν πάρει. Θέλομεν βεβαίως εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη—νὰ ἔχωμεν οἰκογένειαν μὲ ἀρμονικὴν συμβίωσιν τῶν συζύγων, ὡς ἀντιπροσωπεύονταν τὴν ἀξίαν πού λέγεται ἀνθρώπος. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ παύσουν αἱ καταστραφαινοῦσαι καί αἱ καταχρήσεις τῆς ὀλικῆς, τῆς σωματικῆς ὑπεροχῆς, καί ἡ μετατροπὴ τοῦ σπιτικοῦ εἰς κόλασιν μὲ κολασμένον ὄχι τὸν πταίστην ἀλλ' ἀκριβῶς τὸν ἄθῶνον. Βεβαίως τὸ θέλομεν, τὸ ἐπιθυμοῦμεν, τὸ ὀνειρευόμεθα αὐτό, ὅπως καί κάθε ἄνθρωπος μῆσα εἰς τὸν ὅποιον δὲν ἔχει ἀποθεσθῆ ἐντελῶς τὸ ἀνθρώπινον. Ἀλλὰ πρέπει νὰ εἰποῦμε καθαρά εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους, ὅτι ἀκριβῶς διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχετε αὐτό πρέπει νὰ μὴ ἀποτείνεσθε εἰς τοὺς νομικοὺς καί εἰς τοὺς νόμους. Ἀπὸ τὴν κόλασιν τῆς σημερινῆς οἰκογενείας ὁ νόμος δίδει βεβαίως λύτρωσιν, ἀλλὰ τὴν δίδει ὅπως ὁ θάνατος δίδει λύτρωσιν ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς ζωῆς. Τὸ πολὺ πού ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ ὁ νόμος εἶναι νὰ γκρεμίσῃ τὴν τυραννικὴν οἰκογένειαν. Ἀλλὰ τὴν οἰκογένειαν τῆς ἀγάπης, τῆς ἐνόητος, τὴν «συγκλήρωσιν τοῦ βίου παντός» νὰ μᾶς τὴν δώσῃ ὁ νόμος; Θά ἦτο ἀφέλεια ἐγκληματικὴ νὰ τὸ περιμένωμεν!

Καί τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τὴν ἐγκληματικὴν αὐτὴν ἀφέλειαν ἔχουν ὡς σκοπὸν αἱ γραμματὰ αὐταί. Ἄν ἔλωμεν γυναῖκα ἢ ὅποια νὰ ζῆ εἰς τὴν οἰκογένειαν ὡς εὐτυχισμένη σύζυγος καί μητέρα, θά ἀποβλέψωμεν ὄχι εἰς τὰ διαζύγια καί τοὺς νόμους καί τοὺς δικαστὰς καί τοὺς δικηγόρους. Θά ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν ἠθικόν, εἰς τὸν πνευματικόν χαρακτήρα τοῦ γάμου. Ἄς μὴ ἀυπατατώμεθα καί ἄς μὴ ἀπατώμεν τοὺς ἄλλους καί μάλιστα τὴν γυναίκα. Δὲν εὐρέθη ἀκόμη τὸ ἐρζάτς

τοῦ πνευματικοῦ ἐφοδιασμοῦ εἰς τὴν οἰκογένειαν. Καὶ πάντως τὸ ἐρζάτς αὐτὸ δὲν εἶναι ὁ Κῶδιξ, οἰοσθῆποτε Κῶδιξ. Πρέπει νὰ τὸ πάρουν ἀπόφασιν ὅλοι, καὶ πρὸ παντὸς ἢ μελλόνυμφος κόρη. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τῆς πούμε ὅτι ὁ οἰοσθῆποτε Κῶδιξ εἶναι κάτι τὸ ἀχρείαστον. Καὶ ὅταν ὁ Κῶδιξ ἀνοιχθῆ, ἠνοιχθῆ συγχρόνως ὁ τάφος τῆς συζυγικῆς εὐτυχίας, δηλαδὴ κυρίως τῆς εὐτυχίας τῆς γυναικός.

Αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν πρέπει ὁ νομικός νὰ εἰπῆ χωρὶς περιστροφάς εἰς τὴν γυναῖκα. Νὰ τῆς τονίσῃ τὴν εὐθύνην τὴν ὅποιαν ἔχει ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ τῆς διὰ τὴν πνευματικὴν θεμελίωσιν τοῦ μελλόντός τῆς, ὡς συζύγου καὶ ὡς μητέρας. Νὰ τῆς ὑπογραμμίσῃ τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποβλέψῃ πρὸ παντὸς εἰς τὸν ἕνα πνευματικὸν Θεμέλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ οἰκοδομήσῃ τὴν ζωὴν τῆς δίπλα εἰς ἕνα ἄνδρα, ὁ ὁποῖος θὰ πρέπῃ νὰ εἶναι πνευματικὸς ἄνθρωπος διὰ νὰ μὴ ἐκδηλωθῆ ὡς τὸ ἰσχυρότερον ζῶον. Ἄλλως θὰ τῆς εἶναι πολὺ πικρὸν τὸ χιλιστρα-

γουδιασμένο ποτήρι τοῦ γάμου, ποτήρι τοῦ ὅτε ὁ Κῶδιξ οὔτε οἱ ἐφαρμοστοὶ τοῦ θὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ τῆς γλυκάνουν. Ὅχι λοιπὸν πρὸς τοὺς Κώδικας, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἕνα Θεμέλιον τοῦ πνεύματος πρέπει ἡ γυναῖκα νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν τῆς ὅλην ὅταν οἰκοδομῇ τὸ μέλλον τῆς. Ἔτσι καὶ μόνον θὰ ἀπεργάζεται τὴν ἰδικὴν τῆς εὐτυχίαν. Ἔτσι καὶ μόνον θὰ συμβάλλῃ εἰς μίαν κοινωνίαν τῆς αἰριον καλύτεραν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῆς σήμερον, κοινωνίαν εἰς τὴν ὁποίαν ὁ νόμος καὶ ὁ δικηγόρος καὶ ὁ δικαστὴς θὰ ὀμιλοῦν ὀλιγότερον, καὶ περισσότερο θὰ ὀμιλῇ ἡ ἀγάπη, ἡ ἐμπιστοσύνη ἢ ἀμοιβαία, ἡ ἄρμονία εἰς τὴν συμβίωσιν ἀνθρώπων ποὺ σέβονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ συναπαρτίζουν ἕτσι μίαν εὐτυχημένην ἐνότητα.

Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ἀφελείας χιμαίρας. Αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν πρέπει ὁ νομικός νὰ εἰπῆ χωρὶς περιστροφάς εἰς τὴν γυναῖκα.

Εἶναι ἡ σπουδαιότερα θετικὴ ὑπηρεσία τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖ νὰ τῆς προσφέρῃ....

ΝΟΜΙΚΟΣ

Κ Λ Η Τ Ε Σ

I

Ἔτος 243 μ. X.

Χρυσάφι ἢ χάρις ποὺ σκορποῦσε γύρω·
σὺν ποιῶς ἀγῆς τὴν ἔθραψε τὸ μῦρο;
Κι' ἦταν ἡ Ἄγνη σὺν λουλούδα ποὺ ἀνοίγει
καὶ χρώματα καὶ φῶς κι' ἐλπίδες αἰψάει.

Χρόνια διωγμοῦ στὰ σίδερα δεμένη,
ἀτρόμητη τὸ θάνατο προσμέναι.
Ἦ οἱ σὲς τρανοὶ κι' ἀθάνατοι καιροί,
ποὺ ἀνάψατε στὴ γῆ φλόγα ἱερή!

Κι' ἤρθ' ἡ στιγμή! γλυκεῖα χαρὰ καὶ φῶς τῆς!
ἀπόψε θὰ μιλῶ μέ τὸν Ἄμνο τῆς,
ντυμένη στὴν οὐράνι' ἀνατολῇ
τῆς δόξας τὴν ὑπέρλαμπρη στολῇ.

Κι' εἶπ' ὁ Κριτής νὰ πῶ, τὸ μαχαίρι
στόν τράχηλό τῆς· κι' ἡ λευκὴ πατὰ
ψυχὴ τῆς σὺν τὸ ἄνδρῳ περιστέρῳ
καὶ χῶρες φωτεινῆς ἀναζητᾷ.

II

Ἔτος 1943 μ. X.

Καινούργια σὺν διαμάντι λάμπει ἡ μέρα,
κι' ἀκούς σὺν ἀπὸ κόσμο ἀλαργινό,
τὸ ἄρμονικὸ τραγοῦδι, ποὺ στοῦ αἰθέρα
τὸ πάλαιο ἐσχόθη τ' ὄρθρινό.

Εἶν' οἱ καιροὶ ποὺ σὺν τὰ ρόδ' ἀνοῦνε
τὰ νιάτα μας καὶ μέσ' στὸν ἥλιο ζοῦνε.
Κι' ἔμεῖς σὺν μυροφόρας, τὴν ἀγῆ
θὰ φέρομε στὴ σκοτεινὴν γῆ!

Σὺν χελιδόνια ἀκούραστες σκορποῦμε
τὸ μήνυμα τοῦ Ἀπρίλη στὶς πλαγιές.
Ἢ ἀγάπη μας ὀλοῦθε ὅπου βρεθοῦμε
τὸ βάλσαμό τῆς χύνει στὶς πληγές.

Κλητῆς μέσ' στῆς Ἀλήθειας τὸ παλάτι,
λουλούδια μυρωμένα, θροσερά,
θὰ γίνουμε κι' ἔμεῖς τῆς γῆς τὸ ἀλάτι,
θὰ θώσομε στὸν κόσμο τὴ χαρὰ!

ΧΛΟΗ ΑΧΑΪΚΟΥ

ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ

Δέν μπορεί νά υπάρξει αμφιβολία, ὅτι τὸ φεμινιστικὸ κίνημα ἀναπτύχθηκε ἀντικρούοντας τὸ κατάντημα τῆς γυναίκας. Ἀντικρούοντας μιὰ πραγματικότητα ἀδίκη καὶ ἀπάνθρωπη, πού προκαλεῖ τὴν ἀγανάκτησι κάθε ἀνθρώπου πού ἀκέπτεται λογικά καὶ δίκαια. Ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ πραγματικότητα πρέπει νά ἀλλάξῃ, καὶ ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἀλλαγὴ ἔχει στὸ πρόγραμμά του ὁ φεμινισμός.

Ἡ τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ ἀνδρὸς-ἀφέντη πάνω στὴν γυναίκα-σκλάβο πούχε δικαίωμα νά τὴ δέρνη ὅσες φορές ἤθελε νά βρῆ διέξοδο στὰ νεύρα του, ἄρκει τὸ ξύλο (πού θά τὴν ἔδερνε) νά μὴν εἶχε πάχος μεγαλύτερο ἀπ' τὸν ἀντίχειρά· ὁ κοινωνικὸς παραγκωνισμὸς τῆς, ἡ γυναίκα-ἀλλογο κάτω ἀπ' τὸ χαλινάρι, βῶδι κάτω ἀπ' τὸ ζυγὸ, κύμα κάτω ἀπὸ τὸν ἔλικα, ἡ γυναίκα τοῦ ἀγροῦ πού δουλεύει σκληρότερα ἀπὸ τὸν ἀνδρα μ' ὄλο πού εἶναι πολὺ ἀσθενέστερος ὁ ὄργανισμὸς τῆς· ὁ ἀνδρας πού πηγαίνει καθάλαα στὸ χωράφι κι' ἀκολουθεῖ πιεῖν ἡ γυναίκα μὲ τὸ μωρὸ στὴν ἀγκαλιά· ἡ γυναίκα τοῦ χαρμεῖο, ἡ γυναίκα πού μείνειε στὰ σκοτάδια τῆς ἀμορφωσιάς καὶ τῆς ἀγραμματοσύνης ἀπὸ φόβο μήπως ἀνοίξουν τὰ μάτια τῆς κι' ἀντικρούη τὸ φῶς καὶ τὴν ἀλήθεια, ὅλ' αὐτὰ κι' ἄλλα τόσα, ἦταν δίκαιο νά φουσκῶνουν τὴν γυναικεῖα ψυχὴ ἀπὸ ἀγανάκτησι, καὶ νά τῆς ἐμπνεύσουν τὴν προσπάθεια γιὰ νά βρῆ κι' ἡ γυναίκα τὴ θέσι τῆς στὴν ζωὴ.

Στὴν προσπάθειά τῆς ὅμως αὐτὴ ἡ γυναίκα δέν ἔμεινε μόνη. Ἔσπευσαν νά τὴν περικυκλώσουν πολλοὶ καὶ διάφοροι ἑτερόκλητοι σύμβουλοι καὶ σύμμαχοι, πού ἡ φωνὴ τους σκεπάζει πολλὰς φορές τὴν γυνήσια, τὴν φυσικὴ, τὴν ἀληθινὴ φωνὴ τῆς γυναίκας.

Ἡ «ὀρθολογιστικὴ» ἄρνησι ἰδιαίτερως ἐπῆρε τὴν ἀγανάκτησι τῆς γυναίκας καὶ τὴν ἐχρησιμοποίησε γιὰ σύνθημα: «Ἐλα κι' ἐγὼ θά σ' ἔλευθερώσω», τῆς εἶπε. Κι' ἡ γυναίκα, ἡ «ἐξυτηνὴ γυναίκα», ἄκουσε μὲ χαρὰ τὴν φωνὴ αὐτὴ κι' ἀκολούθησε τὸν ὀρθολογισμὸ στὸ δρόμο... ἀκριβῶς τὸν ἀντίθετο ἀπὸ ἐκεῖνον πού ὀδηγεῖ στὸν λυτρωμὸ της. Γιατί ὁ ὀρθολογιστικὸς ἀρνητικὸς φεμινισμὸς πού ἐπεδίωξε τὴν ἀνδροποίησι τῆς γυναίκας, ζήτησε νά τὴν προστατεύῃ μὲ τὸ δικὸ του τρόπο, μὲ τὸν κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸ τρόπο τῆς ἀρνήσεως: τὴν ἀντίφασι.

Πραγματικὰ ὁ φεμινισμὸς τῆς ἀρνήσεως, ὁ φεμινισμὸς τῆς μόδας, ἔσπευσε νά συνταχθῆ μὲ τὰ ὀλιστικά κοσμοθεωριακὰ συστήματα. Τὸν ὀλισμὸ ἐμπροσθαγνίδισαν οἱ διάφορες φεμινίστριες, ὅτι ταυριάζει στὴν «ἐξυτηνὴ γυναίκα» καὶ στὸν ὀλισμὸ θάβρισκε τὸ λυτρωμὸ τῆς ἀπ' τὰ δεσμὰ πού τῆς ἔβαλε-τάχα- ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία.

Κι' ὅμως καμιά ἀπ' τὶς φεμινίστριες ἐκείνες δέν εἶχε τὴν περιέργεια νά διερωτηθῆ, πῶς τέλος πάντων ἐπρόκειτο νά ἐξυπηρετηθῆ τὸ γυναικεῖο ζήτημα ὁ φεμινιστικὸς ὀλισμὸς, πού φανόταν μᾶλλον, ὅτι κατασκευάστηκε ἐπίτηδες κατὰ παραγγελίαν, γιὰ νά ὑποστηρίξῃ περισσότερο τὶς δεσποτικὲς τάσεις τοῦ ἀνδρὸς πάνω στὴ γυναίκα. Τὸ νά πῆ τώρα κανεῖς, ὅτι στὸν ἀνθρώπο τὸ κύριο εἶναι ὄχι τὸ σῶμα, ἀλλ' ἡ ψυχὴ, αὐτὸ ἔχει βέβαια ὡς ἀναπότρεπτη συνέπεια τὸ «οὐκ ἓνί ἄρσεν καὶ θῆλυ», πού τὸ διεκήρυξε ὅμως κάποιος, πού μ' αὐτὸν δέν θάθελον νάχουν καὶ πολλὰς σχέσεις, ὁ Ἄπ. Παῦλος. Ἡ σωματικὴ μειονεκτικότης τῆς γυναίκας ἐξαφανίζεται μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, πού εἶναι ἡ ἴδια, κι' ὅμοια, πολὺτιμη κι' ἀθάνατη, εἶπε μὲ ἀνδρικό εἶπε μὲ γυναικεῖο σῶμα ἔζησε πάνω στὴ γῆ. Ἀλλὰ τὸ νά δεχτοῦμε, ὅπως θέλει ὁ ὀλιστικὸς φεμινισμὸς, ὅτι μονάχα ἡ ὕλη, τὸ σῶμα, εἶναι ὁ ἀνθρώπος κι' ἔπειτα νά περιμένουμε, ὅτι θά μείνῃ χωρὶς συνέπεια ἡ σωματικὴ μειονεκτικότης τῆς γυναίκας ἀπέναντι στὸν ἀνδρα, αὐτὸ θά κάθε ἄλλο παρὰ ὡς λογικὴ θά μπορούσαν νά μᾶς τὸ καταλογίσουν.

Συνεπέστερο μὲ τὶς ἐπιδιώξεις τοῦ φεμινισμοῦ θά ἦταν, βέβαια, ἀν' ὁ φεμινισμὸς αὐτὸς ζητοῦσε νά ἐξαφανιστοῦν οἱ σωματικὲς βιολογικὲς διαφορὲς, πού χωρίζουν τὸν ἀνδρα ἀπὸ τὴν γυναίκα καὶ κολλοῦν στὸ φύλο τῆς τὸ ἐπίθετο «ἀσθενές». Ἀφοῦ ὅμως αὐτὸ θά ἦταν μᾶλλον θέμα κωμωδίας, παρὰ θέμα σοβαρῶν ἐπιδιώξεων, τὸ μόνο πού ἀπέμενε ἦταν νά λάθουν ὅπ' ὄψι τὰ μειονεκτήματα αὐτὰ καὶ νά φάξουν νά ἐύρουν ἐκεῖνο τὸ κοσμοθεωριακὸ καὶ κοινωνικὸ σύστημα, πού σ' αὐτὸ θά θύρισκε ἡ γυναίκα μιὰ κατοχύρωσι ἀπέναντι στοὺς κινδύνους νά γίνουν τὰ μειονεκτήματα αὐτὰ ἀντικείμενο ἐκμεταλλεύσεως. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς καταπολέμησε μὲ λύσσα ὁ ὀρθολογιστικὸς φεμινισμὸς. Πολέμησε κάθε τι, πού θά ἦταν γιὰ τὸν ἀγῶνά τῆς ἐνίσχυσι καὶ στήριγμα.

ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ Η... ΑΝΔΡΙΣΜΟΣ;

Και πρώτα-πρώτα πολέμησε την Πίστι. Την Πίστι, που θάπρεπε ν' αποτελέσει τον άκρογωνιαίο λίθο του γυναικείου ζητήματος. Κι' αντί νά επικαλεσθῆ Ἰσα-Ἰσα την Πίστι, την Χριστιανική Πίστι, σάν σύμβολο καί σύμμαχο, γιά νά χτυπήσῃ τίς ἀδικίες πού γίνονταν στήν κοινωνία ἀπέναντι στήν γυναίκα, ἀντί ν' ἀγκαλιάσῃ την Πίστι, φροσιμῶ σπήριον ἐνάντια στόν ἰσχυρό, πολέμησε την Πίστι αὐτή. Κι' ἔτσι ρί-ζωσε στόν σαματικό ἰσχυρότερο, τόν άνδρα, την ἰδέα, ὅτι μπορεί νά κάνει κατάχρησι τῆς σαματικῆς ὑπεροχῆς του καί νά ἐξασκή ἐγωϊστικά τά δικαιώματά του ἀτιμωρητεί, ἀφοῦ δέν πρόκειται νά λογοδο-τήσῃ σέ κανένα, γιά τήν κατάχρησι του αὐτή, παραχωρώντας στήν γυναίκα ἢ, τὸ ὀδυνηρό λυχνάρι τῆς ἐργατίας ἢ τ' ἀπα-τηλά λαμπιόνια τῶν αἰθουσῶν. Καί αὐτό λέγεται φεμινισμός!

Ύστερα πολέμησε τὸ ἀδιάλυτο τοῦ γά-μου. Τὸν γάμο, πού ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερο γεγονός γιά τὴ ζωὴ τῆς γυναίκας κι' ὅλοι μας ἔβρουμε μὲ πόσες καὶ πόσες δυσ-κολίες καὶ λαχτάρεις ἐπιτυγχάνεται σήμε-ρα τὸ γεγονός αὐτό. Τῆς διακήρυξε πῶς θά τὴν ἐξίσωνε μὲ τόν άνδρα καὶ τοῦδωσε ἔτσι τὸ δικαίωμα νά τὴν κάνει περισσότερο κι' ἀπὸ πρῶτα σκιάδα του, παιχίδι τιποτένιο στὰ χέρια του, πού ἀφοῦ τὸ παί-ξει καὶ τὸ βαρεθῆ, ὅταν θ' ἀρχίσῃ νά χάνῃ τὴ λαμπεράδα του, νά μπορῆ κατά βού-λησι νὰ τὸ συντριψῇ ἀνάμεσα στὰ δάχτυ-λά του κι' ἔπειτα νά τὸ πετάξῃ, ἀφοῦ θά τοῦ εἶναι πιά τότε ἀχρηστο, κι' ὅταν ἕνα ἄλλο πιδ θελκτικό παιχίδι θά πέσῃ στό δρόμο ἀνάμεσα στὰ πόδια του. Κι' αὐτό λέγεται φεμινισμός!

Ἐπροπαγάνδισε τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερῆς συμβιώσεως τοῦ άνδρός μὲ ἄλλες γυναί-κες, ἔκτος ἀπ' τὴν νόμιμῃ του, ξανάφερε δηλαδή ἐν πληρεῖ 20ῶ αἰῶνι ἕνα καμουφλα-ρισμένο χαρέμι σύμφωνα μὲ τὴν κοινωνι-κῃ μας ἐξέλιξι! Κι' αὐτό λέγεται φεμινι-σμός!

Ἡ φύσι, τὴ γυναίκα, σ' ἀντάλλαγμα τῆς σαματικῆς ἀδυνατίας της, τὴν εἶχε προ-κίσει μ' ἕνα ἰσχυρότατο κι' ἀκατανίκητο ὄπλο: τὴν στοργή. Τὴ στοργή πού εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἐκπολιτιστικό της μέσο καὶ πού μ' αὐτὴν μπόρεσε νά δημιουργήσῃ ἀπ' τὴν καλύδα, πού ἐπέβαλε ἡ ἀνάγκη, τὸ θερμοκήπιο τοῦ σπιτιοῦ. Τὴν στοργή πού μ' αὐτὴν θά μπορούσε νά ἐπιβληθῆ καὶ νά κυριαρχήσῃ στόν ἄγωνα τῆς ζωῆς, στόν εὐγενικό ὄμως ἄγωνα, πού θά τῆς γέμιζε τὴ ζωὴ περιεχόμενο καὶ σκοπὸ.

Κι' ὁμως ἕνα ἀπὸ τά πρῶτα πού ἀπαί-τησε μὲ πείσμα ὁ φεμινισμός ἀπ' αὐτὴν ν' ἀρηθῆ, ἦταν κι' αὐτό, τὸ ἰσχυρότερό της

ὄπλο. Ἄληθεια! Σέ ποιους νά ξεχύσῃ τῶ-ρα τὴ στοργή της, ὅταν τῆς διακήρυξε πῶς ὅλοι αὐτοί, γονεῖς, άνδρας, παιδιὰ, πού γύρω τους, σάν φάρος περιστροφικός, ἔστρεφε τὴ ζωὴ τῆς κι' ἐκεῖνοι ἔστρεφαν τὴ δικὴ τους γύρω ἀπ' αὐτὴν κι' ἀντλοῦ-σαν δύναμι καὶ σεβασμὸ γιά τὴν ἰδια, ἦ-ταν ζυγοὶ περιτοῦ καὶ βασανιστικοί, πού θάπρεπε τὸ γρηγορότερο ν' ἀπαλλαγῆ; Ὅταν τῆς εἶπε ὅτι ἡ οἰκογένεια εἶναι ἕνα «κατὰ συνθηκὴν φέμμα» κι' ὅτι οἱ οἰκογε-νειακοὶ δεσμοὶ πού εἶναι θεομὸς πιά πα-λιωμένος καὶ μυρίζῃ τὸλάχιστο προϊστο-ρικές ἀναισκαφές, πρέπει νά ὑποχωρήσουν στήν ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, πού μπορεί νά κάνει ὅ,τι τὸ εὐχαριστεῖ;

Κι' ἀσυλλόγιστα ἡ γυναίκα, ἡ «ἔξυπνη γυναίκα», ἡ γυναίκα-φεμινίστρια, τὸ πέτα-ξε μὲ τὸ πρῶτο τὸ ὄπλο της αὐτό. Καὶ βιλέ-ποντάς τὴν ἀπογυμνωμένη κι' ἄοπλη ὁ άν-δρας, φυσικά δέν ἦταν λόγος νά τὴ σεθα-στῆ περισσότερο γι' αὐτὸ—βλέπετε, ὁ ἰπ-ποτισμὸς δέν εἶναι καὶ πολὺ τῆς μόδας στίς ἡμέρες μας!—κι' ἔσπευσε νά ἐπιφε-ληθῆ ἀπ' τὸ γεγονός καὶ ν' ἀποτινάξῃ τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμοὺς, ἀφοῦ ὁ φεμινι-σμός, μὲ τὴν διακήρυξι τῆς ἰκανοποίη-σως τοῦ ἀτομικοῦ κομπρίτσιου.... ἐλευθέρωνε τόν άνδρα ἀπ' τοὺς δεσμοὺς αὐτοὺς.

Ύποσχέθηκε ἀκόμα ὁ φεμινισμός στὴ γυναίκα κοινωνικὴ ὑποστήριξι. Θελήσατε ὁμως ποτὲ νά ρωτήσετε τί ἀληθινὸ στήρι-γμα τῆς ἔδωκε; Τί στήριγμα ἔχει ἡ γυ-ναίκα, ὅταν περάσῃ ἡ πρώτη νεότη κι' οἱ πρῶτες ἀόπρες τρίχες ἀρχίσουν νά στολι-ζοῦν πεισματικά τὸ χρῶμα τῶν μαλλιῶν της; Κι' ὅταν ἡ γυναίκα χορτάσῃ τὸ ται-γάρο μὲ τὴν φαρυγγίτιδά του, ὅταν ξεμε-θύσῃ ἀπ' τὴν οὐζοποσία κι' ἀντικρύσῃ τόν ἑαυτὸ της μονάχο, καταμόναχο, γιατί πα-τέρας, άνδρας, παιδιὰ τὴν ἐγκατέλειψαν, ἀφοῦ πείστηκαν στὸ τέλος πῶς δέν εἶναι δεσμευμένοι ἀπέναντι τῆς, πού θά ζήτησῃ λοιπὸν τότε στήριγμα καὶ καταφύγιο ἡ φε-μινίστρια γυναίκα;

Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΤΗΣ ΜΟΔΑΣ

Τὴν ἀπάντησι στήν ἀπορία μας αὐτὴ τὴν δίνει ἡ κατανάλωσι, ἡ τεράστια κατα-νάλωσι τῶν ναρκωτικῶν. Τὸ μεγαλύτερο ἴσως μέρος στήν «κατανάλωσι αὐτὴ τὸ ἔ-χουν οἱ γυναίκες, πού ἀκολούθησαν τὸν ὀρ-θολογιστικό φεμινισμὸ, οἱ περίφημες «ἔ-ξυπνες γυναίκες» μὲ τοὺς «ἔξυπνους ὀδη-γούς» πού τίς συμβουλεύουν νά γείνουν ὅσο μποροῦν τὸ κεφάλι τους μὲ τὴ δικὴ τους μονάχα σκέψι, γιά νά μὴ μείνῃ γω-νία ἀδειανὴ καὶ τὴν καταλάβῃ καὶ κομ-μιά ἄλλη γνῶμη ἔκτος ἀπ' τὴν δικὴ τους. Γιά νά μὴν ἀκούσουν στὴ φωνὴ τῆς ἀλή-θειας, πού ἐπιβάλλει χρῆν ἡ ζητᾶ θυσίες

—θυσίες όμως παραγωγικές—κινήθησαν κάτι που ήταν χίμαιρα. Γύρισαν την πλάτη στον Χριστιανισμό, που με το στόμα του Παύλου διακήρυξε το «ούκ ἐνι ἄρσεν και θῆλυ» και προτίμησαν να καταφύγουν στον ὀρθολογισμό. Κι' ὁ ὀρθολογισμός τους παρουσιάζει στην θέσι του Παύλου... ἕνα Σοπειγιάουερ.

Κι' ἐδῶ φάνηκε ὁ ὀρθολογισμός, μιά φορά κι' αὐτὸς τέλος πάντων, συνεπής. Γιατί, όταν ὁ Σοπειγιάουερ στὴ μελέτη του «γιά τὴν γυναίκα» βρίζει τὸ γυναικεῖο φύλο ὡς κατ' οὐσίαν κατώτερο, ποῦνα στερημένο ἀπὸ κάθε ἀξία, πρόστυχο καὶ σχεδὸν ἀνάξιο νὰ φέρη τὸν τίτλο τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει δίκιο... ἀπ' τὴν δική του τὴν ἄποψη. Ἔτσι πού τὴν κατήντησε ὁ ὀρθολογιστικὸς φεμινισμός, ἢ «μοντέρνα γυναίκα» ἔπαψε ἀληθινὰ νὰ εἶναι ἀνθρώπος κι' ἔτσι ἀναποκρίθηκε στὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ... ἀγαπημένου της φιλοσόφου «παρασυμβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιωθή αὐτοῖς».

Κι' εἶναι νὰ τραβᾷ κανεὶς τὰ μαλλιά του, όταν συλλογίζεται πὼς ὁ φιλόσοφος αὐτὸς ἦταν τῆς μόδας κι' ὁ ἀγαπημένος τῶν κυριῶν τῶν σαλονιῶν. Μήπως γιὰ τὸ Max Nordau τὸ ἔργον του «τὰ κατὰ συνθήκην ψεῦδη» τὸν ὀνομάζει φιλόσοφο τῆς μόδας;

ΚΙ' ΕΠΕΙΤΑ ΠΟΙΑ ΠΡΟΤΙΜΟΥΝ;

Ὁ ἄρνητικὸς λοιπὸν αὐτὸς φεμινισμὸς δὲν ἦταν παρὰ ἀπλοῦστατα—μιά ἀπάτη, ἕνα ψέμμα—πλανερό. Δὲν ἦταν καθόλου φεμινισμὸς—πρόνοια γιὰ τὴν γυναίκα. Ἄνδρες τὸν προπαγάνδισαν, καὶ κουρέλιασαν κάθε ἀνώτερο κι' εὐγενικὸ ἰδανικὸ μέσο στὴν γυναικεῖα ψυχῇ. Τὴν πίστι, τὴν στοργὴ καὶ τὴν ἀφοσίωσι, τὴ μεγαλόπνοια θυσία, θυσία ὅμως πού ἐξυψώνει καὶ ἐξασπνίζει. Οἱ ἄνδρες, πού δὲν ἔνοιωσαν τίποτα ἀπ' τὸ ἀληθινὸ πρόβλημα τῆς γυναίκας, ἔπλευσαν ἕνα φεμινισμὸ γιγῆσιο καρπὸ τοῦ ἀνδρικοῦ ἐγωῖσμοῦ τους, πού ἀποτελεῖ τὸ καλὸτερο μέσο, γιὰ τὴ δεσποτικὴ κυριαρχία τοῦ ἀνδρὸς πάνω στὴ γυναίκα. Καὶ πέταξαν στὰ σκοτεινισμένα μάτια της τὴ δολερὴ ψευτιά πὼς τὸ κίνημα αὐτὸ γινόταν γιὰ δικὴ της χάρι μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴν ἀπολύτρωσίν της.

Κι' ἀφοῦ ἐξαφάνισε ἀπ' τὴ γυναίκα ὅλα τὰ ψυχικὰ στολίδια της, ἀφοῦ τῆς μετέβαλε σὲ χέρας γῆ τὴν ψυχὴ της, κἀνοητὰς τὴν νὰ πιστέψῃ πὼς μόνον γιὰ τὰ σοματικὰ θέληγητρά της παίζουν τὸν πρῶτο ρόλο στὴ ζωὴ ἀφοῦ τὴν ἔκανε νὰ πιστέψῃ ἀκόμα, γιὰ τὴν ἦβλε συνεταῖρο στὴ βιοπάλη, πὼς ὁ εὐγενέστερος καὶ ὑψηλότερος προορισμὸς της πάνω στὴ γῆ, δηλαδὴ ἡ μη-

τρότης, δὲν ἦταν παρὰ σκλαδιὰ καὶ βάρη καὶ ὑποχρεώσεις πού τῆς στεροῦσαν τὴν ἐλευθερία καὶ τὴς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς ἀφοῦ κατήντησε ἕνα δν ἑτερόκλητο καὶ καταγέλαστο—γιατί δὲν εἶχε ἀκόμα λάθει συνειδησι τοῦ ἀληθινοῦ ἑαυτοῦ της καὶ τοῦ πραγματικοῦ συμφέροντός της κι' ἔκανε κατὰχρησι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας—τόσο πού ἔφτασε νὰ μὴν ἀναγνωρίζῃ οὔτε ἡ ἴδια τὸν ἑαυτὸ της—πάρτε βαθειὰ ἀναπνοὴ κι' ἀκοῦστε πὼς ὁ ἄνδρας-φεμινιστὴς τὴν χαρακτηριστίζει καὶ τὴν κρίνει, πὼς τὴν ἀξιολογεῖ καὶ τί ζητᾷ ἀπ' αὐτὴν:

—Τὶς γυναῖκες τίς θέλουμε ἀνόητες, ἐλαφρές, χαριτωμένες, φιλάρσες, ἀσυμπεῖς, ἐρωτιάρες, χαδιάρες, πούπουλα μονοχά,χάδι τοῦ δέρματος, γουναρικό στὸ μάγουλό μας. Φανταστῆτε, ὅτι γίνεταί κάποιον θαῦμα κι' ὅλα αὐτὰ πού τοὺς κατηγοροῦμε γίνονται προτερήματα. Τί θὰ συμβῆ; Θὰ τίς ἐγκαταλείψουμε στὴ στιγμῇ. Θὰ παύσουν νὰ μᾶς ἐνδιαφέρουν. Φανταστῆτε μιά κυρία σοβαρή, αὐστηρή, δυνατῇ, ὀλιγοφύλαρη, ἀξιοπρεπῇ, σπιτίσια. Δὲν θὰ τὴν πλησιάσῃ ἄνδρας. Θὰ τὴν ἐβλεπαν καὶ θάφευγαν!... Κι' ἄλλο:

—Τὶς τρυποῦμε, τίς γλεντοῦμε, τίς γελοῦμε, τίς ἐγκαταλείψουμε κι' ἐνοῦμε νὰ εἶναι καὶ κατενθουσιασμένες. Ἡ ἀκόμα:

—Ἡ γυναίκα παθαίνει γιὰ τὴν ἐντύπωσι πού θὰ μᾶς κἀνῆ αὐτὸ τὴν ἀπασχολεῖ ἀπὸ τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωῖ' κι' ἀπ' τὸ πρωῖ ὡς τὸ βράδυ.

—Τρέμετε σύζυγοι, όταν προσκομίζεται τὸ τσιγάρο... Μὲ τὴν τρομακτικὴ ἐπέκτασί του στὶς γυναῖκες, σὲ λίγα χρόνια ἢ γιὰγιά, τὸ θαυμασιὸ αὐτὸ πρόσωπο, θὰ δίη τὴν ἐντύπωσι, ὅτι διατηροῦσε καμπάρε στὴ Μακσαλία. Κι' ἐπειτα κοπιᾶστε, παρακαλῶ, νὰ σεβαστῆτε ἕνα τέτοιο πρόσωπο!... Καὶ τέλος:

—Τὸ ξύλο θεωρεῖται ὑπέρτατη ἐρωτικὴ ἐκδήλωσι ἀπὸ μιά ὀλόκληρη κατηγορία γυναικῶν!...

Κι' αὐτὸ, μεσοῦντος τοῦ 20οῦ αἰῶνος! Ὅταν ὅμως κάποια μέρα ὁ ἄνδρας-φεμινιστὴς ἀηδιᾶσῃ ἀπ' τὴν διαρκὴ αὐτὴ ἐναλλαγὴ παραστάσεων, όταν κάποια μέρα ἀποφασίσῃ στὰ σοβαρὰ νὰ παντρευτῇ καὶ ν' ἀνοίξῃ σπιτί, κάθε ἄνδρας πού σέβεται τὸν ἑαυτὸ του, δὲν πιστεύω βέβαια νὰ φαντάζεσθε πὼς θάναί αὐτὴ πού θὰ προτιμῆσῃ. Κάθε ἄλλο!

Θὰ κοιτάξῃ νὰ ἐξασφαλίξῃ ὅσο του εἶναι δυνατόν κι' ὅσο του ἐπιτρέπει ἡ πημερινὴ κοινωνικὴ κατάστασι περισσότερους ὄρους, γιὰ ἕνα πιὸ στέραιο θεμελιώμα τῆς εὐτυχίας του. Καὶ φυσικὰ δὲν μπορεῖ νὰ στηρίξῃ θετικὰς ἐλπίδες πάνω σὲ μιά γυναίκα πού προτιμᾷ τὸ δρόμο ἀπὸ τὸ σπιτί. Δὲν θὰ τὸ θεωρήσῃ δυστύχημα ἂν ὁ κα-

πνός του τσιγάρου δεν βγαίνει σε δακτυλίδια από τα χείλη της κι' αν ή κατανάλωσι του ούζου και του ούισκι δεν έχει μεγάλη πέρασι στο σπίτι του. *Απειναντίας.

Κατηγορούν τον Χριστιανισμό, ότι υποθάλλει την άγαμία. "Αν όμως αυτοί οι ίδιοι που κατηγορούν λάθαιναν τον κόπο να κάνουν μια στατιστική, για να δουν πόσες μένουν άγαμες από θρησκευτική άφιέρωσι και πόσες μαραζώνουν κυριολεκτικά στο ράφι, γιατί ο φεμινισμός, που δεν γνωρίζει όρια, τους έματάίωσε την δυνατότητα να βρουν σύζυγο, τ' αποτελέσματα αυτής της στατιστικής δεν θα ήταν καθόλου, μα καθόλου ικανοποιητικά γι' αυτούς.

ΚΙ' Η ΧΕΙΡΟΤΕΡΗ ΠΛΕΥΡΑ

*Αλλ' έχει που ή έγκληματική της του άρνητικού φεμινισμού πήρε την πραγματικότερη ή μορφή είναι ή προπαγάνδα για την διευκόλυνσι των διαζυγίων.

Τό να κατηγορούν τόν χριστιανικό άδιάλυτο τού γάμου άνθρωποι που έχουν κηρυχτή ύπερ της υποδουλώσεως της γυναίκας στον άνδρα, αυτό είναι νοητό. Τό να προπαγανδίζουν όμως τόν διαζύγιο γυναίκες και μάλιστα φεμινίστριες, αυτό δείχνει σε ποιο βαθμό μαρίας μπορεί να οδηγήσι με τόν τυφλό της φανατισμό ή άρνησι.

Οι άρχαιο λαοί, ο προχριστιανικός κόσμος με την πρωτόγονή του φυσιολογική βαρβαρότητα, την γυναίκα την θεωρούσε ως ένα πράγμα υποχείρι του άνδρος' γι' αυτό πολύ λογικά και μ' όλη τη συνέπεια άγνωστε τόν γάμο όπως τόν διαμόρφωσε κατόπιν ο Χριστιανισμός. Ο Χριστιανικός γάμος δεσμεύει έξ Ισου και τα δύο μέρη' τόν άνδρα όπως και την γυναίκα.

Και τούτο δείχνει πως ή γυναίκα είναι ένα πρόσωπο, που απέναντί του έχει δεσμεύσεις ο άνδρας και δεν κάνει άπλως ό,τι του κατέθη ή όρεξι. Κάτω απ' τόν δεσμό αυτό είναι ίσοι κι' ο άνδρας κι' ή γυναίκα. Γίνεται ο γάμος μια θυσία δύο ατόμων για τόν πνευματικό και κοινωνικό σκοπό της οικογενείας. Αυτήν την προσπάθεια όμως τείνει να την άρνηθη ή σύγχρονος άνθρωπος. Νομίζει τόν γάμο άτομικό του ζήτημα και δεν αναγνωρίζει πάνω σ' αυτό καμμία υποχρέωσι.

Χωρίς τόν δεσμό μιλά ή σωματική ύπεροχη. Ο άνδρας μπορεί να κλωστήση την γυναίκα όποτε θέλει, αλλά δεν μπορεί να γίνη τόν ίδιο και με την γυναίκα, γιατί σπάνια ή γυναίκα θα είναι σε θέσι να διώξη τόν άνδρα χωρίς αυτό να της στοιχίση ακριβά. Με τόν άδιάλυτο όμως τού γάμου αυτή ή δυνατότης της κλωτσιάς δεσμεύεται. Η σωματική μειονετικότης της

γυναίκας σκεπάζεται απ' τόν θεσμό τού γάμου.

ΠΟΙΟΣ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΔΥΟ ΕΙΝΑΙ Ο ΚΕΡΑΙΣΜΕΝΟΣ :

Θά πητε ίσως, ότι μιλάμε για πράγματα που είναι πολύ παλιά. "Ότι μιλάμε για τις πρωτόγονες κοινωνίες. "Ας έβρουμε λοιπόν και σε μια έντελως σύγχρονη, μοντέρνα κοινωνία! . "Ας ξεγυμνώσουμε τόν ζήτημά μας από κάθε πνευματικό, ήθικό στοιχείο. Κι' άς τόν αντικρύσουμε μονάχα στην όμη, εγωιστική, ύλιστική του πλευρά. Ποιός έχει περισσότερο συμφέρο για την ύπαρξι τού θεσμού τού γάμου, ο άνδρας ή ή γυναίκα; Και ποιόν συμφέρε τόν εύκολο διαζύγιο, τή γυναίκα ή τόν άνδρα;

Μά πράγματα που είναι αυτόνοτητα δεν θέλουν και πολλή φιλοσοφία. Πάρετε μια από τις πολύμορφες ένώσεις ή έστω και την άρχή ενός συνδέσμου μιας νέας μ' ένα νέο. Ποιός άνυπομονεί πιο πολύ για την ώρα που ή ένωσι, ή σχέση τους αυτή, θα περιβληθη με τάν στέφανο τού γάμου; Και ποιός προσπαθεί όσο μπορεί να ξεγελάση τόν άλλο και ν' αναβληθη ή να ματαιωθη ο γάμος; Μά είναι καν για συζήτησι; Ο άνδρας (έτσι όπως τόν θέλει ο ύλισμός στην ζωώδη τόν πλευρά) τόν γάμο με τάν οικονομικά του βάρη τόν θεωρεί ως ισόβιο δεσμεύσι του, δεσμεύσι που την αναλαμβάνει, γιατί έτσι που έχει κατοχυρωθη ή γυναίκα με τόν θεσμό τού γάμου δεν μπορεί να την πλησιάση παρά αν αναλάβη και τόν βάρος αυτό. "Αν όμως κι' έφ' όσον μπορεί ν' απολαμάνη τάν πλεονεκτήματα χωρίς τη δεσμεύσι και τόν βάρος, τότε τόν κάνει ευχαριστως. Για τόν άνδρα ή έλεύθερη ένωσι με την δυνατότητα ν' αλλάξη κάθε τόσο γυναίκα, με μεγαλυτήν εύκολία απ' όσο αλλάζει σήμερα γραβάτα, και να την διώχνη όταν παύση να τού άρέση, για τόν άνδρα (έπαναλαμβανόμε τόν άνδρα τού ύλισμού) ή έλεύθερη ένωσι είναι ιδεώδης κατάστασι.

*Έλατε όμως τώρα και στο άλλο μέρος: στην γυναίκα. Γι' αυτήν ή έλεύθερη ένωσι είναι αυτή ή καταστροφή της. Στην έλεύθερη ένωσι εκείνο που συγκρατεί για την γυναίκα τόν άνδρα είναι τάν θέληση της. Με τάν θέληση της αυτά, ίσως κι' ή γυναίκα μπορεί να κάνη κατά τόν γούστο της έναλλαγή άνδρων. "Αν μάλιστα ακολουθήση και τη συμβουλή ενός απ' τούς σύγχρονους μας συγγραφείς, μά όραία γυναίκα πρέπει ως τάν τριάντα της να έχη αλλάξει μέχρι... τριών συζύγων!! . Πράγμα που της λέει, ότι θα μπορούσε και να τούς διπλασιάση. "Αλλ' έως πότε θα κρατήση αυτό; Τάν θέληση κρατούν όσο και τάν ρόδα. Κι' αν έπειτα δεν υπάρχει κάτι άλλο, που να συγκρατήση τόν άνδρα—ο έ-

ρός θεσμός του γάμου—τότε άλλοιμινο στην γυναίκα! "Ερημη, απροστάτευτη, πεταγμένη στους πέντε δρόμους, κατάμονη στον άγωνα της ζωής, θά μένη χωρίς όπλισμό κοινωνικό, θλιβερό ναυάγιο στο πέλαγος του βίου!....

Τά ίδια ακριβώς ισχύουν και για τό γάμο με τό εύκολο διαζύγιο. "Ανδρες και «φεμινίστριες» γυναίκες ζητούν συνεχώς περισσότερες διευκολύνσεις στο διαζύγιο! και θά φτάση μία στιγμή που οι διευκολύνσεις θά είναι περισσότερες απ' τις δεσμεύσεις κι' ό γάμος θά στέκεται τότε στις «αρφίτσες και ή κοινωνία στον άέρα. "Αν εξαιρέσωμε σπανιώτατες περιπτώσεις, τό διαζύγιο συμφέρει τόν άνδρα κι' όχι την γυναίκα. Με τό διαζύγιο ό άνδρας ξαναγίνεται έλεύθερο πουλί. "Ισχυρότερος καθώς είναι, και σωματικώς ακόμα έχει μπροστά του μεγάλο στάδιο έπιλογής. Μπορεί να ξαναπαντρευτή άν θέλη (τό μόνο εύκολο άφου ένα μάτσο νέες θά ζητήσουν να στηριχθούν στο μπράτσο του) μπορεί όμως και να δοκιμάση την έλεύθερη ένωση και στον πληθυντικό αριθμό.

"Ενώ ή γυναίκα; Βέβαια κι' ή γυναίκα θά έχη τότε εύκολο τό διαζύγιο. Αυτό δά τό διαζευκτήριο είναι που της προσφέρει για δώρο ό φεμινισμός. "Αλλά... τί να τό κάνει αυτό ή γυναίκα; Τί θά της χρησιμεύση, όταν τό όνειρό της, τό όνειρο κάθε κοριτσιού, ή αποκατάστασις της θά έχη γίνει συντριμία; Και ποιός μπορεί να έγυνηθ ή ότι έπειτα, μέσ' απ' τά έρείπια τών όνείρων, δέν θά τραθήξη τό δρόμο της καταστροφής;

Είναι εύκολο ν' αρχίση απ' την αρχή πάλι, για να χωρίση ξανά, ακολουθώντας την πάρα πάνω συμβουλή; Αυτή περισσότερο απ' τόν άνδρα νοιώθει ένα άγριο ψυχικό τραυματισμό με τό διαζύγιο της, που της σκοτεινιάζει όλες τις μέρες της ζωής της. Πλησιάζατε ποτέ την χωρισμένη γυναίκα, όταν μάλιστα ή πρώτη νιότη της ανήκει στο παρελθόν για να δήτε από κοντά τό άδειο της ψυχής της και τό δράμα της ζωής της;

Μά φτάσαμε πιά στο σημείο που κάθε συζήτηση περιττεύει.

Μά γι' αυτό ακριβώς είναι έγκληματική ή προπαγάνδα της άνησως. "Από ένα τυφλό, άρητηκό, άντιχριστιανικό φανατισμό, πολέμησε τό γάμο, που ό άνδρας του ύλισμοού τόν νοιώθει μονάχα σά βάρος, ενώ για την γυναίκα είναι ασφάλεια και εύτυχία και χαρά. "Από ένα τυφλό φανατισμό ύποστήριξε τό διαζύγιο, που στην ώμη πραγματικότητα της ζωής μεταφράζεται σε κλώτσημα της γυναίκας, κατά τό άνδρικό κέφι, για ν' αντιμετώπιση μονάχη της την πώλη της ζωής μέσα στο άτέλειωτο χάος του άτομισμοού και της έκμεταλλεύσεως.

ΚΑΙ Τ' ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Τό τραγικό είναι ότι τό πήραν πολλοί και πολλές στα σοβαρά. Πόσα κορίτσια ξεγελασμένα απ' τις μοντέρνες φεμινιστικές ιδέες δέν θέλησαν να πειραματιστούν με τις έλεύθερες ένώσεις, για να δούν έπειτα τά όνειρά τους σβυσμένα, τά νειά-τους χαμένα, τόν έαυτό τους στο περιθώριο της ζωής, πριν προλάβουν να τη ζήσουν αυτή τη ζωή, και με τις πρώτες ρυτίδες την άπόγνωση και την άπελπισία, όταν έννοείται τά δισκία της κίνησης δέν έπρόλαθαν τις ρυτίδες! Και πόσες γυναίκες, νεαρές γυναίκες, δέν διέλυσαν τό συζυγικό τους τζάκι για να κλαίνε και να θρηνούν έπειτα, οίκτρα άπομεινάρια ναυαγισμένης ζωής! Πόσα και πόσα τέτοια θύματα δέν έχει να μάς παρουσιάση ή ζωή μ' όλες της τις ασχήμιες και μάλιστα στις ήμερες μας με τόν περίφημο δά πολιτισμό τους! "Εάν ή πίκρα τους και τό σκληρό παράπονό τους μπορούσαν άνεμπόδιστα να βρουν τό έξέπασμα του θρήνου, οι γοιρές κραυγές θά πλημμύριζαν την άτμόσφαιρα και θά άρκοϋσαν, αυτές μονάχα, για να κατασιγάσουν της άρητηκής ύποκρισίας τά δολερά τραγούδια.

"Αλλά τό τραγικό είναι ότι τά δυστυχημένα αυτά θύματα τών άσυνείδητων προπαγανδιστών του φεμινισμοού, που πληρώνουν με τη ζωή τους την εύπιστία τους στην άρηση, δέν έχουν καν τό δικαίωμα να ξεστάσουν έλεύθερα σ' ένα θρήνο είλικρητό!

Π. ΜΕΛ.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

Είναι, βέβαια, αληθινό, πώς κάθε τι που αφορά την θέσι της γυναίκας στην οικογένεια και την κοινωνία στάθηκε αντικείμενο άμφισθητήσεων και συζητήσεων και έριδων. Μά νομίζω πώς σ' ένα τομέα του περιφημού «γυναικείου ζητήματος» θά έπρεπε να μην έμφανίζεται διχογνωμία: στη θέσι που ο Χριστιανισμός δίδει στην γυναίκα. Γιατί μόνο άγνοια κι' άμελετησία ή κακοπιστία και προκατάληψις μπορούν να άμφισθητήσουν ένα γεγονός: Το γεγονός πώς ο Χριστιανισμός πήρε την γυναίκα από το χαμηλό επίπεδο που την βρήκε και την έκαμε προσωπικότητα, που καλείται να μετάσχη άπαραλλάκτα όπως κι' ο άνδρας, στην ίδια άποστολή, άποστολή πολιτισμού, έξυψωτική, θεία άποστολή, που σ' αυτήν καλεί τον άνθρωπο ο χριστιανισμός.

Είπα άμελετησία, γιατί πράγματι θ' άρκοῦσε μία μελέτη της χριστιανικής διδασκαλίας, για να μην υπάρχη καμμία άπορία για το ζήτημα, στη βασική του άποψι τούλάχιστον. Ή μάλλον, ούτε μελέτη δεν χρειάζεται. Θ' άρκοῦσε ένα ξεφύλλισμα της Γραφής, για να πάμη κάθε αντίλογος. Μά ακριβώς το κακό είναι ότι το ξεφύλλισμα αυτό δεν γίνεται, ή γίνεται από χέρια κι' από μάτια σκλασωμένα στην προκατάληψι!

Δέν θα γίνει στο άρθρο αυτό συστηματική έπισκόπησις της διδασκαλίας της Γραφής ως προς την γυναίκα. Σ' άλλη στήλη έχει άνατεθῆ το έργο αυτό στην πένα του ειδικού για της Γραφής την έρευνα την έπιστημονική. Έδώ άς περιορισθούμε σε μία γενικώτερη έπισκόπησις της θέσεως της γυναίκας στην κοινωνική και ιστορική πραγματικότητα που λέγεται χριστιανισμός, όπως έμφανίζεται είτε στην ιστορία είτε στην τωρινή πραγματικότητα.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

«Ιστορία είναι ή βιογραφία των μεγάλων ανδρών». Τόν άφορισμό αυτό του Καρλάιλ δέχονται ή συζητούν όλοι, χωρίς όμως να προσέξουν πώς μόνο περι άνδρων γίνεται λόγος. Ποιός ποτέ ή ποιά φεμινίστρια έτόλμησε να πῆ πώς ή ιστορία είναι ή βιογραφία των μεγάλων γυναικών; Κι' όμως ή ιστορία ή χριστιανική, ή ιστορία του χριστιανικού κινήματος

στον κόσμο τούτο, είναι βιογραφία μεγάλων γυναικών. Όχι μόνο γυναικών, φυσικά. Άλλά και γυναικών, σε τέτοια μάλιστα άναλογία, που είτε αριθμητικά είτε —άν έξαιρέσης, φυσικά, τόν Θεάνθρωπο και μερικούς πρωταγωνιστάς—δυναμικά τό πάρησ, θά δῆς την γυναικεία προσωπικότητα άπόλυτα έφάμιλλη προς την άνδρική.

Αυτό ίσχύει πρώτα άπ' όλα για τους κατ' έξοχήν ήρώας της χριστιανικής ιστορίας, τους μάρτυρας. Ή ιστορία της χριστιανικής μάρτυρος! Ποιός θά συνθέσι το έπος που της αξίζει; Ή ιστορία στάθηκε με σεβασμό μπροστά τους. Δέν ξέρω άν ξαναγράφηκαν λαμπρότερες σελίδες άπ' αυτές. Είναι γνωστό και τό πλήθος κι' ο ήρωϊσμός των κοριτσιών και γυναικών εκείνων που με υπεράνθρωπο θάρρος βάδισαν στο μαρτύριο. Άν είχε κανείς κάποτε την περιέργεια να κάνει μία στατιστική των ανδρών και γυναικών μάρτυρων δέν ξέρω άν θά εύρισκε τον αριθμό των δεύτερων μικρότερο. Ξέρομε όλοι την άφοβία τους μπρός στις άπειλές, στα βασανιστήρια, στον θάνατο. Και κάθε φορά που τους κάνουμε εύλαθικά ένα νεο-μνημόσυνο, αθόρμητα έρχεται στά χείλη μας ή άπορία: Μά που τη βρήκαν λοιπόν τόση δύναμη; Και τότε μεγαλώνει τό δέος κι' ο άπέραντος θαυμασμός μας μπρός στις ήρωϊκές μορφές τους που έπιθλητικές είναι στο πλάι των ανδρών άγιών και μάρτυρων. Άς έρθουν όλοι, όσοι κατηγορήσαν τη γυναίκα για δειλία και έλλειψις γενναϊότητας. Άς έρθουν να κάνουν τιμητική παράταξι μπρός στη σεμνή χορεία των ήρωϊκών αυτών μορφών, που δείχνουν στον άνθρωπο τί είναι ήρωας στην ευγενέστερη και πληρέστερη έννοια του όρου.

ΜΑΖΙ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Μέσα στην ίδια παλαιστρα έμαθε ο άνδρας, για πρώτη φορά στην ιστορία, να βλέπη στην γυναίκα την προσωπικότητα που, καλεσμένη όπως κι' αυτός για τον κόσμο της υπέρτατης τιμής και άξίας, έπρεπε να είναι του σεβασμού του τό αντικείμενο.

Περιορίζοντας τον άνδρικό έγωϊσμό, βάζοντας χαλινάρια στο δεσποτισμό και

στην ανδρική υπεροφία, ὁ χριστιανισμός βοήθησε τὴ γυναίκα νὰ ὑψωθῆ στις σφαίρες τῆς δικῆς τῆς δικαιοδοσίας, ὅπου ἡ ἐπιρροή τῆς εἶναι παντοδύναμη.

Μέσα στὴ θαυμασιά ἐνότητά του δημιούργησε ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης, μὲ ἐμβλημα πάντοτε τὸ «οὐκ ἔνι ἄρσεν οὐδὲ θῆλυ», κατέχει ἡ γυναίκα ξεχωριστὴ, δικὴ τῆς θέσι. Ἀποτελεῖ μὴ προσωπικότητα ἰερῆ, ἀναντικατάστατη. Ἡ ὑγεία τῆς—σωματικῆ καὶ ψυχικῆ—ἐνδιαφέρει τὴ μεγάλη οἰκογένεια πού λέγεται Ἐκκλησία καὶ πού θά μεριμνήσῃ στοργικά γι' αὐτήν.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν θάπρεπε ν' ἀφήσωμε ἀπαρατήρητη τὴν ἐξαιρετικὴ φροντίδα πού εἰδείξε ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὴ χήρα. Πόσα καὶ πόσα δὲν ἔγιναν στὰ ἀποστολικὰ χρόνια γιὰ χάρι τῆς! Κι' ἀργότερα τὸν Ι' καὶ Δ' αἰῶνα πόση ἀργασιμὴ πρόνοια γιὰ τὴν ἀνακούφισι καὶ τὴν περιθαλψί τῆς! Τῆς χήρας τῆς ἀξίζει τιμὴ καὶ σεβασμός. Ὁ πόνος τῆς θεωρήθηκε ἱερός, διὰν μάλιστα ἡ χήρα εἶναι καὶ μητέρα. Διαπράττει ἱεροσυνία ὅποιος τολμήσῃ νὰ τὴν ἐκμεταλλεῖσθῃ καὶ νὰ καταπατήσῃ τὰ δίκαιά τῆς. Ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἢ ἡ πείνα τῆς θεωρεῖται ἔγκλημα ἀσυγχώρητο.

Ἀλλὰ ἡ χήρα δὲν εἶναι μόνο τὸ πρόσωπο πού ἀξίζει τὴ συμπάθεια. Ἐπαιξε κι' ἄλλο ρόλο μέσα στὸ χριστιανισμό. Ἡ φιλανθρωπικὴ καὶ κοινωφελῆς δράσις τῆς στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ εἶναι ἀξιόλογη.

Οἱ ἐξωτερικὲς συνθήκες στὴ ζωὴ τῆς χριστιανῆς γυναίκας δὲν τῆς ἀφαίρουν τίποτε ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς. Πλοῦσια ἢ φτωχὴ, ἀμόρφωτη ἢ μορφωμένη εἶναι «τέκνον Θεοῦ». Συνεπῶς ἔχει τὶς ἴδιες ὑποχρεώσεις μὲ τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια ἀνταμοιβὴν ἢ τιμωρία γιὰ τὶς πράξεις τῆς. Κι' ἡ ἀσημότερη χωριατοπούλα εἶναι ἐξ Ἰσοῦ μέλος τῆς ἐκκλησίας ὅσο κι' ἓνας ἀνώτερος ἐκκλησιαστικὸς ἀρχηγός. Καὶ ἂς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι μέσα στὴ χριστιανικὴ πινακοθήκη ἡ φωτεινότερη καὶ πιὸ ἀξιόσεβάσθη μορφή εἶν' ἡ μορφή τῆς ταπεινῆς κόρης τῆς Ναζαρέτ.

Ἡ μειονετικότης τῆς γυναίκας ἀπ' τὶς ἀναντίρρητες βιολογικὲς διαφορὰς τῆς δὲν παίζει πᾶν τὸν πρῶτο ρόλο στὴ ζωὴ καὶ στὴν κοινωνία. Τὰ προσόντα πού τῆς δίνουν τὸ δίκαιωμα ν' ἀνέβῃ κι' αὐτὴ στὸ ἴδιο πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ ἐπίπεδο δὲν ἐκφράζονται μὲ ἀριθμοὺς οὔτε προέρχονται ἀπὸ ὄλικὴ δύναμι κι' ἀντοχή. Εἶναι πολὺ βαθύτερα.

Ἡ φυσικὴ σωματικὴ ἀδυναμία τῆς γυναίκας περιορίζεται ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ χρόνου κι' ἀντισταθμίζεται ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς ψυχῆς τῆς. Ἀφορᾷ τὴν διαφορὰ τῶν διακονημάτων, τὴν κατανομὴ τῆς ἐργασίας. Στὴν ἠθικὴ ἀξία κι' ὁ ἄνδρας κι' ἡ γυναίκα στέκουν στὸ ἴδιο ἐπίπεδο.

Ἐκεῖνο ὅμως πού κάνει ἰδιαίτερα ἀξιόπρὸςεχτὴ τὴ χριστιανὴ γυναίκα εἶναι ὁ ψυχικὸς τῆς θησαυρός. Μεταλλεῖο πλοῦσι πού σκορπίζει ἀφθονα στοὺς γύρω τὸ χρυσάφι τῶν χαρισμάτων τῆς.

Ὅταν ἡ γυναίκα φωτισθῇ μὲ τὸ χριστιανικὸ φῶς κι' ἐλευθερωθῇ ἀπ' τὶς μικρότητες καὶ προλήψεις, μπορεῖ τότε μὲ μιὰ ἀξιοθαύμαστη συμμετρία νὰ ἐναρμονίσῃ τὴν πραγματικότητα μὲ τὸν αἰσθηματικὸ τῆς πλοῦτο, τοὺς αἰώνιους κι' ἀναλλοιώτους νόμους μὲ τὴ βαθεῖα ἐσωτερικῆς ζωῆς, καὶ νὰ πλάσῃ ἓνα σύνολο ὄραιο καὶ ζῆλευτό. Νὰ παρουσιάσῃ μιὰ ζωὴ, ὅπου ἡ χριστιανικὴ ἰδέα θά ἐμπνέῃ πάντα τὶς πράξεις τῆς κι' οἱ πράξεις τῆς θά τρέφουν τὴν ἰδέα, κι' ἔτσι καινούργιοι δρόμοι θά ἐξαιολώνται κάθε μέρα μπροστὰ τῆς. Καμμιά ἄλλη θρησκεία, μὰ οὔτε καὶ κανένα φιλοσοφικὸ σύστημα δὲν ἔχει ἐμπνεύσει στὴ γυναίκα ψυχὴ τόσο μεγάλης κι' εὐγενικῆς ἀρετῆς πού μεγαλοῦργησαν στὴν ἱστορία εἴκοσι αἰῶνων.

Κάθε γυναίκα ἔχει φυσικὰ κι' ἔμφυτα δῶρα τὸ συναισθηματικὸ πλοῦτο, τὴν ἀγάπην, τὴ συμπάθειαν, τὴ στοργή. Ἀλλὰ, ὅσο δὲν ἤξερε νὰ διαχειρισθῇ τὸ θησαυρὸ τῆς αὐτὸ, χαμένος πῆγαινε. Σπαταλοῦσε ὅλα τῆς αὐτὰ τὰ προτερήματα ἐκεῖ, ἀπ' ὅπου τῆς ἐρχόταν ἡ καταστροφή τῆς. Ἐλεῖπε ὁ ρυθμιστὴς, ἔλειπε τὸ βάθος κι' ὁ σκοπός. Ὅταν ὅμως αὐτὰ πέρασαν ἀπ' τὸ φιλτράρισμα τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, τί μεταμόρφωσις! Τί ἐξύψωσις, ἀλλὰ καὶ τί παραγωγικότης!

Τὸ μεγαλύτερο ἐκπολιτιστικὸ μέσο τῆς γυναίκας, λέει ἡ Ellen Key στὸ βιβλίο τῆς «Ἐρως καὶ γάμος», εἶναι ἡ στοργή. Θεωρητικὰ πολὺ σωστὴ γνώμη, ἀλλὰ στὴν πρᾶξι ἀδύνατη γιὰ τὴν γυναίκα πού δὲν ἀντλεῖ τὴ στοργὴ αὐτὴ ἀπ' τὴν Αἰώνια καὶ Ἀστείρευτη πηγὴ τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς Στοργῆς. Μὰ ὅταν τὴν ἀντλεῖ; Ἐ, τότε ἡ γυναίκα κάνει πραγματικὰ θαύματα, γιὰτὶ κρύβει μέσα τῆς μιὰ τόση ζωντανὴ ἀναμορφωτικὴ δύναμι πού μ' αὐτὴν μονάχα εἶναι ἰκανὴ νὰ ἀναπλάσῃ τὴν κοινωνία. Πόσα δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρῃ μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν συμπόνιαν τῆς στὸ δυστυχημένον, στὸν ἀρρώστο, στὸ ὄρφανό! Πόσα οἰκογενειακὰ ναυάγια δὲν μπορεῖ νὰ προλάθῃ καὶ ψυχῆς πού θά κατακυλοῦσαν στὸ βόρβορον νὰ γλυτώσῃ! Καὶ μήπως δὲν ἔγιναν ὅς' αὐτὰ ἀπὸ γυναῖκες φωτισμένες πού ἴδωσ ἀπ' τὴν μετριωσύνην τους—ἄλλο μαργαριτάρνι τους κι' αὐτὸ—ἔμειναν ἀγνωστες, γιὰτὶ δὲν ἤθελαν τὸ θόρυβο γύρω ἀπ' τὸ θνῶμά τους; Μητέρες ἢ ἀδερφές, ἀγαπᾶμε χριστιανέες πού ἐκούσια τὰ θυσιάσαν ὅλα καὶ πρόσφεραν τὴ ζωὴ τους

ολοκαύτωμα στην υπηρεσία μιᾶς πλατύτερης οικογένειας, τῆς κοινωνίας με τίς τόσες τῆς πληγές. Ἀκόμη καί ἀγράμματα, ἀλλά πιστές ὑπηρετρίες ἐργάστηκαν ἐνεργητικά κι' ἀθόρυθα με συναίσθησι βραδεία τῆς ἀποστολῆς τους. Κι' ἐμεγαλουργήσαν. Πόσοι καὶ πόσοι μεγάλοι ἄνδρες πού θά δοξάζονται γιὰ πάντα δὲ χρωστοῦν τὸ μεγαλεῖο τους ἢ τῇ μεγαλόπνοῃ δημιουργίᾳ τους στὶς πιστές κι' ἀφωσιωμένες τους μητέρες! Πίσω ἀπ' τὸ ἀνάστημά τους κρύβεται μιὰ γυναίκα ἐμπνευστρια πού τοὺς χάρισε τὰ ἐφόδια νὰ γίνουν πραγματικά μεγάλοι. Μιὰ γυναίκα πού ἴσως ποτέ δὲ φροντίσαμε νὰ μάθουμε τ' ὄνομά της ἢ κι' ἂν τ' ἀκούσαμε ἀφήσαμε τὴ λήθη νὰ τὸ σῶσῃ.

Εἶπαν, κι' εἶχαν πολὺ δίκιο, πὼς ἀληθινὸ ἀκῆπτρο τῆς γυναίκας εἶναι ὄχι τόσο ἡ, ἐφήμερη ἄλλωστε, ὀμορφιά, ὅσο ἡ φιλανθρωπία στὴν εὐρύτερῃ τῆς σημασία, πού τὴν ἐπιβάλλει στὸν κόσμο ὡς πραγματικὴ βασίλισσα. Γιατί, ἂν ὁ ἄνδρας ρυθμίζει ὡς κυβερνήτης τίς τύχες λαῶν ὀλοκλήρων, ἡ γυναίκα ἔχει ἀκατανίκητη δύναμι μέσα στὴν ἐκκλησία. Μπορεῖ νὰ ἐπιδράσῃ στὶς τύχες τοῦ κόσμου.

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ

Ἐκεῖ ὅμως πού ὁ Χριστιανισμὸς ἔβαλε τὴ γυναίκα στὸ στοιχεῖο της καὶ τῆς ἔδωσε τὴν πιὸ τιμητικὴ κι' ἀσύλληπτα ἀποτελεσματικὴ ἀποστολὴ εἶναι στὴν οικογένεια.

Μὲ τὴν κατάργησι τῆς πολυγαμίας καὶ τὸ ἑσπερικοὸ ξεκαίνουργημα τοῦ γάμου, ὁ Χριστιανισμὸς ἐξισώνει τὴν γυναίκα θρησκευτικὰ καὶ ἠθικὰ με τὸν ἄνδρα, ὅπως εἶδαμε πιὸ πάνω, καὶ τὴν ἰκάνει «δόξα τοῦ ἀνδρός» της.

Δὲν εἶναι μικρὸ κι' ἀσήμαντο τὸ κέρδος τῆς γυναίκας ἀπὸ τὴν κατάργησι τῆς πολυγαμίας. Ἴσως δὲν ἐσκεφθῆκαμε ποτέ στὰ σοφάρια, τί θά πῆ νὰ εἶναι ἡ γυναίκα μιὰ ἀπ' τίς πολλὰς ἄλλες κι' ἔξαφνα νὰ τῆς ἔρθῃ τὸ χαρμόσυνο μήνυμα πὼς εἶναι ἄνθρωπος, πὼς ἔχει δικαιώματα στὴ ζωὴ, πὼς θά εἶναι ἡ μίᾳ, μοναδικὴ γυναίκα τοῦ ἀνδρός της καὶ πὼς θά τὴν συνδέουν μαζὶ του στενοὶ κι' ἀδιάλυτοι δεσμοί. Ἐπαυελιημμένες εἶναι οἱ προτροπές τοῦ Παύλου στοὺς ἄνδρες νὰ ἀγαποῦν τὴ γυναίκα τους ὡς ἑαυτὸν ἑαυτὸ τους. Ἐκεῖνη ἢ προτροπὴ νὰ ἐκτρέφουν καὶ νὰ θάλπουν αὐτὴν ὡς τὸ ἴδιον τους τὸ σῶμα, τί βαθὺ νόημα κρύβει!

Εἶναι, βέβαια, ὁ ἄνδρας κεφαλὴ τῆς γυναίκας, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο καὶ γιὰ λόγους σκοπιμότητος. Γιὰ νὰ εἶναι βιώσιμη ἡ ζωὴ. Καί, ὅπως μέτρο τῆς ἀγάπης τοῦ ἀνδρός πρὸς τὴν γυναίκα του προβάλλεται ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ πρὸς

τὴν Ἐκκλησίαν—συνέπεια ἢ θυσία πρὸς χάριν της, ὅπως ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ πρὸς χάριν τῆς Ἐκκλησίας—ἔτσι καὶ μέτρο τῆς ὑπακοῆς τὸ ἴδιο. Ὑποτάσσεται, ἀλλὰ μένει ἐλεύθερη καὶ ὁμότιμη με τὸν ἄνδρα.

Ἡ οικογένεια εἶναι ἕνας ἱεραρχημένος ὀργανισμὸς, ὅπου ἡ γυναίκα ἀναγνωρίζεται ὡς ἀρχηγὸ τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ τὸν ἄνδρα καὶ τοῦ ἀπονέμει τὴν τιμὴ καὶ τὸ σεβασμὸ πού παιριάζει στὴν ἀποστολὴ του, χωρὶς καθόλου αὐτὸ νὰ τὴν ὑποτιμᾷ. Σὺν ρεαλιστικὸ σύστημα ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔκρυψε τὴν πραγματικότητά, ὅτι ἡ γυναίκα εἶναι ἀσθενέστερο πλάσμα. Ἀλλῶστε δὲν εἶχε λόγο νὰ κρύβῃ τὴν ἀδυναμία της. Ἀνεγνώριζε ἀρμοδιότητες. Ἡ γυναίκα σὲ ὀρισμένα κοινωνικὰ λειτουργήματα δὲν θά ἐπιτύχῃ, ὅσον ὁ ἄνδρας. Λόγοι λοιπὸν συνέσεως, προϋποθέσεων σωματοκτικῆς ἀτοχῆς, κοινωνικῶν συνθηκῶν, εὐπρεπειας, δείχνουν ὅτι ἡ γυναίκα ἀντὶ νὰ μπλέκῃ σὲ κοινωνικὰ λειτουργήματα πού σ' αὐτὰ ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ τὰ θαλασσοῦσῃ, εἶναι καλύτερο νὰ προτιμῆσῃ τὸν ἄλλο ρόλο, πού εἶναι κομμιένος πάνω στὶς ἱκανότητές της. Τὸ ρόλο μέσα σὸ σπιτί—χωρὶς βέβαια νὰ ἀποκλείεται κοινωνικὴ δράσις, ὅταν ὑψηλότερη κλήσις τὴν καλεῖ σ' αὐτὴν—πού θά τὴν κάμῃ νὰ πετύχῃ καὶ νὰ ὀφελήσῃ καὶ τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὸ σύνολον. Ἐτσι γίνεται μιὰ ἀπόλυτη ἑναρμόνισις. Γιατί σ' ἐκεῖνα τὰ ἔργα, ὅσο μικρὰ κι' ἂν φαίνονται, πού ὁ ἄνδρας δὲν τὰ καταφέρει, ἡ γυναίκα ἐκπληρώνει θαυμάσια τὴν ἀποστολὴ της.

Μέσα στὴν οικογένεια λοιπὸν, τὸν πρῶτο αὐτὸ πῦρῃνα ἐνότητος, ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο στόλους τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ ὀικοδομηματος εἶναι ἡ γυναίκα. Ὁ δεύτερος στόλος, Ἄλλ' ἐξ Ἰσου πολῦτιμος. Πρόσωπο σεβαστὸ ἡ γυναίκα, ὅσο καὶ ὁ ἄνδρας. Ὁταν μάλιστα εἶναι μητέρα, ἡ θεοὶ της εἶναι ἀκόμη τιμητικώτερη. Μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι μέσα στὴ διαμόρφωσι πού ἐπῆρε ὁ θεσμὸς τῆς μητέρας ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα ἡ θεοὶ τῆς μητέρας ἔχει μιὰ αἰγλη μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν θεοὶ τοῦ πατέρα. Αὐτὴ ἄλλωστε παίζει τὸ σπουδαιότερον ρόλο στὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν. Αὐτὴ ἀπὸ τὰ πρῶτα τους βήματα τοὺς δείχνει τὸ Θεό, αὐτὴ ἔπειτα τὰ ὀδηγεῖ κοντὰ Του καὶ τὰ μαθαίνει ὅτι μόνο σ' Ἐκεῖνον θά βροῦν τὴν πηγὴ τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς χαρᾶς.

Καὶ τὴ χαρὰ αὐτὴ, τὴν ἀδόλη, τὴν ἀνενόηλη, τὴν ὀλοκληρωμένη χαρὰ, τὴ χαρίζει ἡ χριστιανὴ γυναίκα ὡς μητέρα καὶ ὡς σύζυγος ὄχι μόνο στὰ παδιά, ἀλλὰ καὶ σ' ὀλη τὴν οικογένεια. Εἶναι ὁ ἀγγελος τοῦ σπιτιοῦ. Ἀφωσιωμένη στὴν ἐκπλήρωσι τοῦ καθήκοντος ἔχει νὰ ὑποχωρῇ, νὰ ὑπομένη, νὰ θυσιάζεται. Καί, νὰ θυσιάζεται. Μὰ ἡ καθημερινὴ της αὐταπάρνη-

σις καὶ θυσία, αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ μυστικὴ πηγὴ τῆς χαρᾶς. Μπορεῖ νὰ ὑπάρχη θυσία χωρὶς καρποὺς; Κι' εἶν' οἱ καρποὶ αὐτοὶ γεμάτοι γλύκα γιὰ τὴν οἰκογένεια ποὺ εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ μιὰ τέτοια φωτισμένη γυναίκα. Γυναίκα πού, ὅπως ὠραία λέει σ' ἕνα βιβλίο τῆς ἡ Vera Barclay, ἔχει τὴν ἀποκλειστικὴν εἰδικότητα νὰ προφοδοῖ τὸ σπῆτι μὲ τὴ γαλήνη, ποὺ τῆς εἶναι τόσο χρήσιμη, ὅσο καὶ τὸ λάδιωμα σὲ μιὰ μηχανή.

ΠΕΙΡΑ ΑΙΩΝΩΝ

Θέλησαν μερικοὶ νὰ ὑποστηρίξουν πὺς δὲν εἶν' ὁ Χριστιανισμὸς ἐκεῖνος ποὺ ἐξέφυκε σὲ τὴν γυναίκα, γιὰτὶ καὶ πολὺ πρὶν ἀπ' τὸ φανερῶμά του ἡ θέσις τῆς σὲ παλλές χώρες ἦταν πολὺ καλὴ. Σὲ πολλὰ κέντρα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, εἶπαν, ἡ γυναίκα βρισκόταν σὲ τέτοιο ἀνώτερο ἐπίπεδο πολιτισμοῦ ποὺ τὴ θαυμάζει κι' ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος. Ψέμμα λοιπὸν ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τάχα ἡ θρησκεία τοῦ Ναζωραίου λύτρωσε τὴ γυναίκα.

Εἶν' ἀλήθεια, — κανένας ἄλλωστε μορφωμένος ἄνθρωπος δὲν τὸ ἀμφισβητεῖ— ὅτι στὴν ἀρχαιότητα συναντοῦμε γυναίκες φωτισμένες, πολιτισμένες, μὲ ταλέντα ψυχικά καὶ πνευματικά ἀξιοπρόσεχτα. Γυναίκες μὲ δρᾶσι, μὲ συνείδησι στούσιας ἀποστολῆς, ποὺ στέκουν πλάι στούς ἄνδρες ἰσόπαλες σὲ κάθε εἶδους ἀγώνισμα. Κανείς δὲν τ' ἀρνείται ὅλ' αὐτὰ, μὲ μιὰ ὁμῶς ἐπιφύλαξι. Ὅτι πρόκειται περὶ ἐξαιρέσεων. Οἱ ἐξαιρέσεις ὁμῶς δὲν ἀναιροῦν τὸν κανόνα. Τὸν δυναμώνουν. Καὶ ὁ κανὼν εἶναι ὅτι ἡ γυναίκα πρὶν ἀπ' τὴν ἐμφάνισι τοῦ Χριστιανισμοῦ βρισκόταν σὲ θεσι θλιθερῆ καὶ μειονεκτικῆ. Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς συμφωνοῦν σ' αὐτὴ τὴ διαπίστωσι. Πολλοὶ μάλιστα συνέτειναν καὶ μὲ τὴν πέννα τους στὸν ἐξευτελισμὸ καὶ στὴ δυσφήμισι τῆς.

Δὲν εἶν' ἀνάγκη ν' ἀναφέρουμε τὴν Ἀνατολή. Ἐκεῖ ἡ κατάπτωσις κι' ὁ ὑποθιθεσμός προκαλοῦν τὴν ἀγανάκτησι τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῆ ὅτι στὴν Κίνα ἡ γυναίκα δὲν εἶχε ὄνομα. Ὀνομά τῆς ἦταν τὸ τακτικὸ ἀριθμητικὸ ἐπίθετο, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν ἀνάλογα μὲ τὸ χρονικὸ ἐρχομὸ τῆς στὸν κόσμον: πρώτη, δεύτερη, τρίτη!.... Στὶς Ἰνδίες πάλι ἦταν ἔθιμο, ὅταν πέθαινε ὁ ἄνδρας νὰ θάβουν μαζί καὶ τὴ γυναίκα του. Τόσα δικαιώματα εἶχε ἡ καυμένη ἀκόμη καὶ στὴ ζωῆ, ποὺ καὶ τὰ ζῶα τὴ ζῶσαν ὀλόκληρη μὲ ὅσες μέρες ἦταν δοσμένες ἀπ' τὸ Θεό. Ἀλλὰ μήπως στὴ Ρώμῃ ἢ στὴν Ἑλλάδα, τὴ μῆνα καὶ προφὸ τοῦ πολιτισμοῦ, τὰ πράγματα ἦταν καλύτερα; Ἄς πάρουμε ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς ἀκμῆς, τὸν περίημο Ε' αἰῶνα, κι' ἀπ' αὐτόν, ἀφήνοντας στὴν

ἀκρῆ κάποιον μεγάλο καὶ ἀνομολόγητο στίγμα, ἕνα μόνον παράδειγμα, τὴν Ἀσπασία, τὴ γυναίκα τοῦ Περικλή. Ἐμφυχώτρια τοῦ Περικλή γιὰ τὰ μεγάλα ἔργα, πνεύμα ἐλεύθερο κι' ἐρευνητικὸ γιὰ τὰ ζωικά προβλήματα τῆς ἐποχῆς τῆς. Φωτισμένη γυναίκα ἢ Ἀσπασία, στέκει σὺν φωτεινὸ μετέωρο τοῦ καιροῦ τῆς. Κι' ὁμῶς ἡ κοινὴ γνώμη ἦταν ἀμείλικτη ἀπέναντι τῆς. Ἡ ἀνδρική ἀνωτερότης ἀγανάκτησε μπροστὰ στὸ θάρρος μιᾶς γυναίκας, ποὺ τολμοῦσε νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι παρὰ πάνω ἀπὸ ὅ,τι τῆς ἦταν ἐπιτρεπτό.

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ καλὴ θέσις τῆς προχριστιανικῆς γυναίκας; Τῆς γυναίκας, ποὺ καὶ στὰ τὴ πολιτισμένα κέντρα τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἦταν ἕνα ἐπιπλο, ἐπιθυμητὸ μόνον ὅσο μπορούσε κατὶ νὰ προσφέρῃ κι' ἔπειτα ἀξιο γιὰ πέταγμα ἢ γιὰ τὴ φωτιά, ἢ μιὰ γεννητικὴ μηχανή, τοποθετημένη κοντὰ σὲ ἄλλες, χωρὶς καμμιὰ ὄντοτητα, καμμιὰ συνείδησι τῆς προσωπικότητός τῆς; Τῆς γυναίκας ποὺ πολλές εἰδωλοατρικὲς θρησκείες ὄχι μόνον εὐνοοῦσαν τὴν κατάπτωσί τῆς, ἀλλὰ συνεργοῦσαν στὴν ἀτίμωσί τῆς μέσα στὰ ἱερά τεμένη τους; Τῆς γυναίκας ποὺ κλεισιμένη, φοβισμένη, δίχως χαρὰ, σκλάβο τοῦ νοικοκυριοῦ καὶ τοῦ τύραννο-ἄνδρα ἦταν καταδικασμένη νὰ περνᾷ ἕνα βουδὸ κι' ἰσόβιο μαρτύριο, χωρὶς νὰ τολμᾷ σὲ κανέναν νὰ ἐσχύσῃ τὸν πόνο τῆς;

Ἄλλὰ γιὰτὶ νὰ ἀραδιάζουμε κοινούς τόπους, τὴ στιγμή ποὺ ἡ πραγματικότης μένει μιὰ, ἀμείλικτη κι' ἐπιβλητικὴ! Καὶ ἡ πραγματικότης αὐτὴ φωνάζει ὅτι γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ ζωὴ ἀνώτερη, ἐλεύθερη, ὀλοκληρωμένη ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές, πρέπει νὰ ναι στηριγμένη σ' ἀνώτερες κι' αἰώνιες ἀξίες, ποὺ μόνον σὲ μιὰ πνευματικὴ κι' ἀνώτερη θρησκεία ἔχουν τὴν πηγὴ τους.

Κάθε ἄνθρωπος ἀμερόληπτος βλέπει ὅτι ἡ σημερινὴ εὐνοϊκὴ θέσις τῆς γυναίκας στὶς πολιτισμένες χριστιανικὲς κοινωνίες ὀφείλεται κυρίως στὴν εὐεργετικὴ ἐπίδρασι τοῦ χριστιανισμοῦ. Βλέπει ὅτι πρὸ Χριστοῦ ἡ γυναίκα ἦταν σκλάβο καὶ μέσα στὰ παλάτια, ἐνῶ ἔπειτα ἔγινε βασίλισσα καὶ μέσα στὶς καλύβες. Κι' εἶναι ἀκόμα μεγαλύτερη ἀλήθεια, ὅτι ἡ γυναίκα στάθηκε ψηλά, συνδυάζοντας ἀρμονικὰ τὸ αἶσθημα καὶ τὴ σκέψι, μόνον ὅπου καὶ ὅταν θέλησε νὰ στηρίξῃ τὴ ζωὴ τῆς στὴ θρησκεία τῆς Σοφίας καὶ τῆς Ἀγάπης, στὴν Πίστι τοῦ Σταυροῦ ποὺ προαναγγέλλει τὴν Ἀνάστασι. Ὅποιοι ἀμφισβᾶλλει γιὰ τὸ δεδομένο αὐτὸ τῆς πείρας αἰῶνων, δὲν ἔχει παρὰ νὰ ρίξῃ μιὰ ματιὰ, ματιὰ ὁμῶς ἐλεύθερη ἀπὸ προκαταλήψεις, στὴν πραγματικότητα. Καὶ τότε θὰ βρῆ ἀτράνταχτη λογικὴ συνέπεια στὴ διαπίστωσι αὐτῆ.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Εκείνοι που συνηθίζουν να μιλάνε περιφρονητικά για τὸ Βυζάντιο καὶ τὸν πολιτισμὸ του, μὲ τόση ἐλαφρότητα καὶ ἀγνοία, καθὼς κι' ἐκείνοι ποὺ φωνάζουσε σήμερα γιὰ τὰ «δικαιώματα τῆς γυναίκας» (μὲ εὐλακρύνεια ἢ μὲ ὑποκρισία) δὲν ὑποπεύονται, ἀσφαλῶς, τὴν ἀνεκτίμητη συμβολὴ πού χρωστᾶται στὸ Χριστιανικὸ Βυζάντιο τὸ κεφάλαιον αὐτὸ τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ τ' ὀνομάζουμε ἐξέψωση τῆς γυναίκας. Κι' ὁμῶς, τὰ πολὺτιμα στοιχεῖα πού ἀντλεῖ ὁ ἐρευνητὴς τόσο ἀπ' τὴν πολιτικὴ ἱστορία, ὅσο κι' ἀπ' τὰ λοιπὰ μνημεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία καὶ τὴ νομοθεσία τῶν αὐτοκρατορῶν, μᾶς φέρνουν μάρτυρες σὲ μιά μακροχρόνια καὶ ὁλοένα ἐξελισσόμενη καὶ προοδευτικὴ προσπάθεια, πού ὁ βυζαντινὸς κόσμος, κάτω ἀπ' τὴν ἄμεση ἢ ἕμμεση ἐπίδρασι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀνέλαβε, γιὰ νὰ ἐξυμῶση, πολιτικά, ἠθικά, κοινωνικά κι' ἀπὸ κάθε ἀλλή ἄποψι, τὴ γυναῖκα. Στῶν στοιχείων αὐτῶν τὴ μελέτῃ ἀξίζει ν' ἀφιερῶση κανεὶς πολλὰ ἄρθρα. Θὰ περιοριστοῦμε σήμερα νὰ κυττάσουμε ποιά θέσι πήρε ἡ γυναῖκα μέσα στὴ νομοθεσία τοῦ Βυζαντίου, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς σύντομα θὰ μᾶς δοθοῦν εὐκαιρίες γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε καὶ τὸ ἄλλο πλοῖσιον καὶ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον ἐπιστημονικὸ ὕλικό, πού μᾶς προσφέρουν οἱ ἄλλες πλευρὲς τοῦ θεματὸς μας.

*

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ Δίκαιο ἀποτελεῖ γιὰ μιά ὀργανωμένη κοινωνία ἀνθρώπων ἓνα ἀπ' τὰ σπουδαιότερα στοιχεῖα καὶ δείγματα τοῦ πολιτισμοῦ της. Ἄν λοιπὸν θελήσῃ κανεὶς νὰ κρίνῃ τὸ Βυζαντινὸ πολιτισμὸ, κι' ἀπ' τὴν ἄποψι αὐτῇ, θὰ βγάλῃ τὸ συμπέρασμα, ὅτι βρίσκεται μπροστὰ σ' ἓνα λαμπρὸ πολιτισμὸ, πράγμα γιὰ τὸ ὅποιο σήμερα πιά συμφωνοῦν ὅλοι οἱ κορυφαῖοι τῆς Ἐπιστήμης. Ἄλλ' ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτὸ, ἐκεῖνο πού μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ τονίσουμε αὐτῇ τῇ στιγμῇ, εἶναι τοῦτο: ἡ θέσι πού πήρε ἡ γυναῖκα στὸ βυζαντινὸ, ἢ βυζαντινο-ρωμαϊκὸ ἂν θέλετε, Δίκαιο, εἶναι πολὺ ζηλευτῆ. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι στὸ βυζαντινὸ δίκαιο ἔγινε μιά ἀληθινὴ ἐπανάστασις, μὲ ἀποτέλεσμα ν' ἀνεβάσῃ τὴ γυναῖκα ἀπ'

τὰ κατώτερα κοινωνικὰ στρώματα στὴν ἐπιφάνεια τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Μιά ἀπλὴ σύγκρισις ἀνάμεσα στὸ παλαιὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο καὶ στὸ βυζαντινὸ, δείχνει τόσο μεγάλη διαφορὰ, ἐξέλιξι καὶ πρόοδο, πού λέει κανεὶς πὼς βρίσκεται μπροστὰ σὲ δύο διαφορετικὸς κόσμους.

Στὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο γενικὸ χαρακτηριστικὸ ἦταν ἡ προτίμησι τοῦ ἀνδρός, πού παρουσιαζόταν μὲ μιά «μεγαλοπρεπῆ ἐξουσίαν» («Majestas virorum» ἦτανε μιά φράσις καθιερωμένη) καὶ στὴν ἐξουσία αὐτῇ ἔπρεπε νὰ ὑποτάσσωνται οἱ γυναῖκες. Ὁ Κάτων τις ὕβριζε, ὁ Σεβήρος Καϊκίνας τις ἔλεγε κόφρες, μάταιες καὶ ἀπετερίστριες τῶν δημοσίων χρημάτων χειρότερες ἀπ' τοὺς ἄνδρες. Φυσικά ἡ ἐξουσία αὐτῇ τῶν ἀνδρῶν δὲν ἦταν μιά ἀπλὴ διαφορὰ πού ἐπιβάλλετα σιγά-σιγά ἀπ' τὴ φύσι, ἀλλὰ μιά κατάστασι πολὺ πιεστικὴ πού τὴν εἶχαν ἐπιβάλλει ἐπανειλημμένες νομοθεσίαι. Ἡ γυναῖκα λ. χ. εἶχε πάντα ἀνάγκην ἐπιτρόπου καὶ γιὰ τίς στοιχειῶδεις πράξεις τοῦ πολιτικοῦ βίου. Ἔτσι λοιπόν, γιὰ νὰ παρασταθῇ στὸ δικαστήριον ἢ νὰ ἀπαλλοτριώσῃ ὅποιοδήποτε ἀπ' τὰ ὑπάρχοντά της, δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ τὸ κάμῃ μόνη της, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐπιτρόπου της. Τὰ ὑπάρχοντά της ἔμειναν στὴν τάξι τῶν «ἀδιαθέτων» πραγμάτων καὶ δὲν μπορούσαν νὰ ἀπαλλοτριωθοῦν παρά μόνον ἂν ἦταν θέλησι τοῦ ἐπιτρόπου της. Ποτὲ ἡ γυναῖκα δὲν μπορούσε νὰ μῆθ' στὴ διοίκησι τῆς οἰκογενείας της, ἢ σὲ βιομηχανικὲς καὶ ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις. Οὐτὲ τῆς συγχωροῦσαν νὰ ζητᾶσι νὰ μάθῃ τί νόμοι συζητοῦνται στὴ Γερουσία ἢ τί θορυβοὶ ταραζοῦν τὴν ἀγορὰ. Μάλιστα ὁ νομοδιδάσκαλος Γάτιος, τὸν β' μ. Χ. αἰῶνα μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι κι' ἄλλοι λαοὶ εἶχαν συστήματα ἐπιτροπείας πού πληροῦσαν τὸ ρωμαϊκὸ, καὶ μερικὸι μάλιστα ὑποχρέωναν τὴν μητέρα νὰ μπαίνει πολλές φορές κάτω ἀπ' τὴν ἐξουσία τῶν ἐφήβων ἀκόμη γυῖων της!

Σήμερα, ὕστερα ἀπ' τίς τεράστιες μεταβολὲς πού ἔφερε καὶ στὸ ζήτημα αὐτὸ ἡ ἐπίδρασι τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, δυσκολευόμεθα νὰ καταλάβωμε μερικὲς τέτοιαις πληροφορίες πού μᾶς σώζονται ἀπ' τὰ περασμένα. Κι' ὁμῶς στὸ ἀρχικὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο, ἡ μητρικὴ αὐθεντία ἦτανε

κάτι τὸ σχεδὸν ἀγνωστο(1). Τὰ παιδιά τοῦ γάμου δὲν ἀνήκαν στὴν οἰκογένεια τῆς μητέρας, ἀλλὰ τοῦ πατέρα. Ἡ μητέρα ἐθεωρεῖτο ἀνίκαιη νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ τὰ δικά της παιδιά! "Ἄλλως τε κατ' οὐσίαν ἡ γυναίκα στὸ κλασικὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο δὲν ἀποτελοῦσε μέλος τῆς οἰκογενείας τοῦ συζύγου της. Καὶ μεγάλη χάρι τῆς ἔκαμαν, ἂν μπορούσε νὰ θεωρηθῆ ἀπλῶς κόρη τοῦ ἢ ἐγγονῆ τοῦ! (In loco filiae ἢ in loco nepotis) (2).

Ἀντίθετα, ὁ σύζυγος εἶχε ἀπάνω στὴ γυναίκα του φοβερὴ ἐξουσία. Γι' αὐτὸν ἡ γυναίκα του ἦταν «πράγμα». Ἦταν «ιδιοκτησία» του, ὅπως καὶ κάθε τι ποῦ ἀγόραζε. Ἐξουσίαζε κι' αὐτὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησία της καί, τὸ χειρότερο, εἶχεν ἀπάνω της δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου. Ὑπῆρχε οἰκογενειακὸ δικαστήριο, ποῦ τὸ ἀποτελοῦσαν ὁ ἀντρας τῆς κι' ἄλλοι συγγενεῖς, κι' αὐτοὶ δικάζανε τὴ διαγωγή της καὶ τὴν καταδικάζανε στὶς βαρύτερες ποινές, χωρὶς νὰ δίνουν λόγο ἀπὸ κανένα. Ἔτσι ὁ Τάκιτος ἱστορεῖ πὼς ἡ Πομπωνία Γρακίνα, γυναίκα ἐξαιρέτη τοῦ Πλαυτίου, κατηγορήθηκε γιὰ ἔζενες δεσποδαιμονίες—ἴσως εἶχε πιστέψῃ στὸ Χριστιανισμὸ—καὶ τότε ὁ ἀντρας τῆς ἐκάλεσε τὸ οἰκιστικὸ δικαστήριο καὶ ἔκαμε αὐτὸς τὴ δίκη(3). Ὁ Κάτων ἔλεγε ὅτι ὁ σύζυγος εἶναι ὁ δικαστὴς τῆς γυναίκας του καὶ ὁ ἀπόλυτος κύριός της. Καὶ ὁ Ἰγνάτιος Μέτελλος, ὅπως διηγεῖται ὁ Βαλέριος Μάξιμος, ἐσκότωσε τὴ γυναίκα του, γιατί ἐτόλμησε νὰ πῆῖ κρασί! Καί, φυσικά, κανένας δὲν τοῦ ζήτησε τὸ λόγο! Ἀντίθετα, μάλιστα, ὁ Τάκιτος ἱστορεῖ στὰ Χρόνια καὶ του, ὅτι ἕνας σύζυγος κατεδιώχθη ἐπειδὴ δὲν ἐτιμώρησε τὴ γυναίκα του γιὰ κάποιο παράπτωμά της! (4) Ἄλλως τε, καὶ τέτοιες τιμωρίες ἂν δὲν ἐπέβαλλε ὁ σύζυγος, τὸ λιγώτερο ποῦ εἶχε νὰ κάμῃ στὴ γυναίκα του ἦταν νὰ τὴ διώξῃ, γιατί ἔτσι τοῦ κάπνισε. Καὶ ξέρομε πολὺ καλά ἀπὸ χριστιανούς καὶ ἐιδωλόλατρες συγγραφεῖς ἐκείνου τοῦ καιροῦ, πὼς τὸ διαζύγιο ποῦ ἔδινε ὁ ἀντρας στὴ γυναίκα, μὲ ἄλλα λόγια ἢ ἀποπομπή της (repudium) ἦταν ὁ προχειρότερος μὰ καὶ συνθηδέτερος τρόπος, γιὰ νὰ ξεσπῇ ἡ ἰδιοτροπία, καὶ πολλὲς φορές ἢ προστυχία, κακομαθημένου καὶ ἀνεξέλεγκτου συζύγου.

(1) Troplong: «Πραγμοτεία περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τοῦ Ἀστικοῦ τῶν Ρωμαίων δικαίου» μεταφρ. Β. Νικολοπούλου σ. 230-239, 252, 254.

(2) Γεωρ. Πετροπούλου: «Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμοῦ δικαίου», Ἀθῆναι 1936 σ. 383.

(3) Στὰ Χρονικά του, βιβλ. XIII κεφ. 32.

(4) Troplong, ἰδ. βιβλ. σελ. 254-255.

Τέλος ἡ γυναίκα στὸ παλαιὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κληρονομῇ οὔτε τὸ σύζυγο οὔτε τὸ παιδί της. Θὰ ἐπρωτιμῶντο οἱ ἄρρενες συγγενεῖς, καὶ μόνον ἂν δὲν ὑπῆρχαν τέτοιοι, θὰ ἐκαλοῦσαν αὐτὴν γιὰ νὰ κληρονομήσῃ τὸν ἀντρα τῆς ἢ τὰ παιδιά της. Ἄν ὑπῆρχαν θεῖοι, ἐκκληρονομοῦσαν αὐτοί. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ παιδιά: ἐκκληρονομοῦσαν τὴ μητέρα τους μόνον ὅταν δὲν ἐζούσαν ἀδελφοὶ της!

*

Αὐτὰ ἐπικρατοῦσαν τότε. Ἄς δοῦμε ὅμως τί ἐνομοθέτησε γιὰ τὴ γυναίκα τὸ Βυζάντιο, κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδρασι τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους βλέπομε κιόλα τὴ μεταβολή. Ὁ πρῶτος χριστιανὸς αὐτοκράτορας καὶ ἰδρυτὴς τῆς Βυζαντινῆς αυτοκρατορίας δίνει τὸ σύνθημα τῆς ἀλλαγῆς. Φροντίδα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου εἶναι νὰ περιορίσῃ τὴν ἀπεριόριστη καὶ δεσποτική ἐξουσία τοῦ ἀντρα, σὺν συζύγου καὶ πατέρα μέσα στὸ σπιτί. Ὁ πατέρας δὲν ἔχει πιά τὸ δικαίωμα νὰ ρίχνῃ τὰ παιδιά του στὸ δρόμο κατὰ τὸ γούστο του, ὅπως τοῦ ἀνεγνώριζαν τὸ δικαίωμα ἀρχαῖοι νόμοι. Κι' ἕνας ἀπ' τοὺς κατοπινούς αὐτοκράτορας, ὁ Οὐαλεντινιανὸς Α', κατεδίκασε τὸν τέτοιον πατέρα σὺν ἀνθρωποκτόνο. Πόση σημασία εἶχε ἡ πράξις αὐτή, θὰ τὸ καταλάβομε ἂν σκεφθοῦμε ὅτι στὴ Ρώμη ἦταν καταπληκτικὰ διαδεδομένη ἡ ἐγκληματική αὐτὴ καὶ νομιμοποιημένη συνήθεια.

Παράλληλα ὁ Μ. Κων/τίνος κατήργησε τὸ θεσμὸ τῆς ἐπιτροπείας γιὰ τὴ γυναίκα καὶ ἀνεγνώρισε στὶς ἐνήλικες γυναῖκες ἴσα δικαιώματα μὲ τοὺς ἄνδρες. Αὐτὸ ἔγινε στὰ 321. Τὸν ἴδιο χρόνον ὁ Κων/τίνος ἔδωσε στὴ μητέρα τὸ δικαίωμα νὰ παίρῃ μέρος στὴν κληρονομιά τῶν παιδιῶν της. Ἀδιαφορώντας γιὰ παραδόσεις καὶ νόμους αἰῶνων, ὁ πρῶτος χριστιανὸς αὐτοκράτορας, βάζει γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ρωμαϊκὴ νομοθεσία τὸν ἐπαναστατικὸ αὐτὸ νόμον, νὰ παίρῃ τὴ μητέρα τὸ ἕνα τρίτον τῆς κληρονομίας τοῦ συζύγου της.

Ὁ Οὐαλεντινιανὸς ὁ Γ' στὰ 426 ἀναγνωρίζει περισσότερα δικαιώματα στὸ κληρονομικὸ μέρος, γιὰ τὴ γυναίκα. Μὰ ἐκεῖνος ποῦ θεσπίζει πρὸ ρηθικέλευθα διατάγματα εἶναι ὁ μεγάλος Ἰουστινιανός. Στὴ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ σβῖνεται κάθε ἔχνος τοῦ ἀρχαίου ἐξευθελιστικοῦ γιὰ τὴ γυναίκα θεσμοῦ τῶν ἐπιτρόπων.

Ἐπίσης ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνεγνώρισε ὀριστικὰ στὴ μητέρα τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιτροπεύῃ αὐτοδικαίως τὰ παιδιά της, πρῶτα γιὰ τὸ ὁποῖον πρῶτῆρα τὴν ἐθεωροῦσαν ἀνίκαιη. Καὶ στὰ 528 ὁ ἴδιος αὐ-

τοκράτορας ἐκάνονε δριστικώτερα καὶ δικαιώτερα τὸ ζήτημα τῆς κληρονομίας. Οἱ ἀρχαῖοι νόμοι ἔκαμναν διακρίσεις ἀνάμεσα σὲ γυναῖκες μὲ ἓνα παιδί ἢ μὲ περισσότερα, ἐπίσης ἀνάμεσα σὲ κείνες ποὺ γεννήθηκαν ἐλεύθερες καὶ τὲς ἄλλες ποὺ ἦσαν δούλες πρῶτα κι' ἔγιναν κατόπιν ἀπελεύθερες. Ὁ Ἰουστινιανὸς λέει ὅτι τέτοιες διακρίσεις εἶναι κάτι τὸ ἀσεβές (impium). "Ὁλες οἱ γυναῖκες εἶναι ἰσες, ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶ κληρονομοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο τὸν ἄντρα τους ἢ τὸ παιδί τους. Καὶ ἐν συγκρίσει μὲ τὰ παιδιά της, ἡ μητέρα ἔχει τὰ ἴδια κι' αὐτὰ δικαιώματα καὶ παίρνει στὴν κληρονομία ἴσο μερίδιο μὲ κείνα. Ὅπως σημειώνει χαρακτηριστικὰ ὁ μεγάλος νομομαθὴς Troplong, πρόεδρος τὸν καιρὸ του, ποὺ Ἀνωτάτου δικαστηρίου τῆς Γαλλίας, «τέτοια εἶναι ἡ ἱστορία τῶν περιπετειῶν ἀπ' τὲς ὁποῖες ἐπέρασαν τὰ δίκαια τῶν μητέρων, ὥσπου νὰ καταλάβουν στὴν κληρονομία τὴ θέσι ποὺ ἡ φύσις τοὺς ἔχει ὀρίσει. Καὶ τὴν ὀφείλουν τῇ θέσι αὐτῇ—τονίζει ὁ ἴδιος—σὲ ἓνα σύνολο ἀπὸ ἀτίες ποὺ χωρὶς ἀντίρρηση ἀναπτύχθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό»⁽⁵⁾.

Ἐκτός ἀπ' τὴ θέσι τῆς μητέρας στὸ Βυζάντιο, ἐκαλλιτέρευε καὶ γενικὰ ἡ θέσι τῆς γυναίκας μέσ' στὴν κοινωνία, μὲ τὴν κατάρτησι παλαιῶν νόμων ποὺ ἀπαγόρευαν στὴ γυναῖκα νὰ ἀναμειγνύεται στὴ διοίκησι τῆς περιουσίας της ἢ σὲ ἐμπορικὲς καὶ βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις. Μία εὐρύτης ἀντιλήψεων ἐπικρατεῖ στὰ ζητήματα αὐτὰ, σὲ βαθμὸ ποὺ νομίζεις ὅτι βρισκόμεθα στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα καὶ, ἴσως, ὄχι μόνο στὸν εἰκοστό! Ἔτσι λ.χ. γύρω στὰ 850 βλέπομε στὴν Πάτρα τὴν περιώνυμη Δανιηλίδα νὰ διευθύνῃ τεράστια χρηματικὴ καὶ κτηματικὴ περιουσία. Κοντὰ στ' ἄλλα ἦταν καὶ μεγαλοδοσιμῆχανος! Διηύθυνε μεγάλα ἐργοστάσια ὑφαντουργίας καὶ κατασκεύαζε μετάξι καὶ πολυτελέστατους τάπητες. Κατὰ τὴ φράσι χρονογράφου τῆς ἐποχῆς, ἔμοιαζε σὰν «βασιλίσα τῆς χώρας»⁽⁶⁾.

(5) Ἰδ. βιβλ. σ. 275.

(6) Ch. Diehl, «Figures Byzantines, τόμ. Α' σ. 161 ἔξ. Γιά νὰ πάρομε μιά ἰδέα τοῦ πλοῦτου ποὺ διαχειριζόταν, ἀρκεῖ νὰ σημειώσουμε τὴ μαρτυρία τῶν συγγενῶν της, ὅτι, ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδῶν, πῆγε νὸ τὸν συγκαρῆ στὴν Κωνσταντινούπολι. Τὴν πῆγαν ὅπ' τὴν Πάτρα διὰ ξηρᾶς οἱ δούλοι της ἀπὸν σὲ πολυτελέστατο φορεῖο, καὶ προσέφερε γιά δῶρα στὸν αὐτοκράτορα, ἑκτός ἀπὸ ἄλλα, πεντακόσιους δούλους, ἑκατὸ γυναῖκες ἱκανὲς γιά τὸ κέντημα καὶ τὸ χρωματισμὸ τῶν ὑφασμάτων, πάρα

Ἐπίσης τὸ ὅτι ἡ γυναῖκα στὸ Βυζάντιο εἶχε δικαίωμα ν' ἀνάγκη καὶ νὰ ἐμπορευεῖται, τὸ βλέπομε ἀνάγλυφα καὶ καὶ στοὺς ἀμίμητους στίχους τοῦ Πτωχοπρόδρομου. Ἡ γειτονιά τῆς Κων/πόλεως ποὺ μᾶς περιγράφει αὐτὸς ὁ φουκαρὰς ποιητὴς τὸν 12ον αἰῶνα, δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ μιά σύγχρονη γειτονιά ὁποιασδήποτε ἑλληνικῆς πολιτείας (?). Καὶ ἡ κυρία Πτωχοπρόδρομου, μὲ τὲς γκρινιές της καὶ ὅλες τὲς ἄλλες ἰδιότητές της, ὅπως μᾶς τὴν περιγράφει ὁ ἄντρας της, δὲν διαφέρει σὲ τίποτα ἀπὸ μιά σύγχρονη γυναῖκα τοῦ λαοῦ. Ὁ φτωχὸς στιχοπλόκος μιλάει καὶ γιά φουρμάρισα ποὺ πωλάει ψωμία, καὶ τῆς ζητᾷει κανένα καλοψημένο κομμάτι:

Ἐγὼ δὲ ἐκ πείνης ρίφας μου τὴν ἐντρο-
[τὴν μακρόθεν,
Ἐνδὸν εἰσῆλθον παρευθὲς καὶ πρὸς ἐ-
[κείνην λέγω:
Κυρά, κυρά μαγκίτσισσα, τὸ πῶς ἀκούς
[οὐκ οἶδας
εἶα δὸς κι' ἐμὲ τριπούτζικον δαῖνιν νὰ
[ροκανίσω!

Ἐπίσης ὁ γιασουρτᾶς περνᾷ στὲς γειτονιὲς καὶ φωνάζει ὅπως καὶ σήμερα. Τὰ ψώνια θὰ τὰ κάμουν οἱ νοικοκυρές:

Ἐπάρετε δρουβανιστὸν δξύγαλαν, γυ-
[ναῖκες!

*

Οἱ ἱστορικοὶ κι' οἱ κριτικοὶ παρατηροῦν, ὅτι στὴν εὐνοικὴ γιά τὴν γυναῖκα ἀνάπτυξι τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου συντελέσαν πολὺ κι' οἱ γυναῖκες ποὺ ἀνέβαιναν συχνὰ στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο. Καὶ πολὺ σωστά. Ἄν μερικὲς ἀπ' αὐτές δὲν φάνηκαν ἄξιες γι' αὐτὴ τὴν ὕψηλὴ θέσι καὶ δὲ χρησιμοποίησαν πάντα γιά καλὸ τὰ πολλὰ δικαιώματα ποὺ τοὺς ἀναγνωρίστηκαν, ὁμως πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε, ὅτι τὲς περισσότερες φορές—ὁ κανόνας αὐτὸς εἶναι, τὰ ἄλλα ἦσαν ἐξαιρέσεις—οἱ γυναῖκες κρατήσανε ἐπάξια τὸ σκήπτρο τῆς αὐτοκρατορίας εἴτε μονάρχες τους, εἴτε σὸ πλευρὸ τῶν βασιλέων, συζύγων ἢ παιδιῶν τους. Καὶ τὰ ὀνόματα μῖας Πουλχερίας, μῖας Εὐδοκίας, μῖας Θεοδώρας, μῖας Ἄνας

πολλὰ χρυσὰ καὶ ἀσημένια σκεῦη, ἑκατὸ ποικιλόχρωμα καὶ πλουσιμαμένα ἱμάτια, τριακόσια λιναῦ ὑφάσματα, ἑκατὸ μεταξωτὰ «ἐπὲρ τὰ τοῦ ἀρχαίου νήματα εἰς λεπτότητα», εἶα χαλί ποὺ παριστοῦσε οὐρὰ λαγώνιου κι' ἦταν τόσο μεγάλο, ὥστε νὰ σκεπᾷ ὀλόκληρη ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κι' ἄλλα πολλὰ ἔργα τῆς βιομηχανίας της (Κ. Παπαρρηγόπουλου Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἐθνους, τόμ. Γ' μέρ. β' σ. 305 καὶ σ. 11).

(7) Γ. Β. Τσοκοπούλου, «Γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου» σ. 150-162.

Δαλαοσηνής, ἀντιπροσωπεύουν σελίδες ὀλιγώτερο λαμπρές ἀπὸ πολλές ἄλλες τῆς Βυζαντινῆς ὅσο καὶ τῆς παγκόσμιας ἱστορίας. Καὶ ἐκεῖνο πού ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὸ σημερινὸ θέμα μας, εἶναι ὅτι οἱ βασιλισσες αὐτὲς συντέλεσαν, τὸ ξαναλέμε, σὲ μεγάλο βαθμὸ, ὥστε νὰ μπούνε σὲ ἐφαρμογὴ ἀλλεπάλληλοι νόμοι, πού σκοπὸ τους εἶχαν πάντα τὴν ἐξύψωση τῆς γυναίκας.

Ἔτσι λ. χ. τῆς Πουλχερίας, πού ἐβασίλευσε μὲ τὸν ἀδελφὸ τῆς Θεοδώρας ὡς ὑπερα μὲ τὸν Μαρκιανό, στὶς ἀρχὲς τοῦ ε' αἰῶνος, ἡ ἐπίδρασις πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσι ἦταν πολὺ μεγάλη. Ὅπως γράφει ὁ Κῆρηγητῆς Hohenlohe «ἡ Πουλχερία εἶναι μιά ἀπ' τὶς εὐγενέστερες μορφές χριστιανῶν γυναικῶν, ἀπὸ κείνες πού ἀσκήσανε μόνιμη ἐπίδρασις στὴ ρύθμισι τῶν δημοσίων σχέσεων τοῦ αἰῶνος τῶν... Τί εὐλογία γιὰ τοὺς εὐρύτερους κύκλους τοῦ λαοῦ ἐρχόταν ἀπ' τὸ αὐτοκρατορικὸ παλάτι τῆς Κων/πόλεως! Ἐκεῖ εἶχαν τὴν πηγὴ τους σπουδαῖες καὶ ἐξαιρετικὰ σημαντικὲς γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ πρωτοβουλίες τοῦ τότε αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, κί' αὐτὸ ἀνήκει στὰ ἐξαιρετικῶς ἀξιοσημεῖωτα φαινόμενα τῆς ἱστορίας τῶν χριστιανικῶν λαῶν»⁽⁸⁾.

Λίγες δεκαετίες μετὰ τὴν Πουλχερία, ἡ Θεοδώρα, δίπλα στὸν Ἰουστινιανό, φροντίζει γιὰ νὰ ψηφιστοῦν διατάγματα ἐνοικοῖα γιὰ τὴν γυναίκα καὶ νὰ καταργηθοῦν θεσμοὶ ἀντιχριστιανικοὶ πού τὴν ἐξευτελίζανε. «Ἡ Θεοδώρα—λέει ὁ μέγας βυζαντινολόγος τῆς ἐποχῆς μας Ch. Diehl—εἶναι μιά μεγάλη αὐτοκράτειρα, πού πλάι στὸν Ἰουστινιανό πῆρε θέσι σημαντικῆ, κί' ἐπαιξε συχνὰ στὴ διακυβέρνησι ρόλο ἀποφασιστικὸ, μιά γυναίκα μὲ πνεῦμα ἀνώτερο, μὲ ὁπῆνια διανοητικὰ χαρίσματα, μὲ θέλησι δραστηρία... Εἶχε μιά περήφανη ἐνεργητικὴτητα, μιά σταθερότητα ἀνδρική, ἕνα ἤμερο θάρρος πού δειχτήκε στὶς δυσκολότερες περιστάσεις. Μὲ τὰ χαρίσματά της αὐτά, στὰ εἰκοσιένα χρόνια πού βασιλεύσε στὸ πικρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀσκήσε μιά ἐπίδρασι βαθεῖα καὶ νόμιμη σ' ἕνα σύζυγο πού τὴν ἐλάτρευε.... Στὶς ὑποθέσεις τὶς πιὸ σοβαρὲς ὁ Ἰουστινιανὸς μ' ἐυχαρίστησι ἀκούε συμβουλὲς ἀπ' τὴν «τριεβάστησι σύζυγο πού ὁ Θεὸς τοῦ εἶχε δώσει...», καὶ οἱ σύγχρονοι συμφωνοῦν ὅτι αὐτὴ ἐχρησιμοποίησε χωρὶς ἐνδοιασμοὺς τὴν ἀπερίοριστη ἐπίδρασι πού τὴν ἔφησε νὰ πάρῃ ὁ βασιληᾶς, καὶ ὅτι ἤσκησε τὴν ἐξουσία ὅσο κί' αὐτός, καὶ

ὡς περισσότερο ἀπ' αὐτόν»⁽⁹⁾. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ αὐτοκράτειρα, πού, ὅπως εἶναι γνωστό, κατήγετο ἀπ' τὰ κατώτερα κοινωνικὰ στρώματα—τὶς ἀρκοῦδες τοῦ ἱπποδρόμου φύλαγε ὁ πατέρας της—καὶ «ἐτερπε πρῶτα σὰν χορεύτρια τὸ λαὸ πού ἀργότερα ἐπρόκειτο νὰ κυβερνήσῃ», ἡ αὐτοκράτειρα αὐτὴ, ὡτερα ἀπὸ μιά ἐσωτερικὴ μεταστροφή, πού μόνον ὁ Χριστιανισμὸς μπορούσε νὰ ἀπεργασθῇ, ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο χρησιμοποίησε ὅλο τὸ κύρος καὶ τὴν ἐξουσία της, γιὰ νὰ ψηφισθοῦνε νόμοι εὐεργετικοὶ γιὰ τὶς γυναῖκες καὶ νὰ γίνονε ἔργα φιλανθρωπίας, πού δείχνονε ἀνώτερο πνεῦμα κί' ἀληθινὰ πολιτισμένη ἀντίληψι τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινωνίας. «Στοὺς νόμους πού ἡ Θεοδώρα ἐνέπνευσε σχετικὰ μὲ τὸ διαζύγιο καὶ τὴ μοιχεία—λέει ὁ ἴδιος ἱστορικὸς—καθὼς ἐπίσης καὶ στὶς πράξεις της, ἔδειξε μιά ἀδιάκοπη φροντίδα γιὰ νὰ σταθεροποιήσῃ τὸ θεσμὸ τοῦ γάμου, αὐτοῦ τοῦ πιὸ ἀγίου ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα, ὅπως λέει ἕνας νόμος ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, καὶ νὰ κάμῃ ὅλους νὰ σεβασθοῦνε τοὺς νόμους κί' ἱεροὺς δεσμοὺς του. Εἶχε μιά φυσικὴ τάσι νὰ συντρέξῃ τὶς γυναῖκες στὴ δυστυχία, κί' αὐτὴ ἡ μέριμνα γίνεται φανερὴ στὰ μέτρα πού ἐνήργησε νὰ ληφθοῦν γιὰ τὶς γυναῖκες πού ἐκμεταλλεύονταν οἱ ἄνδρες ἢ γιὰ ὄσες ἔκαμαν ἀποτυχημένους γάμους» φαίνεται ἀκόμη σὲ ὅσα συνεβούλευσε νὰ γίνονε γιὰ τὶς γυναῖκες τῶν θεάτρων καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες τῆς ἀπωλείας. ἤξερε—γιατί τὰ εἶχε ζήσει—τὰ κατώτερα στρώματα τῆς πρωτεύουσας, κί' ἤξερε ἀκόμη ὅλες τὶς ἀθλιότητες καὶ τὶς ντροπὲς πού κρύβουν. Γι' αὐτὸ πολὺ νωρὶς ἐχρησιμοποίησε τὴν ἐμπροσθὴ της γιὰ νὰ φέρῃ ἐκεῖ τὴ θεραπεία... Ὑπάρχει μιά μοναδικὴ εὐγένεια στὰ λόγια τοῦτα μιᾶς αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς, πού χωρὶς ἀμφιβολία αὐτὴ τὴν ἔχει ἐμπνεύσει: «Ἐχομε διορίσει τοὺς ἀρμοδίους γιὰ τὴν τιμωρία τῶν λησῶν κί' αὐτῶν πού κλέβουν χρήματα: δὲν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι πολὺ περισσότερο νὰ καταδιώξωμε τοὺς κλέφτες τῆς τιμῆς καὶ τοὺς ληστὰς τῆς ἀγνότητος;»⁽¹⁰⁾. Κί' ὁ σύγχρονος τῆς ἱστορικὸς Προκόπιος, ἀμειλίκτος τιμητῆς τῶν ἐλαττωμάτων της, ὁμολογεῖ τὸ ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον τῆς Θεοδώρας γιὰ τὶς γυναῖκες, καὶ μάλιστα γιὰ τὶς ἀποτυχημένες: «ἐπεφύκει ἀεὶ δυστυχούσας γυναῖξι προσχωρεῖν»⁽¹¹⁾. Τὸ ἴδιο ἔκαμαν κί' ἄλλες

(9) Charles Diehl, «Figures Byzantines» τόμ. Α' σελ. 62-67.

(10) Ch. Diehl, ἰδ. βιβλ. σ. 73-74. Τοῦ ἴδιου: «Théodora, impératrice de Byzance» κεφάλαιον «ὁ Φεμινισμὸς τῆς Θεοδώρας», σελ. 217-230.

(11) Κ. Ἀμάντου, «Ἱστορία τοῦ Βυζαντι-

(8) Const. Hohenlohe, «Einfluss des Christentums auf das Corpus Juris Civilis», 1937, σ. 18-19.

αὐτοκράτειρες στὴ διάρκεια τῶν μακρῶν αἰώνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

*

Ἀλλά ἐκτός ἀπ' τὶς βασιλίσσες, τὴν παράδοσι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ συνέχισαν ὡς τὸ τέλος ἐπὶ ἔντεκα αἰῶνες ὄλοι οἱ χριστιανοὶ αὐτοκράτορες. Ὅπισθοδρόμησι δὲ συναντοῦμε πουθενά. Πάντα πρόοδο. Ὅλο καὶ ἐξυμῶνεται ἡ θεοὶ τῆς γυναίκας. Ὁ θεοσὺς λ. χ. τῶν ἐπιτρόπων γιὰ τὴ γυναίκα, ποὺ καταργήθηκε ἀπ' τὸν Ἰουστινιανό, δὲν ξαναφάνηκε πιά. Ἀντίθετα μάλιστα, στὰ χρόνια τῶν Ἰσαύρων ξαναθεσπίζεται τὸ δικαίωμα τῆς μητέρας νὰ ἐπιτροπεύῃ τὰ παιδιά της. Κι' ἔτσι ἡ μητέρα, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ συζύγου της, γίνεται ἀρχηγὸς τοῦ οἴκου, ὥσπου νὰ συμπληρώσουν τὰ παιδιά τὸ εἰκοστὸν ἔτος.

Ἡ ἐπίδρασι τῆς Ἐκκλησίας κάμνει αἰσθητὴ στὴ συνείδησι τοῦ λαοῦ τὴν ἀνάγκη ν' ἀνεθαίνη ὄλο καὶ πῶ πάνω ἡ γυναίκα. Ἔτσι λ. χ., ἕνα θεομὸ ποὺ ἐσπίλωνε τὶς ἀρχαίες κοινωνίες κι' ἐξευτέλιζε ἐπίσημα τὴ γυναίκα-σύζυγο, τὸ θεομὸ τῆς παλλακείας, ποὺ, καθὼς εἶναι γνωστὸ, στὴν ἐποχὴ τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων εἶχε φθάσει νὰ ἀναγνωρίζεται ἐπίσημα καὶ νὰ μὴν ἔχη τίποτα τὸ μεμπτό, βλέπομε νὰ τὸν καταργῇ μιὰ γιὰ πάντα, πρῶτα ὁ Λέων Ἰσαυρός, κι' ὕστερα, με' ἀλλεπάλληλες Νεαρές του, ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ἕκτος ὁ Σοφός⁽¹²⁾, ποὺ κατήργησε ὀριστικά ὅ,τι ἡ Ἐκκλησία εἶχε καταργήσει πολὺ πρωτίτερα, εὐθὺς ἀπ' τὴν ἀρχή. Ἔτσι τὸν ἔβλεπε ἀκόμη περισσότερο τὸ κύρος τοῦ θεομοῦ τοῦ γάμου, ποὺ τὸ Βυζαντινὸ δίκαιο τὸν ὠριζε πῶς εἶναι «ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάξαι καὶ συγκληρώσις τοῦ βίου παντός, θεοῦ τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία»⁽¹³⁾ ὀρισμὸς ποὺ ὁ Μ. Φώτιος ἔλεγε πῶς εἶναι ὁ πῶ πετυχημένος ἀπ' ὅλους, «ὅ τὰ μάλιστα τὸν γάμον ὀριζόμενος»⁽¹⁴⁾.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ἀντιμετώπισαν τὸσο οἱ πολιτικοὶ νομοθέτες ὅσο κι' ἡ Ἐκκλησία τὴ μεγάλη πληγὴ τοῦ διαζυγίου. Οἱ καταχρήσεις τῶν ἀνδρῶν, ποὺ ξεσποῦσαν πάντα εἰς βάρος τῆς γυναίκας, ἐχτυπήθηκαν ἀμελίκτα. Οἱ νόμιμες αἰτίες διαζυγίου ὄλο καὶ λιγότεσαν⁽¹⁵⁾. Ὁ Ἰουστινιανός, ὁ Ἰουστίνος ὁ Β', οἱ Ἰσαυροὶ Λέων καὶ Κων/τίνος στὴν «Ἐκλογή», ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν καὶ ἄλλοι ἀ-

κόμη, καθὼς καὶ Σύνοδοι τῶν ἐπισκόπων κατὰ καιροῦς, ἐθέσπισαν νόμους καὶ κανόνες, ποὺ ἀπέβλεπαν στὸν περιορισμὸ τῆς ἀνδρικῆς αὐθαιρεσίας καὶ στὴν κατοχύρωσι τοῦ ἱεροῦ θεομοῦ τοῦ γάμου, κι' ἦσαν πάντα ἐνεργητικοὶ γιὰ τὴ γυναίκα⁽¹⁶⁾.

Καὶ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι ἡ προπάθεια αὐτὴ γιὰ τὴν ἀξίησι τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναίκας καὶ τὸν περιορισμὸ τῆς ἀνδρικῆς αὐθαιρεσίας ἐξεκίνησε ἀπ' τὸν ἀγῶνα τῶν μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς διαμαρτυρήθηκε ἔντονα ἐναντίον τῆς ἀδικίας ποὺ γινόταν εἰς βάρος τῆς γυναίκας: ὁ ἀντρας στὴν καταπάτησι τῆς συζυγικῆς πίστεως νὰ μὴ λογοδοτῇ σὲ κανέναν ἢ γυναίκα νὰ τιμωρῆται γιὰ τὴν ἴδια περιπτῶσι σκληρά... «Οὐ δέχομαι ταύτην τὴν νομοθεσίαν, οὐκ ἐπαίνῶ τὴν συνήθειαν!» ἐφώνασε ὁ θαρραλέος ἱεράρχης. Καὶ ἐπρόσθεσεν αὐτὸ τὸ ἀθάνατο πᾶ καὶ ἐπιγραμματικῶς: «Ἄνδρες ἦσαν οἱ νομοθετοῦντες, διὰ τοῦτο κατὰ γυναικῶν ἡ νομοθεσία!»⁽¹⁷⁾. Καὶ τὴν ἴδια σχεδὸν ἐποχὴ, με' παρόμοια θέρημ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀγωνιζόμενος νὰ παγιωθῇ ἡ ἀντίληψις γιὰ τὴν ἰσονομία τῶν συζύγων⁽¹⁸⁾. Χάρις σ' αὐτὲς τὶς ἔνθερες ἐτυμηγορίες, ὁ γάμος ἐδραϊώθηκε ὡς ἱερός θεομὸς στὴ συνείδησι λαοῦ καὶ ἀρχόντων. Κι' ἔτσι βλέπομε τὸν Ἰουστινιανὸ νὰ μιλάει με' φράσεις τόσο σεβασμοῦ γιὰ τὸ μυστήριον τοῦτο: «Ὁ γάμος οὕτως ἐστὶ σεμνόν, ὡς τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει δοκεῖν ἀθανασίαν ἐπιτεχνητὴν εἰσπείσθαι, καὶ ἐκ τῆς παιδοποιίας ἀνασπόμενα τὰ γένη μένει διηνεκῶς, τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καθ' ὅσον ἐστὶ δυνατόν τῇ καθ' ἡμᾶς τὸ ἀθάνατον χαριζομένης φύσει»⁽¹⁹⁾.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἔκαμε κυρίως ὁ Χριστιανισμὸς στὸ προκείμενο, ἦταν ὅτι ἔδωσε βάθος ἠθικὸ καὶ θρησκευτικὴ βᾶσι στὸ θεομὸ τοῦ γάμου. Ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῶν Ἰσαύρων (8ος αἰῶνας) ἐπικρατεῖ ἀπ' ἄκριη σ' ἄκριη τὸ χριστιανικὸ δίκαιο τοῦ γάμου, καὶ στὴν ἐποχὴ τῶν Μακεδόνων (Λέων ΣΤ' τὸ 893) ἐπιβάλλεται γενικὰ ἡ ἱερολογία τοῦ γάμου, κι' ἔτσι ἀπὸ τὸ κράτος ἐπικυρώνεται ἐκεῖνο ποὺ ἡ Ἐκκλησία κι' ὁ χριστιανικὸς λαὸς ἐφήρμοζε εὐθὺς ἀπ' τὴν ἀρχή⁽²⁰⁾. Καὶ ἀνήρτηκα ὅμως καταχύρωσε τὴν ἐρωτικότητα τοῦ γάμου ἡ Ἐκκλησία, καταδικάζοντας ὅλους ἐκείνους

τινοῦ Κράτους» τόμ. Α' σ. 184-186.

(12) Π. χ. Νεαρές 89, 90, 91.

(13) Βασιλικά ΚΗ. Δ' α'.

(14) Νομοκάνων ΙΒ. ΙΓ'.

(15) Γ. Πετροπούλου, «Εἰσηγήσεις κλπ.» σ. 74.

(16) J. o. s. Zhishman, «Τὸ δίκαιον τοῦ γάμου» μετάφρ. Μ. Ἀποστολοπούλου, τόμ. Α' σ. 185-221.

(17) Λόγος ΛΑ'.

(18) Ὁμιλία ιθ' εἰς τὴν Α' Κορινθ. κεφ. ζ'.

(19) Προοίμιον τῆς κβ' Νεαρᾶς.

(20) Zhishman, ἰδ. βιβλ. τ. Α' σ. 295.

πού θεωροῦσαν τὸ γάμο σὰν κάτι τὸ ἀμαρτωλό. Ὁ ΝΑ' κανόνας τῶν Ἀποστόλων καταδικάζει κάθε κληρικό που μένει ἀγαμος ὄχι γιὰ λόγους ἀσκήσεως, ἀλλὰ «διὰ βδελυρίαν», γιατί μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν «βλασημῶν διαβάλλει τὴν δημιουργίαν». Αὐτὸς «ἢ διορθοῦσθω, ἢ καθαιρέσθω καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποβαλλέσθω». Ἀργότερα ἡ σύνοδος πού ἔγινε στὴ Γάγγρα τῆς Μ. Ἀσίας, σὲ ἐπανειλημμένους κανόνες τῆς ἐπανέλαβε δριμύτερα κατηγορητήρια, καὶ στὸν ἴδιο τόνο ἔχει μιλήσει ἐπανειλημμένως ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, καθὼς κι' ἄλλοι μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς. «Ἄν μερικοὶ ἀπ' τοὺς ἀρχαιότερους, τονίζοντας τὴν ἀγαμία γιὰ τὴν ὑπηρεσία ἀνώτερων σκοπῶν, μιλήσανε σὲ ἐλάχιστες φορές κάπως ὑποτιμητικά γιὰ τὸ γάμο, μὰ ἡ διαίωνα χριστιανικὴ συνείδησι καὶ τὸ καθολικὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας μας ἦταν αὐτὸ πού ἀναπτύξαμε πρὸ πάνω, καὶ ἀναριθμητες εἶναι οἱ περιπτώσεις πού οἱ μεγάλοι κι' οἱ μικρότεροι βυζαντινοὶ χριστιανοὶ συγγραφεῖς μιλήσανε γιὰ τὴν ἐρότητα τοῦ θεσμοῦ, καὶ χτύπησαν ἀμελιτικά «τοὺς βδελυσομένους τοὺς ἐνόμους γάμους». Καὶ χρειάζεται, ἀληθινά, μεγάλη ἀσκήσι στὴν παραποίησι τῶν γεγονότων, γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς πῶς «στὴ Βυζαντινὴ ἀπομόσφαιρα, κυβερνημένη ἢ σκέψη μὲ τίς ἰδέες τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ Νεοπλατωνισμοῦ, μισεῖ τὸ γάμο» (Ρόζα Ἰμβριώτη: «Ἡ Γυναίκα στὸ Βυζάντιο». Ἔννοεῖται αὐτὰ τὰ λέει ἡ συγγραφεὺς στὴ σελ. 25. Στὴ σελ. 25, ὅμως 6 ἔγραψε ἀντίθετα, ὅτι: «Ἡ ἐπίδρασι πού Χριστιανισμοῦ δειχνηται ἀμέσως στὴ μεγάλη διαφορὰ πού παρουσιάζει τὸ Βυζαντινὸ ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο δίκαιο στὴν οὐσία τοῦ γάμου». Καὶ στὴ σελ. 7: «Ὅταν διαβάσομε τὸν ὅρισμό τοῦ γάμου σύμφωνα μὲ τὸ Βυζαντινὸ δίκαιο, βλέπουμε μιὰ διαφορὰ τεράστια κι' αὐτὸ ὀφείλεται στὸ Χριστιανισμό». Τώρα, πῶς ὕστερα ἀπ' αὐτὰ, ὁ Χριστιανισμὸς μισεῖ τὸ γάμο, αὐτὸ πῶς ὀσο εἶναι μπασιμένοι στὰ μυστήρια τῆς λογικῆς πού ἀκολουθεῖ ἢ ἀρνησις, μποροῦν νὰ τὸ νοιώσουν. Ἐκτός ἀν πάρῃ κανεὶς τὸ ἐνδεχόμενο τῆς ἀμνησι-
ας!» (21).

(21) Περιστὸ νὰ τονίσω ὅτι παρόμοιες λογικὲς ἀνακολουθίες καὶ ἀλληλοσυγγρούμενες γνώμεις εἶναι ἀναριθμητες στὸ ἀπελιστικὸ ἀντιφατικὸ αὐτὸ βιβλίο. Νὰ μερικὰ παραδείγματα στὴν τύχη: «Ἐνῶ στὴ σελ. 7 διαβάζουμε ὅτι τὸ βυζαντινὸ δίκαιο ἀναγνωρίζει πλῆρη ἰσότητα δικαιωμάτων μεταξὺ ἀντρῶς καὶ γυναικας», γιατί ἔτσι ἤθελε ὁ Χριστιανισμὸς, στὴ σελ. 40 ἡ συγγραφεὺς εἶναι γεμάτη

«Ἔτσι γιὰ νὰ κλείσομε τὴν παράγραφο αὐτὴ, τὸ Χριστιανικὸ Βυζάντιο παλαίθοντας μὲ ἕνα σωρὸ σκουριές τοῦ παρελθόντος καὶ ξεκαθαρίζοντας τὸ ἔδαφος ὄλο καὶ πρὸ πολὺ, ἐδημιούργησε μιὰ νομοθεσία ἐδεργερτικὴ γιὰ τὴν γυναίκα, ὅπως τὴ θέσι τῆς μέσα τοὺς κόλπους τῆς κοινωνίας του, κι' ἔβαλε τὰ θεμέλια γιὰ τὴν κατοπινὴ κι' ὀλοένα πρὸ προοδευτικὴ ἐξέλιξι τῆς. Κι' ὄλα αὐτὰ, ὅπως στὸ τέλος ἀναγκάζονται νὰ ἀναγνωρίσουν καὶ συγγραφεῖς κάθε ἄλλο παρὰ εὐνοϊκὰ προδιατεθειμένοι γιὰ τὸ Χριστιανισμό, ὀφείλονται πρῶτα καὶ κύρια στὴν ἐπίδρασι τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. «Τὸ ἄτομο τῆς γυναικας στὸ Βυζάντιο παίρνει τὴ σημασία του—λέει ἡ Ρόζα Ἰμβριώτη...» (22) Οἱ προλήψεις τοῦ ἀρχαίου δικαίου πού τὴν ἤθελε σ' ὄλη τῆς τῆ ζωῆ ὑπὸ κηδεμονία, πού δὲν τῆς ἀναγνωρίζε

ἀπὸ ἱερὴ ἀγονάκησι καὶ δηλώνει πῶς «δὲ μπορεῖ νὰ περάσῃ κανένας ἢ ἀσυγκίνητος μπροστὰ στὴν τόση ἀδιαφορία γιὰ τὴν ὄντοτήτα τῆς, γιὰ τὸν ἀνθρώπιμό τῆς». Καὶ ἐνῶ πάλι στὴ σελ. 37 βλέπετε ὅτι ἡ βυζαντινὴ γυναίκα ἦταν «δεισιδαίμονη, θρησκολήπη, τέλεια ἀμόρφωτη, μὲ πλήρη ἀγνοία τῆς ζωῆς, τοῦ γύφου τῆς κόσμου, τοῦ εἶναι τῆς ὀκότης» καὶ ὅτι «ἡ ἀνατροφὴ τῆς κι' ἡ καθοδήγησι στὸ δύσκολο ἔργο τῆς διοικήσεως τοῦ σπιτικοῦ ἔμενε ὀλοτέλα δουλειὰ τοῦ σὺζυγου». Ὑστερα στὴ σελ. 48 μαθαίνετε ὅτι «ἡ βυζαντινὴ νοικοκυρὰ ἦταν μέσα στὸ σῆμα τῆς βασίλισσας, φέρονται δεσποτικὰ στους γύφου τῆς, ἀκόμα καὶ στὸν ἀντρο τῆς» βασιτάει γερὰ τὸ τιμὸν τοῦ σπιτιοῦ καὶ τίς πλιότερες φορές τὸ ὀδηγεῖ σὲ μεγάλη περνομένα· γίνεται ὁ στυλὸς τοῦ σπιτιοῦ τῆς.—Ἀκόμη ἐνῶ στὴ σελ. 8 βλέπετε πῶς ὁ Γρηγόριος διαμαρτύρεται γιατί ἡ γυναίκα ἐτιμωρεῖτο κληρότερα σὲ περιπτώσεις παροβίσεως τῆς συζυγικῆς τιμῆς, καὶ στὴ σελ. 60 διαβάζετε ὅτι «ἡ Ἐκκλησία διαμαρτύρεται γιὰ τὴν ἀνισότητα αὐτῆς, ὕστερα βλέπετε μὲ ἐκπληξι ὅτι ἡ παράβαση λοιπὸν τῆς συζυγικῆς πλιτῆς ἦταν δικαίωμα τοῦ ἀντρῶς, κι' οὔτε κἂν περνοῦσε ἀπὸ κανενὸς τὴν ἰδέα ὅτι αὐτὸ ἦταν ἀδίκολ!»—Κι' ἀκόμη ἐνῶ στὴ σελ. 8 καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη βλέπετε ὅτι «ἡ Ἐκκλησία ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἐξύψωσι τῆς γυναικας», ἔαφνικὰ στὴ σελ. 31 ὀσῶς πληροφωρεῖ ἡ συγγραφεὺς ὅτι «οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ῥήτορες διαστρέφουν τὴν ἀνθρώπινη φύση!» καὶ οἱ κοσμικοὶ συγγραφεῖς ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν... Χριστιανικὴ προπαθία, δὲ βλέπουν στὴ γυναίκα παρὰ τὸ χτήμο τοῦ ἀντρα!»

Διάλεξε καὶ πάρε!

(22) «Ἡ Γυναίκα ἀπὸ Βυζάντιο» σελ. 21.

δική της έστία, που σε κάθε πράξι της είτε θρησκευτική είτε πολιτική είτε οικογενειακή της έδινε έναν έπιτροπο, ένα ρυθμιστή, πέφτουν σιγά σιγά... Γενικά ή θέσι ή γυναικεία βελτιώθηκε σημαντικά, και είναι ολοφάνερο, ότι σ' αυτό βοήθησε το πνεύμα του Χριστιανισμού».

‘Αλλά κι οι μεγάλοι νομομαθείς και ιστορικοί αναγνωρίζουν την αναντίρρητη αυτή διαπίστωση. ‘Ετσι ο Τροπλιον τονίζει ότι το σύστημα της σχετικής με τη γυναικεία νομοθεσίας του ‘Ιουστινιανού «είναι άληθινά πρωτότυπο, κι’ όχι τυχαία ανακάλυψις έξοχου πνεύματος στον αιώνα του, αλλά χριστιανικόν έργον που προπαρασκευάσθηκε από διακόσια χρόνια χάρι στις άκατάπαυστες ενέργειες του Χριστιανισμού και αναθλάσθησε σε έποχή που ο Χριστιανισμός ήταν το πάν...»

‘Ως την έποχή του οι νομοθέτες ήσαν λιγοπολύ συνταγματισμένοι με Ρωμαϊκές και έθνικές προλήψεις. ‘Υπήρχε λοιπόν σ' αυτόν μεγαλοφυΐα που τόν έκαμε ν’ άκολουθήση τις νέες ιδέες. ‘Ετσι μπόρεσε να καταλάβη δυνατά το μέλλον, και σήμερα οι νεώτεροι χρόνοι άπ’ αυτόν άκόμη διέπονται» (23).

Ο Καθηγητής J. Zhishman (24) παρατηρεί ότι «έν ταις έλληνιστί συνταχθείσαις Νεαραις αναφαίνονται σειρά νομικών περι γάμου διατάξεων, εις ών την έκδοσιν παρωμήθη ο ‘Ιουστινιανός διατελών υπό την καταφανή έπιρροήν της Χριστιανικής πίστεως και των Χριστιανικών ήθών».

Ο καθηγητής κ. Κ. Τριανταφυλλόπουλος μιλώντας για τη νομοθεσία των ‘Ισαύρων τονίζει ότι «ιδιά της Έκλογής ρυθμίζονται αι οικογενειακά σχέσεις επί νέων βάσεων... και δη κατά τρόπον ανταποκρινόμενον προς την άληθινή χριστιανικήν αντίληψιν του γάμου και προόγοντα την ιδέαν της συνοχής και της συνεργασίας έν τη οικογενεία». Και προσθέτει μία χαρακτηριστική παρατήρησι που αξίζει να την προσέξουν όσοι από υπερβολικά μοντέρνες τάχα φεμινιστικές αντίληψεις κατακρίνουν το Βυζάντιο για την περιορισμένη του δήθεν νοσοτροπία: «Τό περιουσιακόν δικαίον της οικογενείας βασίζεται εις την ιδέαν νομίμου κοινκτημοσύνης, διερρηθμισμένης κατά τρόπον, όστις θα έπεκροτείτο άπολύτως από την σημερινήν φεμινιστικήν κίνησιν». Με την εύκαιρα αυτή, ως σημειώσαμε και την κρίσι του ίδιου καθηγητού ότι το νομοθετικό έργο του Βασιλείου του Μακεδό-

νος, γνωστό με τον τίτλο «Βασιλικά», είναι το σπουδαιότερο άπ’ τά έργα «δι’ ά διακρίνεται ή περίοδος της μακεδονικής δυναστείας, πεκηριοί δ’ επί πλέον τήν ύπεροχήν τής Βυζαντινής Νομικής έν παραβολή προς την σύγχρονον έν τη Δύσει έπεξεργασίαν του ρωμαϊκού δικαίου» (25).

Ο καθηγητής C. Hohenlohe γράφει: «Λεπτολόγοι έρευνήται πρέπει ν’ ανοίξουν το δρόμο, για να μάθωμε το είδος και τον τρόπο με τον όποιον ο Χριστιανισμός, άργά-άργά μά ριζικά, διεμόρφωσε για το νεώτερο πολιτισμό το προσωπικό δικαίο... ‘Απάνω σ’ αυτό είχε κυρίως ο Χριστιανισμός έπίδρασι, όπως λ. χ. στο ζήτημα της πατρικής έξουσίας και στη θέσι της γυναικας... ‘Η έπίδρασις του Χριστιανισμού στο δικαίο του γάμου είναι έξαιρετικά σημαντική για τον νεώτερο πολιτισμό μας» (26).

Στον ίδιο τόνο μιλήσανε κι’ ο Κ. Παπαρηγόπουλος (27), ο κ. Κ. ‘Αμαντος (28) και πολλοί άλλοι, δικοί μας και ξένοι.

Κι’ έτσι λοιπόν, το ‘Ελληνικό και Χριστιανικό Βυζάντιο, κοντά στις άλλες ύπηρεσιες που προσέφερε στην ανθρωπότητα και στον πολιτισμό, προσέφερε κι’ αυτήν την όχι λιγώτερο σημαντική ύπηρεσία στον πολιτισμό γενικά και ειδικότερα στη γυναίκα: έξύψωσε τη θέσι της σε βαθμό τέτοιο, που οι παλαιότερες γυναικείες ουτε καν είχαν διευρευθη! Για τις δήθεν «φεμινίστριες», που νομίζουν άπαραίτητο στοιχείο μοντερνισμού να μιλάνε ειρωνικά για το Βυζάντιο, δεν θα ύπηρεξε στ’ αλήθεια άλλη καλύτερη περιτοπία, παρά να τους άφαιρεθούν όλα τα δικαιώματα που τους προσέφερε το Βυζάντιο—τότε ή άργότερα, με την έπίδρασι που ήσκησε στους νεώτερους χρόνους—και να ύπαρχουν στους νόμους που εφήρμοζε για τη γυναίκα ή άρχαία Ρώμη ή ή άρχαία ‘Ελλάδα ή όποιαδήποτε άλλη προδύζαντινή ειδωλολατρική πολιτεία!

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

(25) Κ. Τριανταφυλλόπουλος, Βυζαντινόν Δίκαιον, Μεγ. Έλλην. Έγκυκλοπαίδ. τόμ. 7 σελ. 915. Πρβλ. και την κρίσι του καθηγητού Γ. Πετροπούλου για την νομοθεσία του ‘Ιουστινιανού: «Η ‘Ιουστινιανείος κωδικοποίησις άποτελεί τό μεγαλύτερον νομοθετικόν έργον πάντων των αιώνων» (Εισηγήσεις του Ρωμ. Δικαίου, σελ. 74). ‘Ανάλογα μιλάνε όλοι οι ειδικοί.

(26) «Einfluss κλπ.» σελ. 132-133.

(27) ‘Ιστορία του ‘Ελληνικού Έθνους» τόμ. Γ’ μέρ. α’ σελ. 73.

(28) ‘Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους» τόμ. Α’ σελ. 197-198.

(23) «Πραγματεία κλπ.» σελ. 283-284, 286.

(24) «Τό δικαίον του Γάμου» τόμ. Α’ σελ. 17, 24.

ΑΠ' ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

Ένας που θάθελε να μελετήσει τη θέση της γυναίκας στην εποχή μας, πώς αισθάνεται τα γενικά προβλήματα, ποιές ειδικές δυσκολίες αντιμετώπιζει, ποιάν αντίδρασι παρουσιάζει, πώς βλέπει το ρόλο της μέσα στη ζωή, τί αποτελεί τα όνειρα και τους πόθους της και τί τις αδυναμίες της, ποιό είναι οι καρποί—καλοί ή κακοί—του ότι δίπλα στον άνδρα ζή κι' η γυναίκα πάνω σ' αυτόν τον πλανήτη, μ' ένα λόγο πώς εινε η γυναίκα τη ζωή και τη θέση της μέσα σ' αυτή, πρέπει, βέβαια, να μελετήσει και την εργασία των γυναικών που χρησιμοποιήσαν το γράμμα, τον Λόγο, έμμετρο ή πεζό, για να εκφράσουν τον εαυτό τους. Δεν μπορεί να γίνη άλλως, μιά κι' έχει επικρατήσει να θεωρηται σπουδαία κατάκτησι το ν' αποκτήση κανείς, είτε άντρας είναι, είτε γυναίκα, κάποιο όνομα στα γράμματα.

Ένα τέτοιο όμως κριτήριο, ή απόκτησι φήμας, κριτήριο πολύ έξωτερικό και εκατά συνθήκη, δεν πρέπει να μās ξιπάζη, όσο κι' αν έχη κι' αυτό τη σημασία του. Περισσότερη σημασία θά είχε όχι το ν' αποκτήση κανείς όνομα, όσο το να δώση ένα αληθινό έργο Τέχνης. Κι' αν έτοι τροποποιήσουμε το κριτήριό μας, τα πράγματα, βέβαια, γίνονται σοβαρότερα, γιατί ανεβαίνουμε σε κάτι ούσιαστικότερο.

Και πάλι όμως το κριτήριό μας, το να ιδούμε δηλαδή τί επέτυχαν οι σύγχρονες μας έλληνίδες στην περιοχή της Τέχνης του πεζού και του ποιητικού Λόγου, δεν πρέπει να πάρη τη θέση που συνήθιζον να του δίνουν—αν, έννοείται, σκοπός μας είναι να ιδούμε τα πράγματα στο βάθος τους, αν το μάτι μας αγκαλιάζει όλη τη θάλασσα της πλατειάς τριγύρω μας, αληθινής ζωής κι' αν θέλουμε ν' άφογκραστούμε τον παλμό της κι' όχι να γνωρίσουμε μόνο κάποιες,

σημαντικές βέβαια αλλά μονόπλευρες, εκδηλώσεις της. Καιρός είναι ν' αποκτήση, σε παρόμοιες έρευνες, τα δικαιώματά της ή αληθινή ζωή, ή ζωή ή πραγματική που μās τριγυρίζει, να της αναγνωρισθ ή θέση κι' ή σημασία της. Γιατί, αλήθεια, τί αξία θά είχαν τα συμπεράσματα που θά έβγαζε κανείς για τη γυναίκα στη σύγχρονη έλληνική κοινωνία, αν τα έβάσιζε μόνο στη μεγαλύτερη ή μικρότερη επίδοσί της στην ποίηση και στον πεζό λόγο, στις άλλες Τέχνες, στις Έπιστήμες και τα παρόμοια; Τί σημασία θά είχαν τα ένδεχόμενα κατορθώματά της σ' αυτές τις περιοχές, αν δεν είχε επιτύχει σ' ό,τι αποτελεί τον γενικότερο προσορισμό του ανθρώπου και τον ειδικότερο της γυναίκας; Τί θά την ώφελεύσαν, αν δεν είχε να μās δείξη μιá κερδισμένη ζωή, δηλαδή τις πιθανές αυτές επιτυχίες της στην Τέχνη, στην έπιστήμη, στην κοινωνική ζωή, δεμένες άρμονικά και πειθορημένες στην επιδίωξι αυτού του Προορισμού;

Και όμως, από μιάν άλλην άποψι οι γυναικείες κατακτήσεις στην περιοχή του πεζού και του ποιητικού λόγου παίρνουν πολύ μεγαλύτερη σημασία: "Αν τις ιδούμε όχι τόσο σαν κριτήριο της προκοπής της γυναίκας, όσο σαν έναν καθρέφτη της ζωής της. Το ένα, ή τα πέντε, ή δέκα ή και περισσότερα, αξιόλογα έργα δεν θά βαρύνουν και τόσο στη ζυγαριά όπου θέλουμε να ζυγίσουμε τη συμβολή της στη σύγχρονη ζωή. Άλλά θά μās δείξουν, καλύτερα ίσως από κάθε τι άλλο, ποιά είναι ή συμβολή της αυτή, θετική ή άρνητική, θά μās δώσουν την έσω τερική εικόνα της σύγχρονης ελληνίδας. Πληροφορία δηλαδή πολύτιμη.

*

Ό έλληνικός γυναικείος κόσμος των

Γραμμάτων ἔδωσε καί ποιήτριες καί πεζογράφους ἀξιόλογους. Ἀκόμα ἔδωσε καί κριτικούς, ὅπως ὁ Ἄλκης Θρούλος, ἄλλες πού χρησιμοποιήσαν στήν καλλιτεχνική ἐργασία τὰ ἰδιαίτερα χαρίσματα τοῦ χαρακτήρα τῆς γυναίκας, ὅπως ἡ Ἀθηνᾶ Ταρσούλη, ἔχει νά παρουσιάσῃ μιά Πηνελόπη Δέλτα καί ἄκόμα δέν του λείπει καί μιά μορφή σάν τή Ζωή Φράγκου (ἡ τόσο ἐνδιαφέρουσα ἐργασία της καί ἡ δρᾶσι τοῦ «Συλλόγου Γονέων» ξεπερνάει τὰ ὅρια τοῦ ἀρθρου αὐτοῦ καί ἔτσι δέν μπορεῖ νά γίνῃ ἐδῶ πλατύτερος λόγος, ὅπως θ’ ἀξίσει) ἢ σάν τήν Ἀρσινόη Παπαδοπούλου (πού τὰ ἑλληνικά γράμματα τήν ἔχασαν τόρα τελευταία. Ἀλλά γιά τὸ ἔργο της ἀξίζει νά μιλήσουμε καμμιά ἄλλη φορά ἰδιαίτερα). Ὁ κατῴλιος τῶν συγγραφῶν μας ἑλληνίδων πού γράφουν δέν φτάνει βέβαια, σέ ἀριθμῶ προσώπων, τὸν ἀνδρικό, ἔχει ὅμως ἀρκετὴ ἔκτασι, περισσότερη ἴσως ἀπὸ ὅσῃν θὰ ὑπολόγιζε κανεῖς, πράγμα πού σημαίνει ὅτι καί στήν περιοχὴ αὐτὴ ἡ ἑλληνίδα γυναῖκα (ἄλλο τὸ ζήτημα ἂν γι’ αὐτὸ χρειάστηκε ἢ ὄχι νά παλαίψῃ) μπόρεσε νά ἐκδηλωθῇ πλούσια. Μάταια ὅμως θ’ ἀναζητοῦσε κανεῖς ἰδιαίτερα βασικά χαρακτηριστικά στὴ γυναικεία παραγωγή. Ὅπως ἄλλωστε καί εἶναι φυσικό, ἄνδρες καί γυναῖκες, ἀπὸ τὴν ἄποψι τοῦ ἑσωτερικοῦ κόσμου τους, ἀποτελοῦν ἀπλούστερα τὸν σύγχρονο ἄ ν θ ρ ω π ο, πού εἶναι ὁ ἴδιος στὰ βασικά του ψυχικά χαρακτηριστικά, εἶτε ἀνδρικά εἶτε γυναικεία ρούχα φορεῖ. Θὰ ἴδῃ κανεῖς τὴν ἴδια τυραννία ἀπὸ τὸ αἶσθημα τοῦ κενοῦ μιάς ζωῆς πού δέν τὴν φωτίζει ἡ θρησκευτικὴ λύτρωσι, (χαρακτηριστικὸ σ’ αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι τὸ ἔργο τοῦ Ἄλκη Θρούλου) τὴν ἀπαισιοδοξία, τὴν ἀπόγνωσι καί τὴ μοιρολατρικὴ διάθεσι πού φέρουν στὴν ψυχὴ τὰ δράματα τῆς ζωῆς, ὅταν δέν ἔχῃ συλλάβει κανεῖς τὸ νόημά τους καί τὸ καθολικὸ νόημα τῆς ζωῆς γενικά (Αἰμιλία Δάφνη)· τὴ χαρούμενη καί ἐλπιδοφόρα ἀναζήτησι τοῦ πνευματικοῦ κόσμου καί τὸ παραστράτημα ὕστερα στὰ ἄδεια λόγια, ἂν ἀντὶ ν’ ἀγκαλιάσῃ κανεῖς τὴ Χριστιανικὴ λύτρωσι ἐξακολουθήσῃ νά περιμένῃ ἀπ’ τις δικές του ἀνθρώπινες δυνάμεις νά φωτίσῃν τὸ σκο-

τάδι του (Μελισσάνθη). Βλέπει μάλιστα κανεῖς στὰ γυναικεία αὐτὰ ἔργα ἀκόμη πιὸ χτυπητὴ τὴ δυστυχία τῆς χωρὶς νόημα ζωῆς, ἀφοῦ προβάλλεται πάνω σὲ καρδιές γυναικείες, πού, πὸ εὐαίσθητες αὐτές καί μὲ μικρότερον ὄπλιισμό, τὴν ἐνοιῶσαν βαθύτερα καί σὲ μεγαλύτερη ἔκτασι. Στὸν ἄνδρα ἴσως οἱ ψευτοπαρηγοριεῖς μπορεῖ γιά λίγο νάχουν κάποια πέρασι, ὁ ἄνδρας καταφέρνει νά ξεγελάῃ τὸν ἑαυτό του μὲ φαντασίες, νά πνίγῃ μέσα του τὴ φωνὴ πού ρωτᾷ «γιατί», κάνοντας τριγύρω του τρομαχτικὸ θόρυβο ἀπὸ λογῆς «μεγάλου ἔργου». Ἀλλὰ ἡ γυναῖκα εἶναι ἀπλούστερη, εὐτυχῶς γι’ αὐτὴν ἐκεῖνα τὰ δῆθεν «μεγάλου ἔργου» δέν εἶναι τόσο τοῦ χεριοῦ της. Ἔτσι βρίσκεται πιὸ κοντὰ στὰ ἀληθινότερα πράγματα τῆς ζωῆς, ἀναπνεῖ μέσα στὴν ἀτιμόσφαιρα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, στίς πραγματικὲς τῆς ἀξίες, στὴ θαλπωρὴ τῆς ἀγάπης τοῦ σπιτιοῦ, στὴν καλωσύνη ἀπέναντι στὸ διπλανό μας, στὴν εὐλογία τῆς μητρότητας. Ἡ ἀπλότητα αὐτὴ τὴν κάνει νά ξεγελιέται λιγώτερο καί νά ὑποφέρει περισσότερο ἀπὸ τὴν ἔλλειψι τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ἔτσι βρίσκεται καί πλησιέστερα πρὸς τὴν ἐπίγνωσί Του. Ἄν ὅμως ἐξαιρέσουμε αὐτὴ τὴν τελευταία παρατήρησι, δέν μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι στίς πνευματικὲς ἐπιδιώξεις ἡ γυναικεία λογοτεχνία στὸν τόπο μας ὑπερέτερεσε ἢ ὑπέτερεσε, σχετικὰ μὲ τὴν ἀνδρική. Εἶναι «σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς της». Κι’ ὅσο γιὰ μιά σύγκρισι ἀπὸ καθαρὰ καλλιτεχνικὴ ἄποψι, αὐτὴ δέν θὰ μᾶς χρησίμευε ἐδῶ, ἀφοῦ δέν θίγει τὸ θέμα μας.

*

Ἄς ἀναζητήσουμε λοιπὸν στὴ γυναικεία λογοτεχνία νά βροῦμε πῶς βλέπει τὸν ἑαυτό της μέσα στὴ ζωὴ ἡ σύγχρονη μας γυναῖκα. Ἀπ’ αὐτὴ τὴν ἄποψι νομίζω χαρακτηριστικὸ τὸ ἔργο τῆς Γαλάτειας Καζαντζάκη, τῆς Αἰμιλίας Δάφνη, τῆς Λιλίκας Νάκου, τῆς Τατιάνας Σταύρου καί τῆς Ἑλλης Ἀλεξίου-Δασκαλάκη.

Τὰ διηγήματα τῆς Γαλάτειας Καζαντζάκη θίγουν ἀρκετὰ ἀπ’ τὰ ζητήματα πού ἐνδιαφέρουν τὴ σύγχρονη γυναῖκα, μᾶς δείχνουν πολλὰς ὀψεις τῆς ζωῆς της. Τοῦς

ἀποτυχημένους γάμους μὲ πρόσωπα ἀκατάλληλα, γιὰ λόγους οικονομικούς, τὶς ξένες πρὸς τὸν γυναικεῖο χαρακτῆρα ἐπαγγελματικῆς δουλειῆς, πού τὴ ρίχνουν, ἀνυπαράσπιστο θῆμα, στὰ νύχια ἀνθρώπων πού εἶν' ἔτοιμοι νὰ ἐκμεταλλεῖν τὴν ἀνάγκη τῆς (Διήγημα «11—1») ἐνῶ δὲν τῆς δίνουν παρὰ τιποτένια πράγματα («Νανάγια»). Βρίσκει ἀκόμα σ' αὐτὰ ὁ ἀναγνώστης καὶ τὸν τύπο τῆς φιλάρεσκης γυναικῆς πού πετάει ἀπὸ τὸν ἑναντὸν ἄνδρα στὸν ἄλλο, πού διασφύρει ἔτσι τὸν ἑαυτό τῆς καὶ σκορπίζει γύρω τῆς τόσο κακὸ (Διήγημα «'Αβυσσος»). Ἐνα θέμα τόσο μεγάλο, μὰ πραγματικότητα πού ἔχει πλημμυρίσει πολίτες καὶ χωριά, κάτι πού θάπρεπε νάχε ἀπασχολήσει πολὺ τὴ Λογοτεχνία καὶ ἰδιαίτερα τὴ γυναικεία—κι' ὅμως δὲν τὸ βλέπει κανεὶς, φυλλομετρώντας τοὺς τόμους τῆς, παρὰ πολὺ σπάνια. Στὸ διήγημα τῆς Καζαντζάκη, ἡ γυναῖκα αὐτὴ νοιώθει νὰ θίγεται καίρια, ὅταν οἱ ἄνδρες πού τὴν τριγυρίζουν τὴν καταλαβαίνουν, τὴ βλέπουν ὅπως εἶναι καὶ τὴν περιφρονοῦν κατὰ βάθος (ὑποφέρει μάλιστα τόσο, ὥστε αὐτοκτονεῖ). Ποιὸς ὅμως θὰ ἱστορήσῃ τὰ δράματα πού δημιουργοῦν, γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ γιὰ τοὺς γύρω τους, οἱ γυναῖκες τοῦ εἴδους αὐτοῦ, ὅταν δὲν συνέλθουν, ἀλλὰ ζήσουν ὅλη τους τὴ ζωὴ μὲ μόνο τους ἔργο νὰ σκορπίσουν τὸ σκάνδαλο καὶ νὰ χαμηλώνουν τὸ ἐπίπεδο τῆς ζωῆς;

Κι' ἔτσι ἐρχόμαστε σὲ μιὰν ἄλλη, ἀκόμη βασικώτερη, παρατήρησι: Πῶς, ἂν ἐξαιρέσουμε μόνο τὴν Ἑλλήν Ἀλεξίου-Δασκαλάκη, στὸ ἔργο καὶ τῶν τεσσάρων ἄλλων πού ἀνάφερα σάν πιὸ χαρακτηριστικές, ἡ σχέσι μὲ τὸν ἄνδρα ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸ θέμα. Δὲν θὰ ξαφνιασθῆ βέβαια κανεὶς ἀπὸ τὴν παρατήρησι αὐτῇ, ἀφοῦ στὴν ὅλη Λογοτεχνία μας, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐποχὴ μας γενικώτερα, τὸ θέμα αὐτό, μεγάλο καὶ βαρυσήμαντο ἀναντίρρητα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἐξέλιξι, ἔχει ἀπλωθῆ τόσο πολὺ, ὥστε σχεδὸν νὰ διώξῃ κάθε ἄλλο ἀπὸ τὸ ὀπτικὸ μας πεδίο. Ἐδῶ μάλιστα, σὲ βιβλία γραμμένα ἀπὸ γυναῖκες, εἶναι πιὸ φυσικὸ νὰ παρουσιάζεται περισσότερο τὸ θέμα αὐτό, ἀφοῦ ἡ γυναῖκα, παρ' ὅλες τὶς κραυγῆς τοῦ φεμινισμοῦ, εἶναι λιγώτερο ἀδύπο-

στατὴ ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται γι' αὐτό, πού θὰ ἦταν φυσικὸ. Ἡ γυναικεία λογοτεχνία δείχνει τὴ γυναῖκα πέρα γιὰ πέρα δούλη σ' ἕνα ἐρωτικὸ ἔνστικτο, σκλάβη στὸν ἄνδρα, χυδαῖο καὶ ἀνάξιο τὶς περισσότερες φορὲς, δεμένη ἀπ' αὐτόν, ν' ἀνασαινῇ ἀπ' τὴν παρουσία του, νὰ περιστρέφεται τριγύρω του κι' ὅταν ἀκόμη τὸν ἀρνεῖται! Τί ἔχαζαν λοιπὸν οἱ φεμινισμοὶ καὶ τὰ παρόμοια; Τίποτα, ἀφοῦ τὴ δουλεία τὴν εἶδαν ἄλλου, ἐκεῖ ἀκριβῶς πού δὲν ὑπάρχει, καὶ μὲ τὴ θεληματικὴ μωτοῖα τους ἀγνόησαν τὸ κέντρο, τὴν οὐσία τῆς, τὴν ἀπειρὴ ἔκτασι τῆς. Δὲν κατὰλαβαν πῶς ἡ δουλεία στὸ σεξουαλισμὸ δημιουργεῖ τὴ σκλαβιά τῆς γυναῖκας, αὐτὴ τὴν κάνει δορυφόρο χωρὶς θέλησι, κουρέλι γιὰ πέταμα. Αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, ἡ χριστιανικὴ ἀποχὴ πάνω σ' αὐτό τὸ ζήτημα, βγαίνει—οὔτε λίγο οὔτε πολὺ—ἀπὸ τὴ γυναικεία λογοτεχνία μας καὶ μάλιστα ἀπὸ κείνην ἀκριβῶς πού τὸν Χριστιανισμὸ τὸν ἀγνόησε ὀλότελα κι' ἔχτισε τὴ ζωὴ τῶν ἡρώων τῆς ἀκριβῶς στοὺς ἀντίποδες του. Βιβλία πού ὁ Χριστιανὸς ἀναγνώστης δὲν θὰ τὰ πλησίαζε κἂν θρηνοῦνε τὴν τραγικὴν αὐτὴ πραγματικότητα. Σκλαβιά στὸν ἄνδρα δείχνει τὸ ἔργο τῆς Αἰμιλίας Λάφρη («Τὸ τίλιαντο τῆς Σμαρῆς», «Ἡ ξένη γῆ» κλπ.). Πηγμένο μέσα στὴν πιὸ μαύρη σκλαβιά αὐτῆς τῆς μορφῆς καὶ τὸ ἔργο τῆς Τατιάνας Σταύρου («Μυστικὲς Πηγές»): Μιὰ γυναῖκα ἔχει δώσει τεράστια ἔκτασι σ' ἕναν τυφλὸ καὶ χωρὶς καμμιὰ ἀνώτερη ἔξαρσι ἔρωτα κι' ἔχει κλειστῆ μέσα στὴ μολεμένη ἀτμόσφαιρά του, ἔχει φράξει γύρω τῆς ὅλες τὶς πόρτες, μὴν τύχη καὶ ἰδῆ τίποτ' ἄλλο, κάτι ἀπὸ τὸ ἀπέραντο θαῖμα τῆς ζωῆς, μὴν τύχη καὶ μὴ ἀπὸ πονθὲνα καθαρὸς ἀέρας. Ὁ ἄνδρας ὅμως βρίσκειτ ἀκόμα πιὸ χαμηλά, δὲν καταλαβαίνει τίποτε ἀπὸ τὸ ὀλοκληρωτικὸ δόσιμο πού ποθεῖ ἡ γυναῖκα, θέλει νὰ πάρη ὅ,τι γιὰ τὴ γυναῖκα ἀποτελεῖ τὸ πᾶν, ἀλλὰ δὲν δίνει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τίποτα. Κι' ὅμως ἡ γυναῖκα μένει ἐκεῖ, στὴν ἴδια κατάστασι, σάν δεμένη μὲ ἀλυσίδες, σκλάβη τῆς χειρότερης, τῆς θεληματικῆς, σκλαβιάς. Γύρω ἀπὸ τὴν ἴδια σκλαβιά περιστρέφει τὴν ὑπαρξί τῆς κι' ἡ ἡρωίδα τοῦ ἔρ-

γου τῆς Λιλίκας Νάκου «Ἡ Ξεπάρθενη», τῆ σκλαβιά ἐνὸς ἀδικαιολόγητου ἔρωτα πρὸς κάποιον ἀνάξιον ἄνδρα—κι' ἀναπνέει μόνο σὲ μιὰν ἄπ' τὶς θεοδίδακτες καὶ πανάρχαιες περιοχὲς τῆς γυναικείας ἐλευθερίας, στὴ μητρότητα. Χαρακτηριστικὸ εἶναι, ἀκόμα, κι' ἓνα διήγημα τῆς Γαλάτειας Καζαντζάκη μὲ τὸν τίτλο «Αἰώνιες Ἱστορίες». Παρουσιάζει μιὰ γυναικεία ἐρωτευμένη μ' ἓναν ἄνδρα ποὺ δὲν καταλαβαίνει καθόλου ἀπὸ πιστότητα. Ἡ γυναικεία ἀγανακτεῖ, θέλει νὰ ἐπαναστατήσῃ, νὰ φύγῃ, νὰ λευτερωθῇ. Ἀλλὰ μόλις ἐκεῖνος τῆς μιλῆσῃ, τὸ τυφλὸ πάθος τῆς τὴν κάνει νὰ γυροῖσθι πίσω, κοντὰ του, σὰν τὸ σκιδάκι. Καὶ λυτρωμένο ἄπ' τῆ σκλαβιά αὐτὴ εἶναι τὸ ἔργο τῆς Ἑλλης Δασκαλάκη «Γον Χριστιαν. Παρθεναγωγεῖον», γιατί ἀκριβῶς ἡ ἡρωίδα του ἔχει δοθῆ σὲ κάτι ποὺ ἀποτελεῖ μιὰν ἄλλη περιοχὴ ἐλευθερίας, στὴν ἀνατροφή τῶν (ξένων ἐδῶ) παιδιῶν. Ἔτσι ἡ γυναικεία λογοτεχνία μᾶς μαθαίνει—χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, καὶ γι' αὐτὸ ἡ μαρτυρία τῆς ἔχει ἀκόμα μεγαλύτερη πειστικότητα—ὅτι οἱ περίφημες «ἐλευθερίες» τῆς γυναικείας, οἱ φεμινισμοὶ κι' οἱ ἄλλες παρόμοιες κινήσεις, ἄλλο δὲν κάνουν παρὰ νὰ στερῆσουν ἄπ' τῆ γυναικεία τὰ σίγουρα μέσα ποὺ ἔχει στὰ χέρια τῆς γιὰ νὰ ξεφύγῃ πρὸς τὴν ἐλευθερία. Τὴ οἰχόνον στὴν πιὸ μάρση δυστυχία, στὴν πιὸ τραγικὴ μοναξιά, μὰ ὑπαρξὶ ποῦ, ἀκριβῶς, ἔχει ἀπὸ φυσικοῦ τῆς μεγαλύτερη ἀνάγκη ν' ἀκοιμηθῆσῃ κάπου, νὰ στηριχθῆ καὶ νὰ βρῆ κάποια προστασία, ἀλλὰ καὶ νὰ δώσῃ τὸν ἑαυτὸ τῆς, νὰ ξεχύσῃ τὸν πλοῦτο τῶν αἰσθημάτων τῆς. Ἀλλὰ τὸ πάθος, ἐνῶ τὴν ξεγελάει μὲ ψεύτικες ὑποσχέσεις, τὴν ἀφίνει ὑστερα νὰ δέρονται σὰν τὴν καλαμιά στὸν κάμπο. Σ' ἓνα διήγημα τῆς Καζαντζάκη («Ἡ κηδεῖα τῆς Μάγνας»), μὴν νὰ σκεπτόμεθα ποῦ εἶχε δώσει τὸν ἑαυτὸ τῆς σ' ὅ,τι ἐξευτελλίζει περισσότερο τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, πεθαίνει σ' ἓνα νοσοκομεῖο. Εἶναι ἀπόλυτα ἀληθινὴ ἢ τραγικὴ εἰκόνα ποὺ μᾶς δίνεται. Μοναξιά φοιχτή—οὐτ' ἓνας ἄνθρωπος νὰ τῆς παρασταθῆ ἢ κι' ἀ-

πὸ μακρὰ ἔστω νὰ χύσῃ κάποιο δάκρυ. Ἐρημιά. Δὲν τῆς ἀπομένει παρὰ ἡ ὁμορφιά τῆς, ποῦ πάει νὰ θαρτῆ στὸ χῶμα, καὶ τὰ πλούσια ρούχα τῆς, ποῦ τὰ μοιράζονται οἱ ὑπέρτεροι τοῦ νοσοκομεῖου.

Μήπως ὅμως τὸ πάθος, ἔστω κι' ἂν μαζεύῃ σωρὸ τὶς δυστυχίες, ἱκανοποιεῖ τοῦλάχιστο τὴν ἐσώτερη ἀνάγκη τῆς ἀνθρώπινης, καὶ ἰδιαίτερα τῆς γυναικείας, ψυχῆς, νὰ συνδεθῆ μὲ κάποιον ἄλλο, νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί τῆς βαθύτερα; Ἐν' ἄλλο διήγημα τῆς Καζαντζάκη («Μοναξιά») ἔχει γιὰ θέμα του ἀκριβῶς τὴν ἀπάντησι σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα: Πῶς ἡ ἐρωτικὴ σχέση δὲν εἶναι τὸ ποθητὸ πλησίασμα τῶν ψυχῶν. Ἄβυσσος ἀπὸ ἄγνωστο, ἀπὸ σκοτάδι, χωρίζει καὶ πάλι τὶς ψυχές, ξένες μεταξὺ τους κι' ἀπροσπέλαστες, ἀκόμα περισσότερο ξένες ἀπὸ πρῖν. Κι' ἡ φτωχὴ ψυχούλα ποῦ μάταια κινηγιάει στὸ πάθος τῆς ζέστα κάποιας ἀγάπης, φρίττει μπροστὰ στὴν ἄβυσσο ποὺ περιχαράκωνε τὴ μοναξιά τῆς.

Ἔτσι, τελειώνοντας κανεὶς τὸ διάβασμα τῶν βιβλίων ποὺ ἀνάφερα, νοιώθει γιὰ τὶς τυραννισμένες ἡρωίδες τους, γι' αὐτὲς τὶς γυναικείες ψυχές, τὶς λεπτές κι' αἰσθηματικές, ποῦ εἶν' ἔτοιμες ν' ἀφιερωθοῦν, γεμᾶτες ἀπὸ τὴν ἀσύγκριτης ἀξίας πιστότητα, καὶ νὰ καοῦν μ' αὐτοθυσία γιὰ τὸ κάτι ποὺ ὀνειρεύονται καὶ ποῦ δὲν τὸ βρίσκουν, νοιώθει κανεὶς μὴν βαθύτατη συμπάθεια καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ ψυθυρίζει «Τί κοῖμα!». Τί κοῖμα ποῦ οἱ ψυχές αὐτὲς δὲν θέλησαν νὰ γνωρίσουν Ἐκεῖνον ποὺ θὰ πλήρωνε τὴν βαθειὰ αὐτὴ ἀνάγκη τῆς ψυχῆς τους καὶ θὰ προστάτευε ἔτσι τὸ ἄδυτο τῆς καρδιάς τους ἀπὸ τὸν διασφυρμὸ πίσω ἀπὸ τὸν ὀποιοδήποτε κτηνάνθρωπο. Τί κοῖμα ποῦ ὅλοι αὐτοὶ οἱ θησαυροὶ (ἀφοῦ θησαυροὶ εἶναι κάθε ψυχὴ) πῆγαν χαμένοι! Κι' αὐτὸ τὸ «τί κοῖμα» δὲν μπορεῖ νὰ τὸ νοιώσῃ σ' ὅλη του τὴν ἔκτασι παρὰ μόνο ὅποιος εἶναι σὲ θέσι νὰ ξέρῃ τί θαύματα μπορεῖ νὰ κάμῃ ἡ ἀγάπη, ἡ αὐτοθυσία κι' ἡ πιστότητα μᾶς φωτισμένης γυναικείας καρδιάς!

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΓΑΛΛΙΔΕΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΕΣ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΕΣ

Όλοένα λοιπόν και δυναμώνει ή χριστιανική πνοή μέσα στη σύγχρονη γαλλική λογοτεχνία; Κι ανείς πιά δέν διακινδυνεύει μιά τέτοια έρώτηση, πού θά τόν παρουσίαζε άσυγχώρητα άπληροφόρητο ή καταπληκτικά μωσικικό. Στην πατρίδα τους, αλλά και στο μορφωμένο κοινό όλου του κόσμου, τά όνόματα του Claudel, του Έρνέστου Ψυχάρη, του Mauriac, του L' Ermite, του Léon Bloy, του Francis Jammes, του Jacques Maritain, είναι πιά πασίγνωστα. Κι' οι «Ακτινές» άρκετές φορές άσχολήθηκαν με τή ζωή και τó έργο πολλών άπ' αούτους.

Άλλά πολλούς θά τους εξάφνιζε ή διαπίστωση ότι πλάι στους συγγραφείς αούτους, πού άπεργάζονται σήμερα τήν άναγέννηση των χριστιανικών γραμμάτων στη χώρα τους, στέκουν και γυναίκες χριστιανές διανοούμενες, και μάλιστα χωρίς να ύπερούν ούτε σε αριθμό, ούτε σε αξία.

*

Άς άρχίσουμε από τις ποιήτριες.

Στην Έλλάδα παραδείγματος χάριν δέν γνωρίζουμε τó έργο της Amélie Murat πού έγινε κιόλας διάσημη (1). Τά περισσότερα βιβλία της έχουν βραβευθί. Ό Chaigne λέει γι' αούτην: «Ό στίχος της είναι σά λαχανιασμένος κι' όμως γερός, λυπητερός και παθητικός, με μιά ελκρινεία πού σε άναστατώνει. Ξέρει να δίνει καινούργιο τόνο σε θέματα αώνια» (2). Ποθεί τήν έπιτυχία και με άφέλεια παραπονιέται ότι δέν μπορεί να τήν πιάση. Τοούτο όμως δέν φέρνει τήν Amélie Murat στην άπελπισία, όπως τις άρρωστιάρικες ψυχές, αλλά στο θεό, πού τόν άντικρύζει τώρα σαν μοναδική έλπίδα χαράς. Μά δέν διατάζει να μάς φανερώση τήν παραχή και τήν αντίσταση τής ψυχής της. Μερικοί στίχοι από τó «Τραγούδι τής ζωής» αξίζει να μεταφρασθούν εδώ σαν δείγμα τής νοοτροπίας τής Amélie Murat μά και τής χάρης, τής άφέλειας και τής ευγένειας πού χαρακτηρίζουν τήν ποίησί της.

(1) Calvet: Le Renouveau Catholique σελ. 329.

(2) Chaigne: Anthologie de la Renaissance Catholique I, 183.

«Ήταν μιά φορά ένα κοριτσάκι πού σε άγαπούσε Θεέ μου. Φοβότανε τόσο ειλικρινά μήπως σε λυπήση ώστε τó βράδυ μετά τήν έξομολόγησι όπου ή ψυχή είναι κατακάθαρη περίμενε τήν ώρα του ύπνου, έξω από τó παιχνιδι και τó δνειρο, σφίγγοντας τó φυλαχτό της μέσα στα χέρια της. Κι' όμως αούτη ή περιεργη μικρούλα ήμουν έγώ!.....

Γιατί δέν πέθανε προτού να χάση τó φυλαχτό της, τó έγκόλλητό της, τήν πίστι της; Φεύγομε. Νομίζομε ύστερα από τήν κάφτερη πείρα τής ζωής ότι ό ίδιος ό Θεός θά μάς περιμένη στο λιμάνι.....

Ναι, Θεέ μου, έξακολουθώ να είμαι τó παιδί, πού ένώ σε άγαπούσε, έχασε στο δρόμο τó σταυρό πού του φόρεσαν όταν τó βάφτισαν».

Έκτός από τó «Τραγούδι τής ζωής» έχει έκδώσει και άλλες συλλογές. Κι' όλες είχαν τήν ίδια θερμή ύποδοχή. Σημειώνομε μερικές: «Καλοκαίρινα βουκολικά», πού βραβεύτηκε από τή Γαλλική Άκαδημία και με τó βραβείο François Coppée, «Τραγούδια στα μεσάνυχτα» βραβευμένο επίσης από τή Γαλλική Άκαδημία και με τó βραβείο Jules Davaine και «Μοναξία» πού πήρε τó βραβείο Jean Moréas (3).

*

Έπιασε πώς οι σύγχρονες χριστιανές ποιήτριες τής Γαλλίας είναι πολλές. Γι' αούτο ύστερα από τήν Amélie Murat βιαζόμαστε ν' αναφέρουμε τή Marie Noël. Κόρη καθηγητού τής φιλοσοφίας γεννήθηκε στην Auxerre τó 1883. Τό πραγματικό της έπιθετο είναι Rouget. Όλοι οι άμεσοι πρόγονοι της ήταν θερμοί στην πίστι. Μά ό πατέρας της άπιστος, καθώς κι' όλοι οι στενοί φίλοι του σπιτιού. Άγάπησε πρώτα άπ' όλα τή μουσική, αούτη τήν ώδήγησε στην ποίηση. Τό μεγαλύτερο μέρος τής ζωής της τó ξώδεμε σε έργα κοινωφελή: κατηχητικά σχολεία, περιθαλψι άρρωστών και τέτοια. Συνήθίζει να λέη: «Ή θρησκεία, ή μουσική, οι φτωχοί και ή άρρώστεια μ' έμαθαν τά τρία τέταρτα άπ' όσα ξέρω».

(3) Διαβάστηκαν πολύ άκόμη «Με φλογερή καρδιά», «Ό λυγμός τής Εύας», «Πάθος», «Τό εύτυχισμένο σπίτι», «Τό άσπρο καλάμι» κ. ά.

Ο Henri Bremond λέει γι' αυτήν: «Όπως υπάρχει ο Racine, ο Verlaine, ο Claudel, ο Francis Jammes έτσι υπάρχει και η Marie Noël. «Sunt». Ένω τόσο άλλοι όμοιοί της αναρωτιούνται με το δίκιο τους: Το be or not to be (νά ζή κανείς ή νά μή ζή)». Και άλλου προσθέτει χαρακτηρισμόντας τó έργο της «Πρόκειται γιά ένα ούρανιο χιούμορ, γιά μιá πονηριά άγγελική πού θυμίζει Julianne de Norwich και Joinville».

Τό βιβλίό της «Τραγούδια και ώρες» χαιρετίστηκε σά θαύμα έμπνεύσεως. Τά περισσότερα ποιήματα τής Μαριλ Νοέλ μοιάζουν ν' έμινους πού ξεπετιούνται ξαφνικά από παιδικά χείλη και μάς παίρνουν μαζί τους ψηλά στόν ούρανό. «Η ψυχή της άνεβαίνει κοντά στό Θεό και τού μιλάει με λόγια άπλά και λαμπερά σάν τά μαργαριτάρια τής πρωϊνής δροσούλας. Κι' είναι σάν ν' άκούσις κελάδημα κορδαλόσ' τóση εύλυγισία, τóση φαιτασία, τóση καπρίτσιο έχει τó τραγούδι της. Νά πώς ψέλλει τήν πρώτη συνάντησι τής Μαριάμ και τής Έλισάβετ στό περίφημο Μεγαλυνάριό της: «Η μιá περιμένει, ή άλλη προχωρεί... πρós τήν στέγη πού τήν προσκαλεί. Άνεβαίνει, είναι βιαστική και ή σκιά τών βημάτων της στριφογυρίζει από πίσω της σάν ένα πουλάκι... Τέλος ή Έλισάβετ τήν σταματάει μέσα στην άγκαλιά της».

Νάτες και οι δύο τώρα σάν δυό νερά πού τανάκατέψαν, γεμάτες από μιá παράξενη και γλυκειά παραχή, ή καρδιά τους χτυπάει. Κι' οι δυό με θέρημ, με τά μάτια σκεπασμένα χωρίς νά μιλούν, στήθος με στήθος, άκούνε ή μιá τήν άλλη γιά μιá στιγμή.

Και γυρεύοντας ή μιá γιά τήν άλλη κάποια άμυδρή διαβεβαίωσι, δέν τολμούν νά πούν δυνατά και χωρίς άναβολή τήν έλιπίδα τους τήν πρελίη, τήν άπίστευτη, τή θεϊκή».

Νά μερικοί τίτλοι βιβλίων τής Marie Noël: «Στό Βέλγιο», «Ύμνοι Έλέους», «Τό κομπολόι με τίς χαρές».

Τό όνομα τού ζεύγους Maritain, άγαπητό στό στόματα τóσων Γάλλων-άρκει νά θυμηθοίμε πόσα χρωστάει σ' αυτούς ό Έρνέστος Ψυχάρης—έχει τή θέσι του κι' εδώ. Η κ. Raissa Maritain, σύζυγος και συνεργάτης τού ένδοξού πιά τώρα άντρα της, χριστιανού φιλοσόφου Jacques Maritain, παρ' όλη τήν έντατική κοινωνική δράσι της, βρίσκει καιρό νά ασχολήται και ειδικώτερα με τά γράμματα. Έγραψε: «Η ζωή τής προσευχής», «Ζωή άφιερωμένη» κ. ά. Η γλώσσα της είναι γυμνή, έξαυλωμένη και με θαυμαστό τρόπο κατορθώνει και μάς κάνει νά νοιώθοιμε τόν πόθο μιáς ψυχής γιά τόν Ίησου Χριστό.

«Έμπρός! Άς περιμαζέψωμε τήν ξεχασάρα ψυχή μας πού θέλησε νά χάση τήν άνάμνησι τού Θεού και νά ζήση μιá ώρα μονάχη, άνάμεσα στό δημιουργήματα. Άς πάμε νά κλάψωμε μπροστά σ' αυτόν πού μάς έπλάσε, άπ' τόν όποιο προέρχεται κάθε τέλειο δώρο...» γράφει σ' ένα ποιήμα τής «Άφιερωμένης ζωής».

Άξίζει νά προσθέσοιμε γιά τήν κ. Ραϊσσά Μαριταίν ότι δέν ήταν έξ αρχής χριστιανή ούτε κατάγεται από χριστιανούς. Κι' αυτή καθώς κι' ό άντρας της, εδώ και τριάντα περίπου χρόνια, όταν ένοιωσαν τήν αξία και τó βαθύτερο πνεύμα τού Χριστιανισμού, προσήλθαν άποφασιστικά στην Πιστι, κι' από τότε δέν έπαψαν ούτε στιγμή νά μετέχουν έντατικά στόν άγώνα γιά τήν άναγέννησι τών Χριστιανικών γραμμάτων και τήν έπιβολή χριστιανικού πολιτισμού.

*

Μιá άλλη συμπαθητική και ιδιότυπη ποιήτρια είναι ή Alliette Audra. Αισθάνεται τή φύσι μ' ένα δικό της καινούργιο τρόπο. Κι' έτσι γίνεται άδερφή τού Keats και τού Maurice de Guérin. Με τή διαφορά ότι αυτή άκούγοντας τó θελκτικό μουρμούρισμα τών φύλλων δέ σκέπτεται ότι περνούν δίπλα της άρχαίοι θεοί, οι Πάνες, αλλά Άγγελοι. «Τής βρίσκω γούστο καταπληκτικό και ρωμαντικό πάθος γιά τή σωτηή» λέει ό Henri Clouard. Έγραψε και πεζά ή Άλλιέτ Όντρά σάν τó «Via crucis» κλπ. Άπό τίς ποιητικές συλλογές της έντύπωσι έκαναν τά «Ψηλά χαρτάρια», τά «Λιβάδια» και τά «Γαρούφαλλα τού ποιητή». Άπ' αυτή τήν τελευταία είναι παρμένη ή παρακάτω στροφή.

«Κύριε, λυπήσου όλα τά πλάσματα σου. Μην αφήνης τή ζέστη νά καταστρέψη τή χωρίς λίγη δροσιά πούρχεται άπ' τόν ουρανό σου. Μην αφήνης τίς κυμέλες ν' άδειαστούν από χωρίς λίγη δροσιά πούρχεται άπ' τόν ουρανό σου. Και νά είσαι γλυκύς, Κύριε, σ' εκείνα άπ' τά παιδιά σου

πού μοιάζουν με περιβόλια...».

*

Τό διάγραμμαμά μας γιά τίς γαλλίδες ποιήτριες είναι κατ' άνάγκην σύνομο και δέν θά μπορούσοιμε νά κάνοιμε λόγο γιά πολλές. Δέν θά πρέπει όμως νά παραλείψωιμε τήν πιο άντιπροσωπευτική ίσως, από όλες. Τό έργο της άναγνωρίστηκε, έπιβλήθηκε και δημιουργήσε σχολή. Πρόκειται γιά τήν κ. René Johannet, ή καλύτερα Henriette Charasson. Με τó ψευδώνυμο αυτό είναι γνωστή στός λογοτεχνικούς κύκλους. Γεννήθηκε στη Χάβρη. Άσχολήθηκε στην αρχή με τήν κριτική και ύστερα έγραψε

ποιήματα και θεατρικά έργα κυρίως, αλλά και διηγήματα, βιογραφίες και πραγματείες. «Οι γυναίκες συγγραφείς μας είχαν συνηθίσει σε μέτρια λογοτεχνήματα όπου πάντα η άγápη ήταν άχώριστη, απ' την άμαρτία. Η Henriette Charasson όμως με το βιβλίο της «Ωρες κοντά στο τζάκι»⁽⁴⁾ ξαναζωντανεύει τη γνήσια γαλλίδα γυναίκα και μητέρα, την άφωσιωμένη στο καθήκον και στην πίστη της»⁽⁵⁾. «Εκείνο που σαγηνεύει τον άναγνώστη είναι η άπείριτη γλώσσα, η όλωσιδιάλου άνεπιτήδευτη έκφραση, ο πηγαίος τρόπος με τον όποιο μας μιλάει για την ψυχή της. Σάν ποιήτρια θυμίζει πολύ τον Claudel γιατί κι αυτή, όπως κι εκείνος, κατορθώνει να κάνει άληθινή ποίηση, όχι με τα συνηθισμένα στιχουργικά παιχνίδια και στολίδια αλλά, καθώς λέει ο Calvet, «με μία λεπτότατη τέχνη, που δέν είναι πιά τέχνη, παρά μία ιδιαίτερη έσωτερική θέρμη». Μία Ιδέα της πρωτότυπης αυτής τέχνης παίρνομε διαβάζοντας τούτο το άπόσπασμα: «Τί θα είναι άρα γε, αυτή η καινούργια μέρα που σε λίγο ό θόρυβος θα τη λερώσει; Σκέψου ψυχή μου τον κρότο των φορητών, τη βουή του έργαστασίου, τό παράπονο των σειρήνων.... Μέσα σ' αυτή την πρωινή γαλήνη, σκέψου όλα αυτά τά φριχτά παιχνίδια με τά όποια ευχαριστιέται η ανθρώπινη έπιστήμη. Μήπως σηκώνουν τίς ψυχές τους προς τό Διδάσκαλο.... αυτοί που δουλεύουν τη γή και αυτοί που πούς λένε με τόσο ώραίο όνομα: οι έργάτες; Και όλα τά όντα που δέν έχουν ψυχή, που σιγά-σιγά θ' άνοιξουν τά μάτια, θα σκεφθούν άρα γε να προσφέρουν τη καινούργια τους μέρα στον Πατέρα των Ουρανών; Θεέ μου, άφού είσαι καλός, εύλόγησε την αυτή την πρωτόγνωρη μέρα. Κι εύλόγησέ μας όλους έμάς που ζούμε άκόμη, κι εκείνους που σ' αγαπούν, κι εκείνους πουτε τόνομά σου δέν καταλαβαίνουν».

Εκεί όμως όπου η Σαρασόν έχει προσφέρει τά περισσότερα, σά λογοτέχνις με την πρωτοτυπία και τη φρόνησι που χειρίζεται τά διάφορα τεχνικά μέσα, και σά χριστιανή με την άνώτερη θρησκευτική πνοή, είναι τό θέατρο. Τά πιό γνωστά έργα της είναι «Αόρατες πραγματικότητες», βραβείο Paul Hervieu, «Με τό σιδηρόδρομο», «Ένα μεταξωτό φόρεμα», «Χωρισμός», «Ρήξεις», όλα μονόπρακτα δράματα⁽⁶⁾.

(4) Με τό βιβλίο αυτό πήρε η Σαρασόν τό βραβείο της Littérature Spiritualiste.

(5) Chaigne: Anthologie de la Renaissance Catholique 1, 58.

(6) Αξίζει ν' αναφέρουμε άκόμα τη μονόπρακτη φάρσα «Η κυρία είναι χωρίς ύπηρέτρια», «Αναμονή» ποιήματα βραβευμένα από

Μ' όλο τον περιορισμό που επιβάλλει ένα άρθρο πληροφοριακό σάν κι αυτό, δέν μπορώ να μιή αναφέρω κι Ένα άλλο κομμάτι της Σαρασόν, πεζό αυτό, από τό βιβλίο της «La femme à la page», γιατί μας δείχνει μιάν άλλη πλευρά του ταλέντου της και πρό πάντων μιάν άλλη πλευρά της καρδιάς της. Βλέπομε πώς πίσω απ' τη μεγάλη ποιήτρια και συγγραφέα κρύβεται η πνευματική γυναίκα, η χριστιανή μητέρα που λαχταράει για τό μέλλον και την τύχη του παιδιού της. «Μόνο έγω εξαγρυπνώ μέσα στο σπίτι κοντά σ' ένα μικρό άνθρωπάκι και θέθελα πολύ να προμαντέψω την τύχη του και τούς μελλοντικούς του πόθους.

Θεέ μου θα τό κάνης δικό σου; Τί θα γίνει μέσα σ' αυτή την ανθρωπότητα, που τυφλή βαδίζει μέσα στο σκοτάδι... Παιδί μου, θα γίνης από κείνους στους όποιους ό Ίησούς λέει «Ακολουθεί μοι» και γίνονται όδηγοί των άλλων; Τί μπορώ να σου κάνω έγω; Δέν είμαι πιά νέος, ούτε μπορώ να είμαι πάντα στο πλάι σου. Πώς να σε βοηθήσω στον αγώνα κατά του έαυτού σου; Πώς να σπράχνω με όλη μου την ψυχή για να φέρω τη δικιά σου ψυχή κοντά στη Ζωή;... Γυιέ μου, άγόρι μου, μικρέ μου άνθρωπε, πώς μου φαίνεται μεγάλος απόψε!»

* Καιρός να έγκαταλείψωμε την ποίηση. Μας βιάζει τό πλήθος των γαλλίδων χριστιανών πεζογράφων. Θάταν όμως μεγάλη άδικία κι άνακρίβεια άδικαιολόγητη άν παρασιπούσαμε ότι τόσες και τόσες άλλες χριστιανές, τεχνίτριες του στίχου και του ρυθμού θάχαν τό δικαίωμα ν' αναφερθούν έδώ. Όπως είναι η Marie Allot, η Lya Berger, η Yvonne Delahaye, η Louise-Andrée Delastre, η Mathilde Delaporte, η M. Delbrel, η Cl. Dervenu, η H. d' Huc-Dressler, η M. Duportal, η Luce Laurand, η G. Maillet, η J. Montagnon-Ranvier, η M. Perroy, η Cl. Renaudy, η M. P. Salonne, η M. Savigny-Vesco, η M. de Sormiou, η M. L. Vignon και πολλές άλλες.

* Έρχόμαστε λοιπόν στην πεζογραφία. «Όνειρο, φως, χαρά». Νά τρεις άγαπημένες λέξεις της κ. Félix-Faure Goyau για ν' άρχίσουμε μ' αυτήν. Κι αυτές χαρακτηρίζουν την τέχνη της, την ψυχή της και την ιδιωτική της ζωή. Κόρη του άλλου τε προέδρου της Δημοκρατίας Félix-Faure

τη Γαλλική Ακαδημία, καθώς και τό «Δίο ανθρωπάκι κι η μητέρα τους». Μία πραγματεία «Πρέπει να καταργηθή ό γυναικωνίτης», και αυτό βραβευμένο από τη Γαλλική Ακαδημία, και πολλά άλλα.

παντρεύθηκε το 1903 πόν κατοπίν άκαδημαϊκό Georges Goyau. Άφιέρωσε τη ζωή της στά γυναικεία συνδικάτα και ίδρυσε τόν Άδελφικό Σύνδεσμο τών παιδιών της Γαλλίας. Άπό τούς πρώτους πρόσεξε τό έργο του Réguy. Πολλά χρώσάτεί σ' αυτήν ή σύγχρονη φιλολογία γιατί γιά πολλά χρόνια τό σαλόνι της ήτανε κέντρο τών χριστιανών διανοομένων, και άπό κεί μέσα άρχισε νά ροδίζει ή πνευματική άναγέννησι που καμαρώνουμε σήμερα. "Έγραψε «Les Femmes dans l' oeuvre de Dantes», «Choses d' âmes» (?). Άπό τό δεύτερο είναι παρμένο τό παρακάτω άπόσπασμα. Είναι οι σκέψεις της Λουκίας Goyau μπροστά στό άντίγλυφο μιάς έκκλησίας καθώς φέλνει ό παιδικός χορός.

«Ό γλύπτης θέλει νά έκφράσει πάνω στό μάρμαρο ένα Ψαλμό της Γραφής, και τόν έκφράζει με μιά συναυλία, και αυτή ή συναυλία είναι μιά ζωή, και ή ψυχή κινείται κάτω άπ' αυτή τη ζωή, και αυτή ή ψυχή ένθουσιάζει με όρατή όμορφιά την άόρατη ιδέα μιάς αιώνας αλήθειας. Υπάραχη μιά δόκιμη φιλοσοφία του σύμπαντος κάτω άπ' αυτήν την άγνή δημιουργία του γέρου Τσοκάνου τεχνίτη. Άλνείτε τόν Κύριο στό θυσιαστήριό του, άρχίζει ό ψαλμός. Ό ήχος ξεπηδάει άπό τά άνοιγμένα χείλη τών παιδιών, και τά μάτια τους χαμηλώνουν πάνω στό μεγάλο βιβλίο όπου διαβάζουν τό λόγο του Θεού: Άλνείτε τόν Θεό στό σπερέωμα όπου λάμπει ή δύναμή του. Είναι πάντοτε προσεκτικά μαντεύει κανείς πώς οι φωνές τους άνεβαίνουν στό σπερέωμα... Όλο τό μάρμαρο φαίνεται νά σειεται άπ' αυτή τη σιγανή άρμονία... Τό παιδί αυτό, μέσα στη μαρμάρη συμφωνία, παίζει τό ρόλο του άνθρώπου μέσα στη συναυλία της δημιουργίας».

*

Περνάμε τώρα σέ μίαν άλλη από τις πιο γνωστές φυσιογνωμίες στα γαλλικά γράμματα: Είναι ή κ. Elisabeth Leseur. Κόρη ενός Κορσικανού, δικηγόρου στο Παρίσι, και σύζυγος του δημοσιογράφου Felix Leseur. Η χριστιανική της ζωή δέν ήταν άτάραχη. Νικημένη από τόν άντρα της, πέρασε μιά ψυχική κρίσι κατά τό 1896 με 1898. "Ύστερα άπ' αυτό δόθηκε με περισσότερη θερμότητα στο Χριστιανισμό. Πέθανε στα 1914. Τό παράδειγμά της δέν πήγε χαμένο. "Ένα χρόνο μετά τό θάνατό της γύρισε στην Πιστι κι' ό άντρας της. Τό ευρύτερο κοινό τό ώφέλησε με τά βιβλία της σαν τό «Έπιστολές γιά τόν πόνο», «Έπι-

(7) Επίσης είχαν μεγάλη κυκλοφορία: «Ποικίλη ζωή», «Μιά έκδρομή στην Άφρική», «Φλωρεντινοί περιπάτοι», «Newman, ή ζωή και τό έργο του», «Μεσόγειος θάλασσα».

στολές σέ άπίστους». Νά τί έγραφε λ. χ. στον Le Dantec, μόλις διάβασε τό βιβλίο του «Η άθεία».

«Θέλετε νά έξετάσετε έπιστημονικά κάτι που ξεπερνά τά όρια της έπιστήμης και νά μάς πείσετε πώς είμαστε άνόητοι, με επιχειρήματα που δέ θα μάς πείσουν ποτέ. Γιατί μπορούμε νά σας άπαντήσουμε ότι ένώ έσεις χρησιμοποιείτε τη λογική γιά νά άποδείξετε ότι παραλογίζομαστε, έμεις «ζούμε» μιά ζωή πολύ ύψηλή, άπόλυτα έσωτερική, τόσο γεμάτη από πίστι, ώστε ή ήθική μας ύπόσσει έχει μεταμορφωθεί άπ' αυτήν. Καί μ' όλα αυτά βρίσκομαι τη δύναμη νά μένωμε ταπεινοί, γιατί συναισθανόμαστε ότι τη ζωή αυτή δέν τη δημιουργήσαμε μόνοι μας στον έαυτό μας αλλά άλλος μάς την έχει χάρισει».

Τό πολύκροτο βιβλίο της Έλισάβετ Λεζέρ είναι τό «Ημερολόγιο και καθημερινοί στοχασμοί». Δέν τό προώριζε γιά δημοσίευσι. Κι' όμως άναποκρινόταν στις άνάγκες χιλιάδων ψυχών. «Αυτό τό βιβλίο θα βοηθήσει πολλούς χριστιανούς νά βρουν τόν έαυτό τους» λέει ό Chaigne⁽⁸⁾. Άλλήθεια τί μεγαλύτερη έκδούλευσι μπορεί νά προσφέρει στη μηχανοποιημένη και ρηχή ζωή της έποχής μας, ένας διανοούμενος, έκτός από τό νά σπρώξει μερικούς ανθρώπους νά δούν τί γίνεται μέσα τους; Η Έλισάβετ Λεζέρ που είπε ότι κάθε ένας που γίνεται καλύτερος κάνει καλό σ' όλους τους άλλους, με τό Ημερολόγιο της μάς κάνει συνειδητό πόσο χρήσιμο γιά την κοινωνία είναι τό έσκεπασμα κάθε κρυμμένης ζωής.

*

Η κ. Camille Mayran είναι μιά άλλη πραγματικά σημαντική μορφή. Δέν έγραψε πολλά. Μά όλα έχουν σπάνια αξία. Μικρή άνεψιά του Taine, του ύλιστή φιλόσοφου και αισθητικού, από τό έργο του πήρε τό ψευδώνυμό της. Άπό τά βιβλία της άναφέρουμε τό «Χειμών» διήγημα βιβλικού μεγαλείου' τη «Δοκιμασία του γιου» μυθιστόρημα όπου αναλύεται ή Ιερατική κλήσι ενός νέου που ό γονείς του ζουν χωρισμένοι⁽⁹⁾. Στην Έπιθεώρησι «Vaincre» ή Καμύλλη Μεράν έδημοσίευσε κάποτε αυτές τις γραμμές. Άποτελούν μιά έξυπνη και κατηγορηματική άπάντησι σέ όσους λένε πώς ό Χριστιανισμός περιφρόνησε τις φυσικές όμορφίες:

«Προτού ή Άναγέννησι δώσει τόση σημασία στη διασκέδασι, και προτού ό σύγ-

(8) Anthologie de la Renaissance Catholique II, 185.

(9) Διαβάστηχαν πολύ και τά ακόλουθα έργα της: «Καθεδρικός ναός του Στρασβούργου», «Ιστορία του Goton Connixloo», ή «Κυρία με τά μαύρα».

χρονος πολιτισμός τονίση τη μηχανική δύναμη, τὸν πλοῦτο καὶ τὶς ἀνάσεις, ὁ χριστιανικός μεσαίωνας εἶχε γνωρίσει πολύ καλά τὴ μελέτη καὶ τὸ αἶσθημα τῆς φύσεως. Οἱ τεχνίτες του ἤξεραν, πὼς ἀν τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ τὴ νοιώθουμε μέσθ' στὸν Ψαλλμό, τὴ νοιώθουμε ἐπίσης μέσα στὸν πεταλούδα, στὸ σαλιγκάρι, στὴ μέλισσα, στὸ γαρύφαλλο, στὰ ἀγριολούλουδα. Κι' ἔλα αὐτὰ πού τόσο τοὺς ἄρεσε νὰ τὰ ζωγραφίζουν, τὰ ζωγραφίζουν με' ἕναν ἀγνό καὶ ἄγιο θαυμασμό.

*

Ἡ ἄρθευμε τώρα σὰν μιὰ καθηγήτρια Πανεπιστημίου, τὴ Jeanne Ancelet-Hustache. Πρῶτα-πρῶτα δημοσίευσε τὴν αἰνέσιμο δι-ατριβὴ τῆς ἡ «Ματιλδὴ τοῦ Μαγδεμβούργου» κί' ὕστερα ἀκολούθησαν «Les Clarisses», «Le chemin sans retour» (10). Πρόκειται γιὰ μιὰ διανοουμένη με' ὅλη τὴ σημασία πού μπορεῖ νάχη ὁ τίτλος. Ὅπως εἶχε παρατηρηθῆ ἤδη ἀπ' τὴν κριτικὴ, κά-θε βιβλίον τῆς ἐπιβάλλεται με' τὴν ἄρτια γλωσσικὴ μορφή του ἀπ' τὴ μιὰ, καὶ με' τὴν εὐχάριστη ἐπιστημονικότητα τοῦ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Μὰ πῶς καὶ πᾶν ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἡ Ἰωάννα Ἀνσελέ-Ἰστάς μένει πάν-τοτε ἡ πονεμένη μητέρα ποῦγραψε τὸ ἀρι-στούργημα τῆς μητρικῆς ἀγάπης «Τὸ βι-βλίον τῆς Ζακελίνας». Ἀς δοῦμε πὼς βρί-σκει παρηγοριά γιὰ τὸ θάνατο τῆς κόρης τῆς:

«Ἔω ξέρω», λέει πρὸς τὴ νεκρὴ, «πὼς μποροῦσες νὰ χαρῆς ἀκόμα τόσα καὶ τό-σα πράγματα: ἐκεῖνα πού ἀπάνω τους ἀ-φῆσαν οἱ ἄνθρωποι τὸ καλύτερο μέρος τῆς ψυχῆς τους—τὰ βιβλία, τοὺς ζωγραφι-κούς πίνακες, τοὺς καθεδρικούς ναοὺς, τὶς μουσικὲς συμφωνίες—καὶ πρὸ πάντων ἐκεῖνα πού ἀπάνω τους ὁ Θεὸς εἶχε βάλ-λει τὸ χαμόγελό Του: τὰ βουνά με' τὸ βυ-σινὶ χρώμα μέσα στὴν πρωϊνὴ δμίχλη πού τὴν ξεσχίζει ὁ ἥλιος, τὰ μεγάλα δρυμη-τῆ ἢ ἤσυχα ποτάμια μέσα στὶς πράσινες ὄχθες τους, τὴ θάλασσα πού δὲν πρόφθα-σες νὰ δῆς. Ἀλλὰ ἀν ὁ Θεὸς εἶχη στολί-σει με' τέτοια χρώματα τοὺς τοίχους τῆς φυλακῆς μας, τί θαύματα λοιπὸν ἔχει φυ-λάξει γιὰ τὸ πάλαι τῶν ἐκλεκτῶν του...»

*

Καὶ ἡ Marguerite Bourcet, ἄλλη μιὰ μυθιοτοιογράφος ἀκόμα, δίνει ἀμέσως τὴν ἐντύπωση στὸν ἀναγνώστη τῆς ὅτι ἀντι-κρῆζει τὸν κόσμο ἀπὸ φωτισμένη χρι-στιανικὴ σκοπιά. Γεννήθηκε στὸ 1899. Ὁ θά-νατος πρόωρα σταμάτησε τὴ λογοτεχνικὴ

καριέρα τῆς τὸ 1938, μὰ τὸνομά τῆς εἶ-ναι τιμημένο κι' ἀγαπητὸ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων—κι' ὄχι μονά-χα στοὺς πιστοὺς. Ἐγράψε πρὸ πάντων μυθιοτοιογράμα καὶ πραγματείες. Σημει-ώνουμε ἐδῶ μιὰ ἀπ' αὐτές: «Un couple de tragédie, le duc et la duchesse d'Alençon» (11). Πρόκειται γιὰ τὸ δοῦκα ντ' Ἀ-λανσόν, ἔγγονο τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου πού παντρεύθηκε τὴ Σοφία-Καρλόττα ἀ-δεληφὴ τῆς αὐτακράτειρας τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ. Ἡ Σοφία πέθανε ἡρωικά κατὰ τὴν πυρκαϊὰ τοῦ Bazar de Charité. Εἶναι ἡ περίπτωσι δυὸ πιστῶν πού ἐκδύονται με' τὸν ἱερό δεσμό τοῦ γάμου. Τὸ εἰδύλλιο τους περιγράφεται ἀπὸ τὴ Μαργαρίτα Μπουρσέ. Καὶ παρατηρεῖ χαρακτηριστικὰ ἡ συγγραφεύς:

«Ποιὸς λοιπὸν ἐπιμένει ὅτι μόνο οἱ παρὰ-νομοὶ ἔρωτες μποροῦν νὰ δώσουν ἀφορμὴ σ' ἕνα ρωμαντικὸ ποιητικὸ μοτίβο; Ζοῦσαν ἐκεῖνες τὶς μαγευτικὲς μέρες ὅπου ἀρχί-ζει ὁ ἕνας νὰ γνωρίζη καλύτερα τὸν ἄλλο. Ὑστερα ἀπὸ τὴν κεραυνοβόλα ἀπόφασί τῆς πρώτης γνωριμίας, ὅταν ἀρχίση ἐπὶ τέλους νὰ ξεδιαιλίνεται τὸ γιατί ἀγαπᾶει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Καὶ ὁ ἕνας εὗρισκε μέ-σα στὸν ἄλλο ἐκεῖνο πού τοῦ ἔλειπε καὶ ἐκεῖνο πού εἶχε ὄνειρευθῆ».

*

Κι' ἐπειδὴ ἔγινε λόγος γιὰ ἕνα ταιρια-στὸ ζευγάρι ἄθελα πάει ὁ νοῦς μου σὲ ἄλ-λους χριστιανούς συζύγους πού μᾶς ἐνδι-αφέρουν ἐδῶ γιὰ πού εἶναι καὶ λογοτέχνες. Δὲν θὰ τὸ ζητήσουμε μέσα στὰ βιβλία, οὔ-τε καν μέσα στὴν ἱστορία, ἀλλὰ στὴ σύγ-χρονη κοινωνικὴ πραγματικότητα—νὰ ἐξη-γοῦμεθα ὅμως: τὴ χριστιανικὴ πραγματι-κότητα. Παραπάνω ἀναφέραμε τοὺς Mar-ritain. Τώρα πρόκειται γιὰ τὸ ζεῦγος Ri-vière. Αὐτός, ὁ Jacques Rivière, διανοού-μενος με' ξεχωριστὴ δύναμη στοχασμοῦ—ὁ πρόωρος θάνατός του ἦτανε μιὰ μεγά-λη ἀπώλεια γιὰ τὰ Γαλλικὰ χριστιανικὰ γράμματα—αὐτῆ, ἡ Ἰσαβέλλα Ριβιέρ, γνω-στὴ ἀπὸ τὰ μυθιοτοιογράμα καὶ τὶς μελέ-τες τῆς πού φέρνουν ὅλα τὴ σφραγίδα τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας. Στὰ ἔργα τῆς καθρεφτίζεται ἡ ἐνεργητικὴ ψυχῆς καὶ θησαυρὸς καρδιάς. Βυθίζοντας τὸ βλέμμα στὴν περασμένη καὶ στὴ μελλοντικὴ ζωὴ τῆς, γράφει κάπου. «Πίσω μου μιὰ σειρὰ ἀπὸ λάθη, ἀπὸ ἐλλείψεις, ἀπὸ μετριότη-τες, ὅλες ἐκεῖνες οἱ μέρες πού ξεοδεύτηκαν

(11) Ἀπὸ τὰ ἄλλα τῆς ἔργα σημείωσαν με-γάλη ἐπιτυχία τὰ ἔξῃς: «Ἡ καρδιά μένει ἴδια, ἢ τὸ κορίτσι ἀπ' τὸ 1830 μέχρι σήμερα», «Κα-θρέφτρια δόξας», «Πάντοτε ἔτοιμες», «Φωνά-ζουν τὴ θύελλα», «Ἄπλοὶ ἄνθρωποι, ἀπλῆς ἱστορίας», «Σύγχρονοι καθρέφτες» κ. ἄ.

(10) Ἐπίσης ἔκαναν μεγάλη ἐντύπωση: «Οἱ ἀδελφές στὶς φυλακές», «Αὐτοὶ πού ὁ κόσμος ξεχνᾶει», «Λάμψεις κάτω ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ πόρτα».

για τὸ τίποτα, ὄλες αὐτὲς οἱ ὠρες οἱ λερωμένες ἀπὸ μάταιες ἢ βρώμικες σκέψεις, τὴν ὁμορφιά σου, μόλις τὴν ἔδρεψα, τὴν παραγνώρισα ἢ τὴν ἐξέχασα, ὅπως ἀφήνω με νὰ πέση τὸ λουλουδί ἀφοῦ τὸ μυρσίω- με, τὸσος πόνος χωρὶς ὄριμους καρπούς, τὸσα ὀλοφάνερα μαθήματα πού τερνήθη- κα, τὴν ἀγάπη πού τὴν διέστρεψα καὶ τὴν ξαναγύρισα πίσω στὸν ἑαυτό μου γιὰ νὰ γίνῃ στεῖρα ἐκεῖ μέσα—καὶ αὐτὴ τὴν ὑ- παρξὶ πού μοῦ τὴν εἶχες δώσει τόσο ὠ- ραία, Κύριε, μιά καὶ σοῦ ἔμοιαζε, κι' ἐγὼ πάσκισα νὰ τὴν λιγοστεύω, νὰ τὴν λεκιά- σω, νὰ τὴν παραμορφώσω! "Ὅλο ἐκεῖνο τὸ ζωντανὸ πλοῦτο πού μοδύωσες, τὸν ἔ- κανα ἕνα ἀμορφο σωρὸ ἀπὸ συντρίμματα...

»Μπροστά μου, αὐτὸς ὁ ὄκεανὸς τῶν ἡ- μερῶν πού πρόκειται νὰ περάσω... Οἱ λύ- πες, οἱ δυσκολίες, ἡ ἀηδία, ἡ βρώμα καὶ ἡ σαπίλα πού ὁ κόσμος μᾶς ρίχνει στὸ πρό- σωπο. Καὶ τόσο γρήγορα τὰ γερατειά, πού μελοῦν ἀπὸ τώρα στ' αὐτιά μας: ἡ ἄ- δυναμία, ὄλο τὸ σῶμα πού πονεῖ, ἡ μο- ναξιά πού ὀλοένα μεγαλώνει, δὲν ὑπάρχει καρδιά γιὰ ν' ἀντήλησῃ ἀπ' αὐτὴν, οὔτε ψυχὴ στὴν ὅποια νὰ ἐσχύσῃ τὴν ψυχὴ σου. Καὶ πόσοι πόνοι ἀκόμα, πόσα χτυπήματα, πόσοι χωρισμοί!... Στὸ τέλος: ὁ θάνατος. Ἡ πῶσις, ἡ τρύπα, τὸ σκοτάδι, ὀλα χα- μένα, ὀλα τελειωμένα, πού βρῖσκομαι; δὲν ξέρω πιά: κόκκαλα, σκουληκία. Κύ- ριε, Κύριε, γι' αὐτὸ λοιπὸν μᾶς ἐδημιούρ- γησες;.....

»Ἐν' ἀστέρι ὑψώθηκε. Ἐνῶ ἡ δημιουρ- γία πνιγόταν μέσα στὴν ἀγωνία, «παίδι- ον ἐγεννήθη ἡμῖν». Φωτιά ἀνεβαίνει στὸν οὐρανὸ. Ὁ ἀμαρτωλὸς νοιώθει ξάφνου τὸ σῶμα του νὰ τὸ διαπερνᾷ φῶς. Ἄναση- κώνεται, γυρίζει, βλέπει τὸ Θεό: ὁ Ἰη- σοῦς ὀλόλευκος μὲ τὰ χέρια τενωμένα γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ μέσα τὸν κόσμο ὀλόκλη- ρο! Καὶ τοῦ χαμογελάει.

Τὰ πιὸ γνωστά ἔργα τῆς Ἰσαβέλλας Ριθιέρ εἶναι «Sur le devoir d' impréno- yance», «Le bouquet de Roses rouges», «La guérison».

«Τὰ βιβλία της μᾶς μεθᾶνε λιγάκι, εἴ- παν γιὰ τὴν» Ἰσαβέλλα Sandy, μιὰν ἄλλη ποιήτρια καὶ μυθιστοριογράφου. Πράγματι κάτι τέτοιο δοκιμάζει κανεὶς διαβάζοντας τὰ «Les soutanes vertes», «Dans la ronde des Faunes» πού τιμήθηκε μὲ τὸ Ἐθνικὸ βραβεῖο γραμμάτων, καὶ τὴ θαυμάσια πε- ριγραφή τῆς πατρίδας της ποῦχε τὸν τί- τλο «Le Comté de Foix» καὶ βραβεύτηκε μὲ τὸ βραβεῖο Fabien Artigue⁽¹²⁾. Βλέ-

(12) Πρέπει νὰ προσθέσουμε ἀκόμα τὰ: «Ἄντορά ἢ οἱ γάλκινοι ἄνθρωποι», «Chantal Daupouy», «Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἅγιο δεν- τρι», «Ἐνας ἄνθρωπος στὴ θάλασσα».

ποιτας τὴ φύσι καὶ τοὺς κατοίκους τῆς ἀγαπημένης της γῆς γράφει:

«Ἄναμεσα στὰ τέλη τοῦ Foix ζήσανε ἄνθρωποι μυστικισταί, ὀρηκτικοί καὶ μα- λακοὶ συγχρόνως, ὅπως εἶναι ὄλοι οἱ ἄ- γνοι ἄνθρωποι, προσκολλημένοι στὰ δνει- ρά τους, ἱκανοὶ νὰ πεθάνουν γιὰ τὴν πί- στι τους....

Τὸ βουνὸ πού δίνει ἐνεργητικότητα καὶ φῶς στὴ φύσι, γίνεται καὶ πηγὴ ψυχικῆς ἐνέργειας....

Ἀπὸ τὴ γῆ, μὲ τὴ σημασία πού ἔδωσε ὁ Mistral στὴ λέξι, θὰ ἔλθῃ ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπὸ τὸ βουνὸ ἴσως θὰ πέ- ση τὸ Σημεῖο...

Ἄς μὴ ζητᾶνε λοιπὸν μάταια, μέσα στὶς πολιτικὲς συζητήσεις, τὴν ἀνόρθωσι πού θὰ ἐπιβληθῇ—τὸ μυθικὸ της εἶναι κρυμ- μένο στὰ βάθη τῆς ἐπαρχίας, ὅπου μα- κρὰ ἀπ' τὸ θόρυβο τοῦ αἰῶνος, ἀνθίζουν ἀκόμα ψυχές.

Ἡ Geneviève Duhamel ὅπως καὶ ἡ Ἰ- σαβέλλα Σαντί, ἔγραψε καὶ ἔμμετρα καὶ πεζά. Ἐκεῖνο πού τῆς ἐξασφαλίζει τὴν ἐ- πιτυχία καὶ δίνει ἀπὸ γράψιμό της ἕνα ἀ- πόλυτα προσωπικὸ χρῶμα εἶναι ὅτι κα- τερθώνει νὰ συνδυᾷ τὴν αἰσθηματικότητα μὲ τὸ χιούμορ⁽¹³⁾. Συγκεντρώνει δμως κι' ἄλλα προσόντα. Πρῶτα-πρῶτα μιά με- γάλῃ παρατηρητικότητα. Μιά ἀπλὴ ματιὰ στὸ χαριτωμένο βιβλίό της «Ces gens-là» μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ ἀποδείξῃ. Ὑστερα μιά ἀστείρευτὴ ἔμπνευσι ποῦναι τόσο αὐθόρ- μητῃ ὥστε τὸ διάβασμα τῶν βιβλίων της νὰ εἶναι μιά πνευματικὴ ἀπόλαυσι. Σὰν ποιήτρια ἡ Γενεβιέβη Ἰτουαμιέλ ἔχει ἐλι- κρινεῖα, συγκίνηση, καὶ πρό πάντων ἔχει ν' ἀφήνῃ κατὰ μέρος τοὺς ἀποκλειστικὰ προσωπικοὺς της πόθους καὶ νὰ ἀσχολῆ- ται μὲ τίς χαρές, τὸν πόνο καὶ τίς ἐλπί- δες τῶν ἄλλων. Δίκαια λοιπὸν ἔχει πάρει τόσα βραβεῖα: Ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Ἀκαδη- μία, τὴν «Παρισινὴ φωνή», τὴν Ἀκαδημία τοῦ Χιούμορ καὶ ἕνα τοῦ Jacques Nor- mand. Εἶναι καθηγήτρια στὸ 10ο λύκειο Condorcet καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ συνδικά- του τῶν Γάλλων δημοσιογράφων. Ἐγρα- φε «Rue du chien-qui-pêche», «La vie et la mort d' Eugénie de Guérin». Πῆρε τὸ βρα- βεῖο τῆς Littérature spiritualiste μὲ τὸ θαυ- μάσιο ἔργο της «Pour l' amour de l' a- mour»⁽¹⁴⁾.

(13) Calvet: Le Renouveau Catholique σελ. 311.

(14) Πρέπει νὰ ἀναφέρουμε ἀκόμα τρία μυ- θιστορήματα: «Αὐτὲς οἱ κυρίες τοῦ νοσοκο- μείου», «Ἀνύπαντρες», «Ὅλο φωτιά, ὄλο φλό- γα», ἕνα δραματάκι σὲ 2 εἰκόνες «Ἡ ὄψη- τρια» καὶ μιά κριτικὴ γιὰ τὸν René Bazin, τὸ Γάλλο χριστιανὸ μυθιστοριογράφο.

Μυθιστορήματα Έγραψε και η Leontine Zanta. Σ' αυτά χρωστάει μέρος της δόξας της. Είχε γίνει όμως κιόλας γνωστή με τη διδακτορική διατριβή της «Η αναγέννησις της στωϊκής φιλοσοφίας το 16 αιώνα». «Ας σημειωθῆ ὅτι εἶναι ἡ πρώτη γυναίκα ἀδελκώτρ τῆς φιλοσοφίας στὴ Γαλλία. Τὸ δωράκι χριστιανικό περιοδικό «Revue des Jeunes» εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ φιλοξενήσῃ ἕνα δημοσίευμα τῆς Λεοντίν Ζαντά σχετικό μετὴν ἐπιστροφή της στὸν Χριστιανισμό, ὅπως τὸ ἔχουν κάνει στὸ ἴδιο περιοδικό κι' ἄλλοι διάσημοι Γάλλοι διανοούμενοι. Αὐτὸ εἶναι περίπου τὸ περιεχόμενό του (15):

Κόρη ἑνὸς σοφοῦ, ἔνοιωσα ἀπὸ πολὺ μικρὴ δίψα γιὰ κάθε εἶδους γνώσι. Προικισμένη με ἐξαιρετικὰ διανοητικὰ χαρίσματα ρίχτηκα ἀπὸ δώδεκα χρονῶν στὴ μελέτη τῶν βιβλίων ποῦθριακα στὴ βιβλιοθήκη τοῦ πατέρα της. Πολὺ μικρὴ ἔγινε μαθήτρια ἑνὸς ἡλικιωμένου φιλοσόφου, φίλου τοῦ πατέρα της. Λάτρευε κι' αὐτὴ μετὴ σειρά της διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα, ἀρχαῖα καὶ νεώτερα. «Ἡμῶν φυσικὰ ἐγωϊστρία, πίστωση στὴν ἠθικὴ δύναμι τοῦ ἀνθρώπου» γράφει. Μὰ ὅταν ἀρχισαν νὰ παρουσιάζωνται ἐμπρὸς της οἱ δυσκολίες καὶ οἱ πειρασμοὶ τῆς ζωῆς, κατάλαβε πόσο ἀδύνατη ἦταν, καὶ ὅτι μάταια εἶχε στηρίζει τὴν ὑπαρξί της ἀπάνω σ' αὐτὰ τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα. Τότε στράφηκε στοὺς στωϊκοὺς. Ἔθεσε σὲ ἐφαρμογὴ ὅλους τοὺς ἀσκητικoὺς κανόνες τους. Ἀλλὰ λέει πάρα κάτω: «Γιὰ ν' ἀνταμείψῃ ὅλες αὐτὲς τίς θυσίες ποὺ μοῦ ἐπέβαλε, ἡ στωϊκὴ φιλοσοφία, δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο νὰ μοῦ δώσει παρὰ τὴν ἑσωτερικὴ ἱκανοποίησι ποὺ φαντάζει γιὰ μεγάλῃ, στὴν πραγματικότητά ὁμως εἶναι ὑποτένια». Καὶ «Πρήγορα κατάλαβα ὅτι γιὰ νὰ περισώσω τὴν ἠθικὴ μου ὑπότασι, δὲν μπορούσα νὰ βασισθῶ στὴν ἀνθρώπινη φύσι μόνο, ἀλλὰ καὶ στὴ θεία χάρι». Τὸ πρῶτο βῆμα εἶχε γίνει. Εἶχε στρώσει τὴν Ζαντά σ' αὐτὴ ἡ ἀδυσώπητη πείρα τῆς ζωῆς. Τὸ τελειωτικό ἔγινε ὅταν ἦρθε σὲ ἐπαφὴ μετὴ τὴ φιλοσοφία τοῦ Κάντ. Αὐτὸ τὸ γκρέμισμα τῆς Μεταφυσικῆς ἐν ὀνόματι τῆς Ἐπιστήμης τὴν ἀναστάτωσε. Εἶχε τὴ δύναμι νὰ ὑπολογιστῇ ὅλες τίς συνέπειές του. Καὶ μπαίνοντας συνειδητὰ μέσα στὸ Χριστιανισμό, βρῆκε ὅτι ποθοῦσε, ὅτι μπορούσε νὰ τὴν ἱκανοποιήσῃ, ὅτι ζητοῦσε μάταια σὲ θεοὺς πηγῆς καὶ σὲ φτωχὰ δημιουργήματα (16).

(15) Τὸ βρῆσκει ὁ ἀναγνώστης ἀναδημοσιευμένο στὸ βιβλίο τοῦ Th. Mainage: Les tēmoins du renouveau Catholique σ. 151 κ. ἔξ.

(16) Μετὰ τὴ Ζαντά πολλὲς ἄλλες χριστιανές

*
 "Ἐστὶ τὸ ἔργο τῆς Ζαντά γίνεται ἔργο πείρας καὶ ζωῆς. Ξεπηδᾷ ἀπὸ μιὰ ζωντανὴ πραγματικότητά. Φέρνει σὲ κάθε ἀνθρώπο τῆς ἐποχῆς μας τὸ πῶ πολύτιμο μῆνυμα. Τὸ μῆνυμα ὅτι μονάχα μέσα στὴν Πίστι βρίσκεται ἡ λυτρωτικὴ δύναμι καὶ μαζί τὸ φῶς ποὺ ποθοῦμε καὶ ἡ λύσις τῶν προβλημάτων ποὺ πιέζουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴ ζωὴ μας. Καὶ τὸ μῆνυμα τοῦτο ἀνέλασεν νὰ διαλαλήσῃ στὴν ἐποχὴ καὶ στὴ γενεά μας ὅλες αὐτὲς οἱ Γαλλίδες διανοούμενες, ποὺ τόσο βιαστικὰ καὶ σχεδὸν στιγμιαῖα ἀτενίσασαν στὸ ἄρθρο αὐτὸ τῆς καθεμίας τὸ ἔργο. Δὲν πρόκειται ἀπλῶς γιὰ ἕναν κατὰλογο ὀνομάτων, πρόκειται γιὰ μιὰ εὐγενικὴ παράταξι—κι' εἶναι ἑπανασταθάνουμε, πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅ,τι μπορέσαμε νὰ παρουσιάσουμε ἐδῶ—ὅπου παρελαύνουν ὀνόματα καθιερωμένα πιά στοὺς κύκλους τῶν Γαλλικῶν γραμμάτων, ἱκανότητες ποὺ ἔχουν ἐπιβληθῆ, ταλέντα ποὺ ἔχουν γενικὰ ἀναγνωρισθῆ. Ξεφυλλίζομε τὸν κατάλογο τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, ἀνεύχομε τὴν παρατάξι τῶν γυναικῶν αὐτῶν ποιητριῶν καὶ πεζογράφων καὶ—γιατί νὰ τὸ κρύψομε;—ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀναγνωστές δοκιμάζομε κάποιο ἀσθημα ζήλιας: Γιατί νὰ μὴ γίνεταί ἔτσι κι' ἐδῶ; Γιατί ἡ γράφουσα γυναίκα στὴν Ἑλλάδα, ἡ ποιήτρια, ἡ πεζογράφος, νὰ μὲν τόσο πεισματικὰ προσκολλημένη στὶς προκαταλήψεις περασμένων ἐποχῶν, καὶ νὰ ὑπηρετῇ ἐπίμονα, καὶ πολλὰς φορὲς μετὰ φανατισμὸ ποὺ ἐμφανιάζει, τὴν ἄρνησι, τὴν ὑπόνοιμεισιν τῆς Ἀληθείας, τῆς Ἠθικῆς, τῆς Πίστεως; Γιατί αὐτὸ τὸ θλιβερό φαινόμενο στὸν τόπο μας, νὰ συναγωνίζονται οἱ «γράφουσες γυναῖκες» τοὺς ἄντρες συγγραφεῖς σὲ κίτρινισμό, καὶ τὰ ἔργα τους νὰ φιλοξενοῦν, ὡς τὸ βαθμὸ ποὺ νὰ προκαλοῦν ἀψῆδια, κάθε διάστροφο ἀσθημα καὶ κάθε διανοητικὸ καὶ ἠθικὸ παραστράτημα; Ἐὰρ γε δὲν εἶναι καιρὸς νὰ θέσομε ἕνα τέρμα σ' αὐτὴ τὴν ἀθλια τακτικὴ; Δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ μιὰ στροφή πρὸς νέους ὀρίζοντες, πρὸς καινούργιους δρόμους φωτεινοὺς, καθαρῶς, μωραμένους; Τί τιμὴ γιὰ τὴν Ἑλληνίδα διανοουμένη, νὰ βρεθῆ πρωτοπόρος στὴν ἀνοιξιὰτικὴ αὐτὴ πνευματικὴ πορεία, κομίζοντας τὸ μῆνυμα μιᾶς νέας ἐποχῆς στὸν πονεμένο μας λαὸ κι' ἀκόμα πιὸ πέρα!

IOYNNIA ANAPONIKOY

νὲς πεζογράφοι θάχαν τὴ θέσι τους ἐδῶ, ὅπως εἶναι ἡ J. Ph. Heuzey, ἡ Jean Balde, ἡ Colette Yver, ἡ Henriette Ψυχᾶρη, ἀδελφὴ τοῦ Ἐγνεστου Ψυχᾶρη, ἡ M. d' Escola, ἡ Marie Gasquet καὶ ἄλλες.

Η ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

I

Μέσα στο γενικό κοινωνικό πρόβλημα που αιώνες τώρα άπασχόλησε και έξακολουθεί ν' άπασχολή κοινωνιολόγους, οικονομολόγους, νομοθέτες, πολιτικούς, φιλοσόφους και ήθικολόγους, τó εργατικό ζήτημα προβάλλει, σύμφωνα με την γνώμη όλων αυτών, σαν νευραλγικό σημείο του όλου προβλήματος. Έάν τώρα στο νευραλγικό αυτό σημείο προστεθί και ή άδυναμία και μειονεκτικότης του γυναικείου φύλου, φαντάζεται κανείς πόσο λεπτό, πόσο φλέγον και περίπλοκο, αλλά και πόσο πολύπλευρο γίνεται τó ζήτημα της εργαζομένης γυναίκας. Και δέν περιορίζεται στο στενό οικονομικό κύκλο τó ζήτημα, αλλά άγγίζει κι' άλλα σημεία πολύ βασικά, όπως είναι τó ζήτημα του γάμου, της οικογενείας, της μητρότητος, της άνατροφής των παιδιών.

Ξέρουμε ότι ή σοβαρότης και ή έκτασις του ζητήματος που έρευνούμε είναι άδύνατο νά έκτεθούν στα στενά όρια ενός άρθρου. Θά επιχειρήσουμε γι' αυτό με συντομία νά σκιαγραφήσουμε σε άδρές γραμμές τó όλο πρόβλημα της εργαζομένης γυναίκας.

Σε όλες τις εποχές ή γυναίκα εργάσθηκε στο πλευρό του άνδρα κι' είναι άνυπολόγιστη ή άφανής συμβολή της στην πρόοδο του πολιτισμού. Όμως ή γυναίκα που εργάσθηκε στις διάφορες εποχές δέν μας παρουσιάζει ούτε την έκτασι, ούτε και τά προβλήματα που δημιουργεί ή εργασία της σύγχρονης γυναίκας έξω απ' τó σπίτι.

Η εργαζομένη γυναίκα, με την έννοια που την εξετάζουμε έδω, είναι δημιουργημα των νεωτέρων χρόνων και ειδικώτερα των δύο τελευταίων αιώνων. Όταν στα μέσα περίπου του 18ου αιώνας ó άτιμος άρχισε νά χρησιμοποιήται σαν κινητήριος δύναμις και την βιοτεχνία άρχισε ν' άντικαθιστά ή βιομηχανία, ή όλη διάρθρωσις της παραγωγής στηρίχθηκε σε νέες βάσεις, και μάλιστα στον καταμερισμό των έργων, με όλα τά όδυνηρά έπακόλουθα γιά τόν εργάτη σωματικά και πνευματικά. Η μεγάλη χρησιμοποίησις των μηχανών και ó καταμερισμός των έργων που άκολούθησε, έδιναν στη γυναίκα όλες τις δυνατότητες γιά εργασία. Η γυναίκα μπαίνει στον άγώνα της βιοπάλης,

γιά νά βοηθήση κι' αυτή με τή δουλειά της την οικογένεια, που βρέθηκε σε δύσκολη θέση με την πτώσι των ημερομισθίων. Όμως ή οικονομική καλύτερευσις της θέσεως των εργατών, που όλοι έπερίμεναν με τή συμβολή της γυναικείας εργασίας, σε τίποτε δέν τους ώφέλησε. Η γυναικεία εργασία ηξήση ακόμη περισσότερο την προσφορά της εργασίας στις εργατικές άγορές, και άμεσο άποτέλεσμα ήταν ή μεγαλύτερη πτώσις των εργατικών ημερομισθίων. Ο άγώνας ήταν σκληρός μεταξύ άνδρών και γυναικών, σχετικά με την τιμή των ημερομισθίων. Οί συνθήκες του μέσα σ' αυτές ή γυναικα έρχόταν γιά πρώτη φορά νά εργασθί, ήταν όχι άπλως σκληρές, μά τραγικές από την ύγεινή και ήθικη άποψι. Μεγάλες ομάδες άνδρών, γυναικών και παιδιών πλημμυρίζουν στενωτάτους και άνθυγιεινούς χώρους, τά λεγόμενα τότε εργοστάσια. Η όλική δυστυχία, ή έκλυσις των ήθών και γενικά ή άθλιότης συντελοούν στην δημιουργία του λεγομένου «κουρελοπραλεταριάτου» (1). Καμμία κοινωνική πρόνοια, καμμία νομοθετική μέριμνα γιά τις άγέλες αυτές των ανθρώπων που ζούσαν σε τέτοιες συνθήκες.

Στη χώρα μας συναντούμε γιά πρώτη φορά την γυναίκα σαν εργάτρια βιομηχανίας στο τέλος του περασμένου αιώνας, τó 1889, που ιδρύθηκε τó πρώτο βιομηχανικό εργοστάσιο έπιουργίας (2). Από τότε άρχίζει νά δημιουργήται και στη χώρα μας γυναικεία εργατική τάξις. Σήμερα συναντούμε την γυναίκα σε όλα τά άνδρικά έπαγγέλματα: έργατρια, υπάλληλος δημοσία ή ιδιωτική, και έν μέρει στα έλεύθερα έπαγγέλματα του ίατρού, δικηγόρου κλπ.

Η άπλοποίησις των εργασιών στα διάφορα εργοστάσια που έπήλθε με τή χρησιμοποίησι της μηχανής, άνοιξε τις πόρτες στη γυναίκα, μά και δέν χρειαζόταν καμμία σχεδόν ειδικευσις του έργατου. Έπίσης ή χαμηλότερη άμοιβή της γυναικείας εργασίας έχαρακτηρίσθηκε από τους ριζο-

(1) Ν. Φωτήλα. Κοινωνική Πολιτική, Άθήναι 1937, σελ. 484-485.

(2) Γ. Χαριτάκη, Η Έλληνική βιομηχανία, Άθήναι 1927, σελ. 200.

σπάστες σάν λαμπρό μέσο εκμεταλλεύσεως του εργάτου, έφθσον ή εργασία του αντικατεστάθη με άλλη πιό φθνή. "Επειτα ή τυποποίησης των διαφόρων επί μέρους υπηρεσιών (άντιγραφή με γραφομηχανή, τήρησις πρωτοκόλλου και άρχεϊου, διεκπεραίωσις τυπικών έγγραφών) δίνουσ όλες τίς δυνατότητες για την άπασόλγησι της γυναίκας σέ τέτοιαις εργασίαις. Έξ άλλου ή άνωτέρα μόρφωσις που άρχισε νά παίρνη ή γυναίκα, την άνεθάξει σέ άνωτερες θέσεις, που άπαιτούν κάποιαν ευθύνη και πρωτοβουλία.

II

Τά αίτια που ώδήγησαν την γυναίκα νά εργασθή έξω άπ' τό σπίτι, είναι κυρίως οικονομικά και ιδεολογικά⁽³⁾. Η προαγωγή του ύλικου πολιτισμού, ή αύξησις των άναγκών (π. χ. τό πολυέξοδο ντύσιμο) έχουσ άμεσο άποτέλεσμα την άνεπάρκεια του μισθού των εργατών. Οι περισσότεροι ειδικοί άναγνωρίζουσ την άνεπάρκεια αυτή των μισθών και ίδίως του εργάτου, για την κάλυψη των άναγκών μιας οικουγενείας, όχι μόνο σήμερα που περνάμε την άνωμαλή περίοδο του πολέμου, αλλά και σέ όμαλες περιόδους. Και τούτο διότι οι μισθοί κανονίζονται όχι επί τη βάσει των άναγκών μιας μέσης οικουγενείας, αλλά επί τη βάσει των άναγκών του άμειβομένου προσώπου⁽⁴⁾. Η γυναικεία εργασία προσεφέρθη σάν μέσο πορισμού χρημάτων για την κάλυψη και την θεραπεία των άναγκών της οικουγενείας.

"Άλλη αίτια που σπρώχνει την γυναίκα στην εργασία έξω άπ' τό σπίτι, είναι ο άποτυχημένος γάμος. Είτε διότι ο σύζυγος είναι τεμπέλης, σπάταλος, μέθυσος, παίκτης, είτε διότι είναι άσθενής ή κατήντησε άνίκανος για εργασία. Στις περιπτώσεις αυτές ή γυναίκα άναγκάζεται απτή πιά ν' άνελάβη τά ήνια του σπιτιού και νά σηκώση όλόκληρο τό βάρος και τίς ευθύνας μιας οικουγενείας. Και, φυσικά, έφθσον συντρέχει λόγος άσθενείας ή άδυναμίας του άνδρος νά εργασθή, κάθε έπαινος άνήκει στην γυναίκα για τίς θυσίες αυτές, που κάνει για την οικουγενεία της. Και ύπάρχουσ περιπτώσεις που ή γυναικεία εργασία όχι μόνο έσωσε την οικουγενεία από τό οικονομικό άδιέξοδο, αλλά

και της έχάρισε όλα τά μέσα κι' όλες τίς δυνατότητες για μία προαγωγή σέ ψηλότερα ακαλόπατία. Πόσα και πόσα παραδείγματα δέν έχομε, που ή χήρα μητέρα ή ή μεγαλύτερη άδελφή στάθηκε άληθινός προστάτης βασιανισμένης οικουγενείας! Κι' άλλες περιπτώσεις όπου κόρες όρφανές έχι μόνον εργάσθησαν για τά άνήλικα άδελφια τους, για έθυσίασαν άκόμη και τό μέλλον τους, για νά τά σπουδάσουν σέ άνωτερα εκπαιδευτήρια.

III

"Αν τώρα θελήσουμε νά μελετήσουμε τίς συνθήκες στις όποιες ζή και εργαζεται σήμερα ή εργαζομένη γυναίκα, θα φθάσουμε σέ συμπεράσματα όχι ευχάριστα. "Ετσι την βρίσκομε νά εργαζεται μέσα στους καπνούς και τίς αναθυμιάσεις της χημικής βιομηχανίας, μέσα στους τρομερούς κρότους των μηχανών, μέσα σέ χώρους όπου ή ύγρασία μπορεί άκόμη και μετάλλα να διαπεράση. Είναι υποχρεωμένη κι' αυτή όρθή ή σκυμμένη νά σπρώχνη σιδερένια αντικείμενα, νά μεταφέρη βάρη κλπ. Οι εργασίες αυτές, ξενας προς τον γυναικείο οργανισμό, είναι πολύ επικίνδυνες για την υγεία της γυναίκας⁽⁵⁾.

Δέν είναι όμως καλύτερες και οι συνθήκες στις όποιες εργαζεται ή υπάλληλος. Χώρος πολλές φορές άθυγιεινός—γι' αυτόν πολλές έχουσ νά μας πουν τά γραφεία των δημόσιων υπηρεσιών και ιδιωτικών επιχειρήσεων—εργασία άχαρη και μονότονη, κάθε μέρα ή ίδια. Τον αντίκτυπο των εργασιών αυτών μπορεί νά τον καταλάβη καθένας που είχε την ευκαιρία νά τίς γνωρίση από κοντά, είτε σάν προϊστάμενος, είτε σάν άπλός συνάδελφος. Οι συνέπειες τέτοιων εργασιών πάνω στην εργαζομένη γυναίκα είναι άδυστηρές. "Όπως είπαμε και παραπάνω, ο γυναικείος οργανισμός φθείρεται ταχύτερα και μάλιστα σέ εργασίες ξένες προς την άποστολή του. Οι συνέπειες είναι άκόμη πιό θλιβερές για την έγγαμη γυναίκα. Υποχρεωμένη κάθε μερα νά εργαζεται επί 6 ή 8 ώρες στο γραφείο ή στο εργοστάσιο, φυσικό είναι νά παραμελή την φροντίδα του σπιτιού της, κυρίως όμως την άνατροφή των παιδιών της. Τό ζήτημα αυτό βγαίνει πιά από τον στενό κύκλο των οικονομικών προβλημάτων και μπαίνει σέ άλλον κύκλο προβλημάτων που άφορουν τό σύνολο μιας κοινωνίας. Δέν μας έπιτρέπεται όμως νά προσπεράσουμε τό ζήτημα αυτό, έφθσον δεχόμεθα ότι απ' την καλή άνατροφή των

(3) "Ide Handwörterbuch der Staatswissenschaften, Jena 1924, «Frauenarbeit und Frauenfrage» IV Band σελ. 329-330.

(4) Ch. Gide et Ch. Rist, Histoire des doctrines économiques, σελ. 533 και R. Prigent, Les difficultés de la famille ouvrière, «La Vie Intellectuelle» 1939 σελ. 31-32.

(5) Για τά δυσάρεστα άποτελέσματα τέτοιων εργασιών πάνω στον γυναικείο οργανισμό, βλ. Handb. der Staatswiss. Band IV σ. 330-32.

παιδιῶν ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον καὶ ἡ εὐτυχία τῆς κοινωρίας. Πολύ σωστά ὑπεστήριξαν πολλοί, ὅτι ἡ ἐξωκοινωνικὴ ἐργασία τῆς γυναίκας φέρνει τὴν διάλυσι τῆς οἰκογενειακῆς φωνῆς, πού με τόσους κόπους καὶ τόσες θυσίες ἐκτίσθηκε.

Ἄλλο ζήτημα πού ἀπασχολεῖ τὴν ἐργαζομένην γυναῖκα καὶ γενικώτερα τὸν ἐργατικὸ κόσμον εἶναι τὸ ζήτημα τῆς στέγης. Ἀπὸ ἐρευνες πού ἔγινον στὴν Γαλλία⁽⁶⁾ καὶ ἀλλοῦ, ἐβγήκαν θλιβερά συμπεράσματα. Γιὰ ν' ἀντιληφθῇ κακεῖ τὶς ἀλλες συνθήκες τῆς ἐργατικῆς στέγης πού ἐπικρατοῦν στὸν τόπο μας, ἀρκεῖ, νομίζομε, ἓνας περίπατος στὸν πρῶτο συνοικισμό τῆς Ἀθήνας ἢ τοῦ Πειραιᾶ⁽⁷⁾. Ἐχει παρατηρηθῆ ὅτι τὸ ἀνθυγιεινὸ περιβάλλον τῆς ἐργατικῆς κατοικίας ἐπιδρᾷ κυρίως στὴν ἐργαζομένην γυναῖκα, κί' αὐτὸ γιὰτὶ αὐτὴ μετὰ τὴν δουλειά τῆς ἡμέρας εἶναι ἀναγκασμένη νὰ γυρίσῃ ἀμέσως στὸ σπίτι τῆς, γιὰ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὶς ἀνάγκες του. Ἀντιθέτως γιὰ τὸν ἐργάτη ἄνδρα ὑπάρχει ἡ ἀνάπαυσις τοῦ καφενεῖου ἢ τῆς ταβέρνας. Ἄλλο ζήτημα ἀν' ἡ ἀνάπαυσις αὐτὴ ἔχῃ ἄλλα ἐπαικδολοῦθα.

IV

Τὸ δρᾶμα τῆς ἐργαζομένης γυναίκας ἐκίνησε βέβαια τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀρμοδίων καὶ πρὸ πάντων τοῦ νομοθέτου σὲ ὅλες τὶς χώρες. Οἱ λόγοι πού ἐπιβάλλουν τὴν ἰδιαίτηρ νομοθετικὴ μέριμνα γιὰ τὴν ἐργαζομένην γυναῖκα εἶναι: α) Ἡ συχνότερη προσβολὴ τῆς υγείας τῆς. Στατιστικῆς ἐρευνες ἀπέδειξαν ὅτι σὲ 100 ἀσθενεῖς ἄνδρες ἀντιστοιχοῦσαν 138 γυναῖκες. Τὰ αἴτια τῆς ἀναλογίας αὐτῆς ὀφείλονται κυρίως στὴν κακὴ διατροφή τῶν γυναικῶν, λόγῳ τοῦ χαμηλοτέρου ἡμερομισθίου των. β) Ἰδιαίτερες καταστάσεις (ἐγκυμοσύνη, τοκετός, λοχεΐα) πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἀμειψοῦ ρυθμίσι. γ) Ἀδυναμία τῶν γυναικῶν στὸ νὰ ἐνασκήσουν τὰ δικαιώματά τους (ἔλλειψις γυναικείων ἐργατικῶν σωματείων) δ).

Τὸ ζήτημα τῆς ἐργαζομένης γυναίκας ἀρχισε νὰ ἀπασχολῆ τὰ τελευταῖα χρόνια ὄχι μόνον τοὺς νομοθέτες τῶν διαφόρων κρατῶν, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὴν διεθνή καὶ πολιτικὴ κίνησι. Διατάξεις σχετικῆς μετ' τὴν προστασία τῆς ἐργαζομένης γυναίκας, καὶ γενικώτερα τοῦ ἐργάτου, βρίσκομε καὶ στὶς μεταπολεμικῆς διεθνείς συν-

θήκης πού ἐρρῦθμισαν ζητήματα γενικώτερης πολιτικῆς σημασίας.

Κυρίως ἡ νομοθετικὴ μέριμνα ἐστράφη στὸν περιορισμὸ τῶν ὥρῶν ἐργασίας, στὴν ἀπαγόρευσι τῆς νυκτερινῆς ἐργασίας (Διεθνῆς διάσκεψις Washington 1919, νόμος 2275 τοῦ 1920), στὴν παροχὴ ἀδείας μετ' ἀποδοχῶν πρὶν καὶ μετὰ τὸν τοκετό (νόμος 2274 τοῦ 1920), στὴ χορήγησι ἐπιδομάτων τοκετοῦ, λοχεΐας καὶ θηλάσεως ἀπὸ τὸ Ἴδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (ν. 6298/1934). Ἄλλα μέτρα γενικώτερης ἐργατικῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν συλλογικῶν συμβάσεων, μετ' ὅποιες κυρίως ὀρίζεται ἐλάχιστο ὄριο ἡμερομισθίου, τὰ σχετικὰ μετ' τὴν καθήρσι τῆς Κυριακῆς ἀργίας, ἀν καὶ τὴν διτάξει αὐτὴ τὴν βρισκομε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Πεντατεύχου: «Ἐξ ἡμέρας ποιήσεις τὰ ἔργα σου, τῆ δὲ ἡμέρα τῆ ἑβδόμη ἀνάπαυσις» (Ἐξέδ.κγ' 12). Ὅρθα ὑποστηρίχθηκε ὅτι ἡ διτάξει αὐτὴ δὲν εἶχε θρησκευτικὸ μόνον χαρακτῆρα, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα κοινωνικοπολιτικὸ.

Μὲ ὅλα τὰ παραπάνω νομοθετήματα ἤλθε κάποια βελτίωσις στὴν θέσι τῆς ἐργαζομένης γυναίκας, δὲν ἐβγήκαν ὅμως οἱ καρποὶ καὶ τὰ ἀποτελέσματα πού ἀνεμένοντο. Κατὰ πόσον ἀσκήθηκε αὐστηρὸς ἔλεγχος στὶς διατάξεις τοῦ νόμου, μποροῦν νὰ μαρτυρήσουν πάρα πολλές ἐργάτριες, πού εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τίς δοῦμε νὰ ἐργάζονται στοὺς πῖο ἀνθυγιεινοὺς ὁρους, χωρὶς καμμιὰ ἀπ' αὐτὲς νὰ τολμᾷ νὰ καταγγεῖλῃ τὶς καταστρατηγήσεις τοῦ νόμου στὶς ἀρμόδιες ἀρχές, ἀπ' τὸ φόβο τῆς ἀπολύσεως. Δύσκολο βέβαια νὰ ψηφισθῇ νόμος γιὰ τὴν καλύτερευσι τῆς θέσεως τοῦ ἐργαζομένου, πῖο δύσκολη ὅμως ἡ ἐφαρμογὴ του. Δὲν ἀρκοῦν οἱ ἄρατοι νόμοι πού ὑπόσχονται μιὰ καλύτερη αὔριο μετ' τῆ βελτίωσι τῶν ὄρων τοῦ παρόντος. Χρειαζοῦνται ἐμπνευσμένοι ἐφαρμοσταὶ τῶν νόμων πού θὰ δίνουν ζωὴ καὶ ὑπόστασι στὸ ξερὸ γράμμα τοῦ νόμου, χωρὶς νὰ δεσμεύονται ἀπὸ ἀποστεωμένες ἐρημνευτικῆς λύσεις. Χρειαζοῦνται ἠθικῆς προσωπικότητες, πού με ὄλον τους τὸν ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ ἐξοπλισμὸ θ' ἀντιμετωπίζουν προβλήματα τόσο λεπτά, ὅπως αὐτὰ πού ἀφοροῦν τὴν ἐργαζομένην γυναῖκα. Πού ὁμως πωλοῦνται καὶ ἀγοράζονται τὰ ἐφόδια αὐτὰ γιὰ τὸν πλήρη ἠθικὸ ἐξοπλισμὸ τοῦ κάθε κοινωνικοῦ ἀτόμου; Ἐδῶ εἶναι τὸ μεγάλο πρόβλημα.

V

(6) R. Prigent, ἰδ. βιβλ. σελ. 33-35.
 (7) Γ. Χαριτάκη, ἰδ. βιβλ. σελ. 137-139.
 (8) Ἐρριζου Ηερκνερ, Τὸ ἐργατικὸν ζήτημα, Ἀθήνα 1919, τόμ. Α' σελ. 208-209 (κατὰ διασκευὴν Δ. Καλλιτσουνακί).

Ἐ Χριστιανισμὸς δὲν παρρουσιάσθηκε βέβαια στὴν ἀνθρωπότητα σάν μεταρρυθμιστικὸ κίνημα, πού νὰ ὑπόσχεται ὀλικὴ εὐμάρεια στοὺς ὁπαδοὺς του, ἀλλὰ σάν θρη-

σκεία πού ἀπευθύνεται κυρίως στὸν πνευματικὸ μας κόσμον, στὶς ψυχικὲς μας ἐφέσεις καὶ ἀνάγκες. Ἐν τούτοις τὸ ζήτημα τῆς ἐργασίας δὲν ἔμεινε ξένο καὶ ἀδιάφορο γι' αὐτόν. Ἡ ἐργασία στὸν Χριστιανισμό ἐξυψώθηκε καὶ καθαγιασθήκε. Δὲν βρισκόμας βέβαια στὸν Χριστιανισμό ἕνα συγκεκριμένο κώδικα ἐργατικῆς νομοθεσίας⁹ βρισκόμας ὅμως τὶς ἀσάλευτες ἐκεῖνες βάσεις, τὰ ἠθικὰ καὶ νομικὰ ἀξιώματα, πάνω στὰ ὁποῖα μπορούμε νὰ οἰκοδομήσωμε ὄχι μόνον τὴν ἐργατικὴ νομοθεσία, ἀλλὰ καὶ μιὰ γενικώτερη νομοθεσία γιὰ τὴν δικαιοτέρα συγκρότησι τῆς κοινωνίας, στὴν ὁποία δὲν θὰ βρισκῆ θεοὶ τὸ ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι γιὰ τὸν ἄλλον ἀνθρώπο λύκος. Σὲ ἐποχὴ πού ἡ δουλεῖα ἀνεγνωρίζετο σάν νόμιμο κοινωνικὸ φαινόμενο, ὁ Χριστιανισμὸς κηρύττει τὸ «ἄξιον ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ», μιὰ ρῆσι πού ἂν μῆ βᾶσις στοὺς ἐργατικὸς κώδικας, νομίζω ὅτι τὸ πολύπλοκο ἐργατικὸ ζήτημα θὰ βρῆ τὸν δρόμο πρὸς τὴν λύσι.

Γιὰ νὰ δεიχθῆ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν περιωρίσθηκε μόνον νὰ συλλαμβάνῃ καὶ νὰ διατυπώῃ ἀφηρημένα ἀξιώματα, ἀλλὰ ὅτι πολλοὶ ὁπαδοὶ τοῦ ἀντιμετώπισαν πρακτικώτερα τὴν ἐργαζομένη γυναῖκα καὶ γενικώτερα αὐτὴν πού βρίσκεται στὴν ἀνάγκη, ἀναφέρομας μερικὰ παραδείγματα. Ὅταν ἀκόμη στὴν Εὐρώπῃ ἐβασίλευε τὸ σκοτάδι τῆς βαρβαρότητος ἢ «Βασιλείας» τοῦ Μ. Βασιλείου συντηροῦσε καὶ ἐβουλοῦσε ἑκατοντάδες φτωγῶν καὶ ταλαιπωρουμένων γυναικῶν. Στὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων ἱδρυσεν γιὰ τὶς ἐπίσκοπες φτωγῆς γυναῖκες ἐπὶ τὰ λοχακομεῖα (μαγειτήρια) με σαράντα κρεβάτια τὸ καθένα¹⁰, «ἐν αἷς (κλίναις) ἐφ' ὅλαις ἐπτά ἡμέραις ἐκάστην γυναῖκα τίκτουσαν διαναπαύεσθαι ἐθέσπισεν, εἴθ' οὕτως τρίτον νομίσματος λαμβάνουσαν οἰκοδοπευεσθαι». Ὅταν ἡ δουλεῖα καὶ τὸ δουλεμπόριον τῶν μαύρων γιὰ τὶς περιφημὲς φυτεῖες τῆς Β. Ἀμερικῆς εὐρίσκετο στὸν κολοφῶνα τῆς δόξης του, ὁ ἐπίσκοπος Las Casas (1543) πρῶτος ὕψωσε τὴν φωνὴν γιὰ τὶς γυναῖκες πού ἐδούλευσαν στὶς φυτεῖες. Ἀπήτησε νὰ ἀπαγορευθῆ ἀπὸ τὸ νόμο ἡ χρησιμοποίησις γυναικῶν στὶς φυτεῖες. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1936 ἕνας ἄμιλος χριστιανῶν κυριῶν ἔδωκε στὸν πρόεδρον τῆς Ἀργεντινῆς Κυβερνήσεως ἕνα

ἐμπεριστατωμένον ὑπόμνημα γιὰ διάφορα ἐργατοκοινωνικὰ ζητήματα, ὅπως εἶναι τὸ ζήτημα τῆς ἀνεργίας, τῆς κατοικίας τῶν ἐργατῶν, τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν καὶ ἰδίως τῶν ἐγγάμων, τῆς ἀνεπαιρέκειας τῶν μισθῶν, τῆς καταπολεμήσεως τῆς φυματιώσεως κλπ. Ἀπήτησαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἄμεση λύσι τῶν ζητημάτων αὐτῶν. Ἄν ἡ λύσις τῶν παραπάνω ζητημάτων ἐξυπηρετῆ τὰ συμφέροντα δολοκλήρου τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου, νομίζω ὅτι ἰδιαίτερα ἀνακουφίζει τὴν θέσι τῆς ἐργαζομένης γυναίκας. Ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι ὅτι στὴν ἀρχὴ τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ τοιζεῖται ἡ πεποιθήσις, ὅτι ἡ κοινωνικὴ εἰρήνη καὶ ἡ συνεργασία τῶν διαφόρων τάξεων θὰ γίνῃ κατορθωτὴ μόνον ἂν τεθῆ ὡς βᾶσις ἡ χριστιανικὴ δικαιοσύνη¹¹.

Πιστεύομας ὅτι ἡ λύτρωσις τῆς ἐργαζομένης γυναίκας δὲν βρισκεται οὔτε στὶς ξερὲς νομικὰς διατάξεις, πού τὶς περισσότερες φορὲς ἀποτελοῦν ἀκατανόητον νομικὸν κατασκευασμὸν, πού βασιανίζει τὴν νομικὴν θεωρίαν καὶ πράξι¹² οὔτε στὶς ἐξωχριστιανικὰς φεμινιστικὰς κινήσεις «τοῦ προοδευόντος δυτικοῦ πολιτισμοῦ»¹³, ὁ ὁποῖος μὲ ὄλα του τὰ μέσα ἐπολέμησε τὸ μοναδικὸν καταφύγιον τῆς ἐργαζομένης γυναίκας, τὸν γάμον οὔτε στὰ φαῖδρα κηρύγματά του, σύμφωνα με τὰ ὁποῖα ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ εἶναι ἢ «dame élégante et courtisane», «τὸ διακοσμητικὸν στοιχεῖον τῆς ζωῆς με δευτερεύοντα ρόλον τῆ μητρότητος», ἢ ἀνάλαφρον λαμπερόχρωμον πεταλοῦδον κλπ. Δὲν ξέρω τί θὰ ἔχανε ἡ Δημιουργία ἐάν ἔλειπον «οἱ ἀνάλαφρες λαμπερόχρωμες πεταλοῦδες» καὶ τί θὰ ἔμεινε, ἐάν ἔλειπε ἀπὸ αὐτὴν ἡ μητρότης.

Τὸ ὄλον ζήτημα τῆς ἐργαζομένης βρῖσκει τὴν ἀδίαστη λύσι του μόνον ἂν ἐνταχθῆ τὴν ἀντιχριστιανικὴν κοσμοθεωρίαν, ὅπου θὰ ἀντιμετωπιθῆ με τὴν σοβαρότητα πού ἀπαιτεῖ καὶ ὑπαγορεύει ἡ σπουδαϊότης ἐνὸς τέτοιου κοινωνικοοικονομικοῦ ζητήματος. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια, αὐτὸ εἶναι τὸ συμπέρασμα μιᾶς ρεαλιστικῆς ἐξετάσεως τοῦ τόσο ζωτικοῦ θέματος τῆς ἐργαζομένης γυναίκας.

P. Σ.

(9) Κ. Ἀμάντου, Ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους Ἀθῆναι 1939, σελ. 31.

(10) Informations Sociales, Genève 1937, Programme catholique des réformes sociales en République Argentine, σελ. 5-6.

(11) Aug. Bebel. Frau und Sozialismus, (ἑλλην. μετάφρασις Σ. Οἰκονόμου σ. 55).

Περιοδικόν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων»— Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθῆναι (1) Τηλ. 23 560. — Ὑπεύθυνος: Δ. Γ. Σταμάτης. — Προϊστάμενος τυπογράφου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλη 176. — Ἐπιστολαὶ καὶ ἐμβάσματα: Γ. Ἀλεξίου, ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθῆνας (1)—Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.